פרשת **תצוה-זכור** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקפ"ז שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תמחה את זכר עמלק

לשונות ארוכות ואדומות של אש נפרצו מאחד מבתי העיר, כל הבית נתמלא עשן פיח ועפר, אויר חללו היה מזוהם לגמרי, אויר שאינו מוכשר לנשימת אדם ואף מסוכן לריאותיו.

בעל הבית ניגש תיכף אל משימתו והתחיל עם המלאכה לשאוב את העשן מתוך דירתו, ביודעו את חומר הענין המוטל על כתפיו לא חשך הונו ואונו ויחד עם בעלי מלאכה מומחים עשו את עבודתם בפרך, סגרו היטב את כל חלונות הבית והחלו בשאיבת האויר עם כלים מיוחדים.

אולם לא עלה הדבר בידם, פעם ופעמיים ניסו הפועלים לשאוב וללכוד את כל הזוהמא אל תוך הכלים השואבים אך ללא הועיל, מקצת מן העשן אמנם יצא מן החדר אך מיד בהניחם ידיהם חזר הענן שוב אל תוך חלל החדר.

עבר שם פיקח אחד ולשמע תלונתם טפח על פניהם: איה חכמתכם ובינתכם, כי יגעתם להבל ולריק, דעו לכם שחלל בלי אוירה לא יתכן, ואם כן לא תוכלו להוציא את האויר המזוהם כל עוד שלא יכנס אויר אחר תחתיו, ומכיון שעוד לא דאגתם לחילופו לכן בורח הנלכד שוב ושוב ממוסרותיכם.

תמה בעל הבית ואמר: איך אביא אויר אחר נקי וזך טרם אוציא את קודמו, הרי גם הנקי יזוהם והזך יעכר, השיב לו החכם: הקשיבה לי וכן תעשה בתחלת מלאכתך קמעה קמעה ייגרש הכיעור והלכלוך ותיכנס הנקיות תחתיהם, כי כל טיפת אויר נקי שתכנס תדחה את זולתה וממילה יצאו העשן והעפר, ולכן פתוח תפתח כל דלת וכל חלון ותראה שהרוח תנשב דרכם, כי במקום לנשוב את הרע תכנים את הטוב ואז תהיה מלאכתך עשויה ונגמרת מאליה.

והנמשל מובן, דהנה נצטוינו בתוה"ק "תמחה את זכר עמלק" ובספרי קודש האריכו למעניתם דזה קאי על העמלק שבתוך כל אחד ואחד, ולעת כזאת על האדם לדעת שכאשר גבר עמלק והכנים רוח טומאתו בלב ישראל, לשוא יעמול בנסותו להוציא ולבער את הרע מבין קירות לבבו, כי תשוב ידו ריקם כל עוד שלא ידאוג לתשוקה אחרת מצד הקדושה והטהרה חלף הראשונה שימלא חלל ליבו במקום הזוהמא וכלה יגרש אותה, כי כמו שהחלל זקוק אל האויר ולא ירפה ממנו כל עוד שלא יביא את חילופו, כן הלב זקוק אל התשוקה והחמדה והבחירה ביד האדם במה למלאותה.

ובזה כתב ב"שם משמואל" לפרש מאמה"כ והיה בהניח וגו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, דהיינו במה שיש באדם נייחא בדבר קדושה בזה עצמו מוחק ומבער את העמלק מלבו, כי תחת אשר יתייגע ויעמול לגרש את הרעה, מוטב שישקיע כוחותיו למען ישב בלבו רוח של תחיה, תקומה וטהרה, וכאשר תרים יד הקדושה, וגבר ישראל, וממילא נמחית כוחו של עמלק, אמן כיה"ר.

תוכן העניינים

לקח טוב	א
תורה ותפילה	ב
דגש תפורים ~ לקיטת תפרים	ג
קדוש יאל"ר	ד
בשפתי צדיקים ~ לשון חכמים	ה
פרפראות לחכמה ~ דורש טוב	ו
שבח"י רפאל	ז
פינת יקרת	ח
חוקים להורותם	ט
פשיב כהלכה	י
הילולא דבא	יא
דבר בעתו	יב
נועם שבת	יג
פשוטו של מלכים	יד

גליון הבא יופיע אי"ה
לשב"ק פ' ויקהל–פרה

בס"ד

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | **Tel.** 845.774.4040

זמנים לימי

פורים המשולש

הבעל"ט

במקהלות קהל אלפי אנ"ש חברי קהלתינו הק'

בצל הקודש של כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ליל פורים

מנחה.....בשעה 7:15
מעריב..... (60 מינוט אחר השקיעה) בשעה 8:01
ותיכף אח"כ
קריאת המגילה ברוב עם
היכל ביהמ"ד הגדול יהי' פתוח עם כל סניפי' ואגפי'

עריכת שולחן הטהור
בשעה 11:30
בבנין מבצר הכוללים – קומה ב'

ערש"ק – יום הפורים

עלוה"ש 5:58 | סוזקר"ש 9:31

תפלת שחרית.....בשעה 9:30
קריאת המגילה.....בערך בשעה 10:30
זמני כניסה.....משעה 1:00 עד 2:00

עריכת שולחן הטהור – סעודת משתה היין
בשעה 2:00 – בביהמ"ד הגדול

שב"ק תשא

הדלה"נ 6:48 | סוזקר"ש 9:30 | מוצש"ק 8:16

מנחה וקבל"ש.....בשעה 7:35
עריכת שולחן הטהור.....בשעה 11:30
בבנין מבצר הכוללים – קומה ב'
תפלת שחרית.....בשעה 9:30 ברכות
מנחה וסעודת רעוא דרעוין.....בשעה 7:35

מוצאי שב"ק תשא

עריכת שולחן הטהור – סעודת שושן פורים
בשעה 10:45 – בהיכלי ביהמ"ד הגדול
עם כל סניפי' ואגפי'

יום א' ויקהל – פורים דמוקפין – עריכת שולחן הטהור בביהמ"ד הגדול ווילאמסבורג

בברכת שמחת פורים
הנהלת הקהלה

אלבום

'שש משזר' בכח שש מצוות התמידיות ימוש מאתם כח אל זר שבלבו של אדם

תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. לכאורה היה לו לומר 'ושש שזור', ומהו הלשון "משזר". ונראה לתרץ בדרך רמז על פי דברי ספר החינוך הידועים (בהקדמתו, ועוד, והובאו ב"ביאור הלכה" או"ח סי' א' ס"א) שיש שש מצוות אשר חובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצות עשה: **א. "אנכי ה' אלקיך"** להאמין שיש אלוק אחד בעולם; **ב. "לא יהיה לך אלהים אחרים"** שאין זולתו ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו, והוא בכבודו ובעצמו משגיח בכל העולמות; **ג. ליחדו, כמו שנאמר: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"** שהוא אחד יחיד ומיוחד בלי שום שיתוף; **ד. אהבת ה'**, כמ"ש: "ואהבת את ה' אלקיך"; **ה. יראת ה'**, כמ"ש: "את ה' אלקיך תירא"; **ו. שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים**, כמ"ש: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

והנה אמרו רז"ל (קדושין ל:): **"יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום"**, ועוד אמרו (ב"ב קס"ד:): "ג' דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום", ואחד מהם הוא הרהורי עבירה. אמנם מי שזהיר שלא ימושו ממחשבתו שש מצות האלו, שוב אין לו להיצר הרע שליטה עליו, וסימנך: **"שש ערי מקלט תהיינה לכם"** (במדבר לה, ו). וזו העצה שנתנה התורה להכהנים העומדים בעזרה, שהיו צריכים להזהר בשעת העבודה, לבל יפול במחשבתם מחשבת און ופיגול, דבר שהוא לכאורה קשה מאד, שהרי הרהורי עבירה אין אדם ניצול מהם בכל יום, **אמנם על ידי שזהירים בשש מצוות תמידיות אלו, מגרשים בזה את היצה"ר הנקרא 'אל זר', שיושב במפתחי הלב**, כמו שאמרו (שבת קה:) "לא יהיה בך אל זר" (תהלים פא, י) איזהו אל זר שהוא בקרב האדם, הוי אומר זה היצר הרע". הוא אשר רמז הכתוב בבגדי כהונה: **"שש מש–זר", לרמז שע"י שש המצוות האלו ימוש אותו זר, ולא יהיה לו שום שליטה על הכהן בשעת העבודה.**

ערוגת הבושם

האדם צריך ליגע עצמו ב'עבודת משא' ובזה יזכה אחר כך משמיא גם ל'עבודת מתנה'

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי. מתחילה אמר הקב"ה: **"ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו' לכהנו לי"**, ולא אמר 'לקדשו', וכאן הוסיף קדושה לכהונה **"לקדש אותם לכהן לי"**. הענין הוא, **כי בעבודת השי"ת יש שתי בחינות 'עבודת משא' ו'עבודת מתנה'**. כי כל עוד שהאדם לא נבדל לגמרי מהומריות העולם הזה, אזי עבודתו נקראת עבודת משא, שהעבודה עדיין עליו למשא אלא שכובש את רצונו כדי לקיים רצון השי"ת. אבל מי שכבר הבדיל עצמו מכל עניני עוה"ז, מטעימו השי"ת מעין עוה"ב, על דרך שאמרו (ברכות יז.): **"עולמך תראה בחייך"**, ואז נחשבת אצלו עבודת השי"ת לתענוג גדול יותר מכל התענוגים. וזהו שאמר הכתוב: **"עבודת מתנה אתן את כהונתכם". "ונאמר לי משם דודי זקני סבא קדישא מוה"ר משולם זוסיא** [מאניפאלי] שאמר, שאינו מצפה לתשלום שכר על עבודתו ית"ש מעת שנתוודע לו [והשיג אמיתיותו ית"ש] וכו', **רק עיקר קיווי השכר בעת שעבד כעבד נאמן אמונת אומן, וזה כל האדם".**

ולכן מתחילה אמר הקב"ה למשה: **"הקרב אליך את אהרן אחיך" רק "לכהנו לי", כי קדושה פירושו התבדלות מכל עניני עוה"ז עד שתהא העבודה אצלו כתענוג, וזה אינו מוטל חובה על האדם' לבקש שיתענג בעבודת השי"ת, אדרבא, עיקר העבודה הוא 'עבודת משא', ועל זה מקבלים שכר.** אבל הקב"ה הבטיח למשה שלאחר מכן יזכו להרגיש נועם ד', ולהתענג. בעבודתו **"ועבודת מתנה אתן את כהונתכם".** ולפיכך הוסיף כאן הכתוב: **"לקדש אותם לכהן לי", שיזכו להתקדש לחיות נבדלים מכל עניני עוה"ז ולהתענג בעבודת ה'.**

אגרא דכלה

תענוג גשמי לעולם ימצא חסר, רק תענוג דקדושה לבדו הוא תענוג מלא לא יחסר כל בה

ומלאת יד אהרן ויד בניו. דהנה בעניני עולם הזה לא נמצא שלימות, כי תמיד חסר לאדם שרוצה בתענוגי גשמיים, דהיינו, אם יש לו תענוג משאר דברים חסר לו תענוג מכבוד וכדו' ותמיד הוא חסר, **מה שאין כן בעבודת הבורא מי שעובו אותו אז הוא שלם בכל כי 'דורשי ה' לא יחסרו כל טוב'** (תהלים לד, יא) וזה התענוג של עבודת השם עולה על כולם, **"כי מי שהוא דבוק בחיות ועבדות של האין סוף אשר הוא שלם בכל מיני שלימיות, ממילא האדם הדבוק בו אינו חסר לו גם כן שום דבר".** וזהו שאמר: **'ומלאת יד אהרן ויד בניו'** רצה לומר, שאמר למשה שיראה להביא את אהרן ובניו למדריגה כדי שיהיו דבקים לבחינות הקדושה, ואז יהיו ידיהם מלא כל טוב **'ומלאת'** כי לא יחסר להם שום דבר כשירגישו נועם ותענוג עליון, ולכך נקרא 'שמונת ימי המלואים' כי אז היה השראת שכינה ביניהם והיה מלאים תענוג מחמת הקדושה".

קדושת לוי

ע"י זביחת תאוות האכילה, יתקטר בקדושתו ית'

ועשית מזבח מקטר קטרת. שלחנו של אדם נקרא מזבח (ברכות נה.) והנה ידוע מספה"ק **"שעל ידי אכילה דקדושה, יבולים לבא ולהשיג השגת הבורא יתברך".** וזהו הרמז: **'ועשית מזבח'** כשתתקן אכילתך שיהא בקדושה, על ידי זה: **'מקטר קטורת'** תקשר עצמך בקטירא שלים להשי"ת, ועל דרך שכתוב (שמות כד, יא) **"ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" שעל ידי אכילה בקדושה באו לידי השגת הבורא ית"ש.**

אילנא דחיי

תורה ותפילה

זהרורי אורה
למספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

לאמץ ידים בכוחות עליונים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

בשמאלה עושר וכבוד, ולא יחסר בשביל התורה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. הנה, כתיב (דברים לא, יט) **'כתבו לכם את השירה הזאת וגו' שימה בפיהם'**, רומז, כי האפיקורסים אומרים אשר על ידי לימוד התורה ודרכי ה' יחסר לחם והפרנסה מעוטה. על כן רמזה לנו התורה, אשר הגם **'כתבו לכם את השירה הזאת'** רומז לתורה עם כל זה **'שימה בפיהם'** שלא יחסר להם לחם ויהיה להם מזון ומחיה למלאות פיהם. וזהו: **'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך'**, רומז, שתאמר להם שילמדו את התורה, הרמוז בתיבת שמן זית זך, כידוע אשר שמן מרמז לחכמה (ע"פ מנחות פח: "תקוע אלפא לשמן") ואם תחשבו אשר על ידי לימוד התורה יחסר לכם לחם, **"על זה הבטיח לנו הכתוב: 'ואתה תצוה א'ת בני', ר"ת: ת'ורה ו'גדולה ב'מקום א'חד, שלא יחסר לכם הפרנסה בשביל התורה, רק אדרבה להיפך".**

עטרת ישועה

לימוד התורה גדולים עם קטנים

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. הנה, לפעמים האדם מונע עצמו מללמוד עם הקטנים ממנו, שמדמה בדעתו שבאם יעסוק בתורה לבדו יתחכם יותר ויותר, ובאמת לא כן הוא, כמאמר רז"ל (תענית ז.) 'ומתלמידי יותר מכולם'. ולזה רומזת התורה הקדושה באמרה: **'ואתה תצוה את בני ישראל'** 'תצוה' מלשון צוותא ר"ל, תחבר עצמך עם בני ישראל הקטנים ממך, ולא תאמר שעל ידי זה לא תתחכם בתורה כל כך, כי אדרבא: **'ויקחו אליך שמן זית זך'**, ר"ל **שעל ידם יפתחו לך שכליות חדשים בתורה הנרמז בשמן זית זך** ("מה שמן מאיר לעולם כך התורה". ראה אוה"ח הק' ע"פ דב"ר ז, ג) **ותעלה** למעלה למעלה בתורה ועבודה, וזהו **'להעלות נר תמיד'**, ר"ל **תוכל להעלות את נשמתך הנקראת 'נר' כמ"ש** (משלי כ, כז) **'נר ה' נשמת אדם' תמיד למעלה למעלה ממדריגה למדריגה.**

אמרי יוסף

תפילה

עבודת ה' ביגיעה, והתלהבות ממילא תבא, ולא יכוין לזה

להעלות נר תמיד, באהל מועד וגו'. 'אוה"ל' הוא לשון הארה כמו **'בהלו נרו'**, **'מועד'** שהוא לפעמים ואינו בקביעות, **'ערוך אותו אהרן ובניו'** שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, היינו **שצריך ליגע עצמו בעבודות עד שתהא שלהבת עולה מאליה, כי ממילא יעלה התלהבות ולא שיכוין לזה, ולא כהחסידים השוטים המחפשים ומצפים להתלהבות,** 'רק **שצריך לעמול בעבודות, וחשלהבת תעלה מאליה'**, וזה שאמר **'ערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר'**, **'מערב'** היא בחי' חשבות **'עד בוקר'** היינו עד שיאיר לו. (ובדה"ק לחנוכה פי': 'שידליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה'; **כי כל אדם יש לו שלהבת וחמימות בלב וצריך להדליק במצות עד שתהא שלהבת עולה מלב למוח לשם ח'**).

בית אהרן

תפלה מתוך התלהבות ושמחה גורם לכוונה בתפלה

והיה פי ראשו בתוכו וגו'. והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקודש וגו'. "יש לומר דהתורה הקדושה מורה לנו דרך התפלה, כי נודע ומבואר גודל העון של תפלה בלא כוונת הלב, ועל זה התרעם הקב"ה (ישעי' כט): **'בשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני'. והעיקר לראות להכנים מחשבתו וראשו אל דברי פיו בעת התפלה, שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב, והעצה לזה הוא המתפלל בהתלהבות ובשמחה, אז מקושר ראשו ומחשבתו לפיו, מה שאין כן המתפלל מתוך מרה שחורה, אז תפלתו רק מהשפה ולחוץ.** ונודע אמרם ז"ל (ברי"ר מב, ג): **'אין והיה אלא שמחה'.** וזה: **'והיה פי ראשו בתוכו'** על ידי **'והיה'** שרומז על שמחה, כשמתפלל בהתלהבות ושמחה, אז: **'פי ראשו בתוכו'**, מקושר ראשו ומחשבתו לפיו בכוונה, ועי"ז תפלתו נשמעת. וזה שסיים: **'ונשמע קולו בבואו אל הקודש'.**

שפת אמת – בערזאן

צריך להקדים תפילה הן לתורה והן לכל דבר ועניין

ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ וגו'. דהנה ידוע גודל מעלת התפילה, עד שמצינו שטרם כל דבר שעושה האדם צריך להקדים לו תפלה, כי כן מצינו בתפילת רבי נחוניא בן הקנה שהתפלל קודם הלימוד, ולכאורה הלא תלמוד גדול יותר מכל, כדאיתא "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה", **אלא שקודם הלימוד צריך לתפילה, ועל אחת כמה וכמה טרם שפונה האדם אל עסקיו ובדומה,** הגם שיש בזה מצוה שהוא יוצא לזון ולפרנס אנשי ביתו (כתובות נ.), **ודאי צריך להקדים תפילה לפני ה' שיצליח דרכו.**

והנה, ידוע **שהחושן מרמז על תלמוד תורה,** שהרי נקרא "חושן משפט" (פסוק טו), **והאפוד,** שהוא חגורה (כמ"ש רש"י), **רומז על תפילה,** ע"ד שמצינו בגמ' (שבת י.) שהיו חוגרים עצמם בחגורה קודם התפילה. ולפיכך כאן בעת הציווי, ציוה תחילה על עשיית החושן, כי באמת תורה גדולה מתפילה, כאמור, **אולם בעת העשיה הקדים עשיית האפוד לחושן, לרמז על ענין התפילה, שצריך להקדים תפלה אפילו קודם הלימוד.** ואמנם מילוי אותיות חש"ן הוא: חי"ת שי"ן נו"ן שסופי תיבות שלהן הוא "תנן", שהיא לשון הגמרא ללימוד, **לרמז על האמור, שצריך להקדים תפלה קודם הלימוד, וכל שכן לפני שאר ענינים.**

הרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ל

דבש תמרים

פנינים יקרים, מעצר חפרוה שרים, רגותנו הקדושים עצי התמרים

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. במדרש איתא ההי"ד לעולם הי דברך נצב בשמים אל תקרי בשמים אלא כשמים כשם שגזרת ונעשה שמים אף דיבור שדברת לקדש את אהרן ובניו קיים לעולם שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, ונראה לפי מה שפיי בישמח משה בטעם הדבר שנקרע הים ע"י המטה ולא עפ"י דיבורו של הקב"ה, כיון דמעשי הקב"ה הוא נצחי, והפעולה שאיננו נצחי צריך להיות ע"י שליח, וכאן בקריעת ים סוף היה רק לפי שעה, כי לאחמ"כ הוצרך לשוב לאיתנו לנער פרעה וחילו, לכך הוצרך להיות ע"י שליח, ולכן הי צריך להיות הנס ע"י המטה של משה, ולא ע"י דיבורו כי שכינה הי מדברת מתוך גרונו של משה, ודיבורו הוא דיבור הי בעצמו שהוא נצחי, ומהאי טעמא היה מרע"ה מתנבא בזה הדבר מכיון ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה ודיבורו היה ממש בבחינת זה הדבר אשר ציוה הי, ומעתה יתבאר שפיר מאמה"כ וזה הדבר אשר תעשה להם ולכאורה זה הדבר מיותר, ובא המדרש כמשיב ההי"ד לעולם הי דברך נצב בשמים דהיינו שהדיבור שדברת לקדש את אהרן קיים לעולם, לכך נאמר זה הדבר כלומר בבחינת זה הדבר שהיה שכינה מדברת מתוך גרונו אשר תעשה לקדש אותם לעולמי עולמים שדיבורו הוא נצחי.

(ויטב לב)

☆

ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. ויתבאר בהקדם דברי המדרש למה נמשלו ישראל לזית מה זית זה אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישה כך ישראל וכו' עוד אמרו שם מה שמן הזה צץ מלמעלה ואינו מתערב בשום משקה וכו', ובתפלייפ כתב דכל אחד מישראל יש לו הבחירה שיהיי נבדל מאוה"ע ואז נתקיים הקריאת שם זית מצד שצף מלמעלה ואינו נתערב בגוים, ואז אין צריך לכתישה, עכ"ד, והנה אם נמשלו לזית מצד כתישה אז אינם דומים לזית תמיד רק בשעת כתישה, אבל לא קודם או אחר כתישה, לא כן אם דומים לזית מצד שצף מלמעלה, תמיד יהיי בבחינת זית זה שצף למעלה, וז"ש ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, ר"ל שכל אחד יקח לעצמו הדמיון לזית בזה שהוא זך, ולא מצד כתישה, ועל זה אמר להעלות נר תמיד, כלומר שעי"י יהיי תמיד דומה לזית.

(קדושת יו"ט)

☆

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. ויתבאר עפי"מ שדרשו חז"ל בתו"כ לפני הי תמיד, תמיד אפילו בשבת, והנה כבר פירשנו שרמז לו הקב"ה באומרו ואתה תצוה לעתיד לבוא שאז יהיה משה רבינו ע"ה מנהיג ישראל, ויצוה לבני ישראל על הדלקת הנרות בבית המקדש השלישי, ואיתא בגמי (סנהדרין צז.) דלעתיד לבוא יהיה יום שכולו שבת, וא"כ אילו לא גילה לנו הכתוב שמצות הדלקת המנורה דוחה את השבת, נמצא

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ק עצי התמרים

ב' המקדשות במנין 'כתי"ת' למאור, היה רק לתכלית ביהמ"ק הנצחי 'להעלות נר תמיד'

כתית למאור להעלות נר תמיד. פירש הגאון הקדוש מוהר"ם ט"ב מאוהעל על דברי הבעל הטורים בפרשת תצוה על 'כתית למאור', שפירש, ד'בא לרמז שכמנין **"כתית"** כך עמד בית ראשון ושני, ת"ת מאות ושלשים שנה. ואמר הגאון הנ"ל לפרש גם סיומו של קרא **"כתית למאור להעלות נר תמיד"**, על פי דברי הבעל עקידה בענין המקדשות, **על פי משל למלך** שהיה לו גן נחמד נטוע מכל עץ פרי, ורצה עוד לנטוע פרי אחת אשר איננה בנמצא כי אם במרחקים, וצוה להביא לו גרגיר אחת ונטע, וכאשר גדל האילן קצת בא הגנן וכרת אותו, והיה תימא בעיני המלך אך לא אמר לו ולא מידי, וצוה שנית להביא לו מאותו המין, ונטעו, ובא הגנן וכרתו, ולא יכול עוד להתאפק המלך וחמתו בערה בו, ושאל את הגנן, "מה זה הסכלת עשו זה פעמים, והשיב הגנן: אל יחר בעיני אדוני, להיות כי זה מלאכתי, ואני בקי בטבע הארץ, וידעתי כי לא יצמח פרי טובה מנטיעה זו בפעם אחת, כי עדיין לא הורגלה הארץ הזאת בנטיעה זו, לזאת כרתי אותה ב' פעמים, ועתה אשר כבר הורגלה, בודאי יוצמח נטיעה טובה.

והנמשל מזה קרה לנו בענין המקדשות, להיות כי בנין שלעתיד אשר יגלה במהרה בימינו יגדל קדושתו מאוד, והארץ הזאת לא תוכל לסבול קדושתו, לזאת הקדים לנו השי"ת ב' המקדשות מעשי ידי אדם להרגיל הארץ מעט מעט לקדושה נוראה זאת, אבל עיקר הכיוון הוא לבנין של עתיד, אלה דברי בעל העקידה. ודברים הנ"ל רמז הגאון הנ"ל בקרא **"כתית למאור"**, פירש מה שהיה המאור כמנין כתי"ת, בעבור **"להעלות נר תמיד"**, הוא בנין של עתיד כנ"ל.

קרבן עני (פר' תרומה)

שלא היה שייך כלל ענין הדלקת המנורה לעתיד לבוא, ותקשה כיצד אמר הכתוב ואתה תצוה את בני ישראל שעתיד משה רבינו לצוות על הדלקת הנרות בזמן הגאולה, ועל כן כתב מיד להעלות נר "תמיד" למידרש מיניה תמיד ואפילו בשבת.

(דברי יואל)

☆

ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. במדרש הה"ד תקרא ואנכי אענך למעשה ידיך תכסוף, ויתבאר עפ"מ החת"ס לפרש הכתוב כתית למאור ודרשו חז"ל ולא כתית למנחות והכוונה כי ממנורה יושפע שפע אלקי לתלמיד חכם, וממנחות ושלחן יושפע שפע פרנסה ומזונות ואחז"ל יגעתי ומצאתי תאמין לא יגעתי ומצאתי אל תאמין והני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סיעתא מן שמיא הוא, ועל כן כתית למאור, דכתישה ויגיעה רבה היא רק למאור היינו אצל לימוד התורה כי לא יגעת לא מצאת, אבל אין צריך כתית למנחות כי סיעתא הוא משמיא עכ"ד. והנה אצל פרנסה ומזונות מועיל תפילה ובקשה שיזמין לו הקב"ה טרף חוקו בלי טורח ויגיעה, משא"כ בליומד התורה אף אם יתפלל להקב"ה שיבין את התורה מכל מקום צריך גם יגיעה בעסק בתורה, וזה שדרש המדרש ויקחו שמן זיך זך כתי"ת למאור שבמאור התורה נצרך יגיעה, אבל לא כתית למנחות, כי אצל הפרנסה מועיל תפילה שיזכה להביא טרף לביתו, ולזה הסמיכו הכתיב תקרא ואנכי אענך שכאשר תקרא ותתפלל אל השי"ת יענך מן השמים להנצל מהעמל והיגיעה ורק למעשה ידיך תכסוף לבחינה זו להינצל מן העמל על ידי התפלה אבל לא ביגיעת התורה.

(ברך משה)

☆

ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. ונראה לפרש בהקדם דברי הגמי עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, וקשה מה היה צורך בנם הזה להעתיק בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל וכי יוקשה להשי"ת לבנות בתים חדשים, ותירץ מרן דוי"ז זללה"ה בדברי יואל כי בעת ההוא יתקיים הכתוב ואת הצפוני ארחיק מעליכם ויסיר מאתנו כל המניעות ואולם עבודה כזו בלי התנגדות אין לה חשיבות כל כך על כן יעתיק לארץ ישראל את כל אלו המקומות אשר עבדו את הי בגלותם ובהם ירגישו בני ישראל רישומא דקדושה מעבודת ימי הגלות ולפום צערא אגרא, עכ"ד, ובזה יש לפרש הכתוב ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמי"ן, היינו התורה כמבואר במדרש מה השמן הזה אורה לעולם אף דברי תורה אורה היא לעולם, ולזה אמר "כתית למאור" שצריך להתייגע ולהיות בבחינת כתי"ת כדי לזכות למאי"ר התורה, "להעלות נר תמיד" כי עבודה זו ישאר תמיד לבני ישראל, ואף בזמן הגאולה ישאר רישומא דקדושה מעבודת ימי הגלות.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, ע"ל רבות ה"ק עצי התמרים

ימי הפורים לא נבטלים, כי המה מענין גאולה העתידה והכנה לו

שמעתי ממרן הרה"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע, שביאר דברי חז"ל (הובא ברמב"ם הלכות מגילה פ"ב ה"ח) ש'כל המועדים יהיו בטלים חוץ מימי הפורים', **כי הפורים הוא יו"ט של מחיית עמלק, אשר ענין זה ישלם בעת הגאולה, שאז ימחה לגמרי זכרו של עמלק ורוח הטומאה תעבור מן הארץ, ובפורים יש לנו הארה מזמן העתיד של ימות המשיח, כי הוא מועד של מחיית עמלק, וע"כ לא יתבטל לעת"ל, כי אדרבא אז יושלם המועד בתיקונו השלם,** עכת"ד. וכדברים האלה מבואר גם בס' "ליקוטי תורה" למהר"ם מטשערנאביל זצ"ל שכ' שלפי שלעתיד לבוא תהי' הארה נפלאה ונשגבה כ"כ שלא יהא יכולת לסובלו, **ע"כ ניתן לנו הפורים, שעי"ז יתרגלו קצת להארת ימות המשיח המאיר בפורים, ובכח זה יוכלו לקבל ההארה בעת הגאולה, שכבר הורגלו עיני הנשמה בראיית האור.**

אמונת עתיך (ח"א, ע' רע"ז)

ב'פוריא' יש כח לצדיקים לשנות ה'אושפיזא' דדוחקא לרווח והצלה

בפורים דשנת תרצ"ד לפ"ק פירש רביה"ק זי"ע מאמרם ז"ל (מגילה ז:) חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואמר ד"חייב" הוא מלשון בעל חוב, **היינו דכל אדם נשאר בעל חוב במשתה היין של פורים שלא יוכל לשתות ככל החיוב. ואומרים "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" היינו דעל כן נקוה דכשיגיע הזמן אשר רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ולא נדע עוד בין ארור המן לברוך מרדכי, אז עלינו לשלם כל החובות שאנחנו נשארים חייבים עכשיו בימי הגלות החל הזה.**

ובפורים דשנת תש"ד לפ"ק בימי החורבן הנורא כאשר תקפו הצרות, והי' שתוי מאוד, והובילוהו לחדר המטות והשכיבוהו על מטתו, ואז ניגש אליו המשב"ק לחלוץ נעליו, ופגע בשל ימין תחלה וביקש לחלצו, אז אמר לו רבינו זי"ע כנראה שאתה הנך בבחינת 'שלא ידע', הטרם תדע מאמרם ז"ל (שבת דף סא.) דחולצין תחלה של שמאל. ואמר אז על מאמרם ז"ל (ב"מ דף כ"ג:) **בהני תלת מילי עביד רבנן דשני** [פי' בהני תלת מילי מותר לת"ח לשנות ואי"צ שיאמר האמת] **בפוריא באושפיזא** כו', ואמר על פי המהרש"א ז"ל דפירש "פוריא" על פורים, ואמר דהנה על הכתוב (דברים כג ח) 'לא תתעב מצאי כי גר הייתּ בארצו', פירשיז"ל שהי' אושפיזא בשעת הדחק, **וזהו הכוונה עביד רבנן דשנו בפוריא באושפיזא, היינו דבפורים יש כוח ביד חכמים לעורר רחמים שנזכה לשנות ולהחליף האושפיזא בשעת הדחק שיש לנו, ושנזכה לצאת מצרה לרווחה.**

תמר יפרח (דף נה, אות ק"ב)

ואתה תצוה את בני ישראל. יתפרש על דרך הנמרס: אין זו עלה מלכות, כי הוא ימלוך עליהם לעתיד, וזכות משה יגלגלו (אור החיים הק'). הנה אמרו (שמות רבה פ): ותקרע שמו משה (שמות ב), מכאן אתה למד שכאן של גומלי חסדים לפי שהרבה שמות היו למשה, לא נקבע לו אם בכל התורה עלה כמו שקראתו בתיה; הרי שאם משה מורה על גמילות חסדים. והנה לעתיד לא יהיה עוד ענין גמילת חסדים, כדאמרו (כתובות קיא:): עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלא, ולא יצטרכו ישראל זה לזה; אם כן לא יהיה עוד צורך להרחות את המציאות של גומלי חסדים, ממילא לא יהיה שוד שמו משה, רק אחד משאר השמות שהיו לו, רק שאנו אין יודעין עדיין השם שיקראו לו, כי זה תלוי לפי המדה שיהיה אז, וכדכתב **הרמ"ק**: אין מומרים הלכתא למשיחא, מפני שההלכה תלויה לפי המדה שתהיה בעולם, ולעתיד אין ידוע עדיין מיזו מדה תשלוט; ולכן לא נזכר שמו של משה בפרשה זו, כיון דפרשה זו קאי על לעתיד, ואז לא יהיה עוד שמו משה, ואם אחר אין אנו יודעים עדיין, לכן נכתב סתם **ואתה תצוה**. (מדושי תורה)

ואתה תצוה את בני ישראל. משה יהיה הגואל גם לעתיד כנרמז בשמו מש"ה, שהוא רמזי תיבות מ"ה ש'היה ה'וא שיהיה (זוה"ק קדיש מהימנא מספטים קכ). **החוט המשיח הק'** (בראשית מט) הקשה: הרי משיח יהיה מזרע דוד המלך (זוה"ק לך ד:), ואם אומרים כי דוד עצמו יהיה משיח, ואם כן היאך אנו אומרים שמשיח הוא משה. אלא בחינת נשמת משה כלולה מי"ג שבטי ישראל, שהוא היה כולל כל הענפים שבקדושה, ולעתיד לבוא יתגלה בעולם שורש המלכות שבמשה, שהוא עצמו מלך המשיח, והוא דוד והוא יונן ושילה; לפי דבריו נראה דבתגלית המשיח יהיה דוד מלך ישראל, שהוא יהיה לו כתר מלכות, אלא שנשמת משה תהיה כלולה בו בהתכללות. ולכן לא נזכר שמו של משה בפרשה זו, כיון דפרשה זו קאי על לעתיד, ואז יתעלם שמו נאמת, כי אז יהיה עיקר שמו דוד, ולכן נכתב סתם **ואתה תצוה**. (מדושי תורה)

ואתה תצוה את בני ישראל. ואתה הוא לשון עתיד, דמצות המנורה והשמן לא היו יכולים לקיימה עד אחר גמר בנין המשכן, אבל כיון ד' שיעשקו בגילוד המצות מיד, והעשק בו יהיה נמשך כעשיה, וזה גורם השפעת תשובה, שזה הכרח להקדים לבנין המשכן, כדאיתא **בזוה"ק** (תרומה קכח.): מאת כל איש אשר ידבנו לבו, מההיא לתקרי איש דיתגבר על יצריה. (דברי יואל)

ואתה תצוה את בני ישראל. לכאורה 'ואתה' מיותר, אחר שעמו היה מדבר. ונראה לומרו (רש"י בשלח): כבר נתנבא משה בשעת קריעת יס סוף שלא יזכה להכניסם לארץ ישראל; ואם כן לא יזכה לבנין בית המקדש הראשון, ולצוות את בני ישראל בשעה שעה את כל הכליים השייכים לבית המקדש, ואם כן לומרו **תצוה** ירע למשה שילוהו ה' עכשיו על שותה שעה. על כן הבטיח לו ה' שיגיע עוד הזמן **ואתה** בעצמך **תצוה את בני ישראל** כל הכליים לבית המקדש בבנין הנצחי לעתיד לבוא, כדאמרו (יומא ה:): לעתיד לביהמ"ק יעמוד משה, וכל הכליים יהיו על ידו. (טיב לבב)

ואתה תצוה את בני ישראל. גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה (קידושין לא.). לפי שבמצוה ועושה מתגברת בית היצר יותר, ולכך עבודתו משובה יותר (תוספות). והנה מצות שאינם מצוה ועושה אין האדם מקיימם לעולם, רק כאשר ימלאנו לבו אז יקיים תומם, ואם יהיה לו מיזה מניעה ועיכוב, מיד ירפו ידיו ממנה, אבל מצות שהם מצוה ועושה מוכרחים לקיימם תמיד, ואינו יכול להפטר ממנה. וזהו **ואתה תצוה את בני ישראל**, ובזה יהיו מצווים ועושים, ואז **ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור**, ולשון לקיחה משמע בעל כרחם, ולפ בזמן שאין להם נדיבות הלב, דכיון שהם מצווים על כך שפיר יש לכופם על זה,

ומה תאמר הרי עדיף טפי שלא יהיו מצווים על זה, שמזו לא יהיה להם המגבורת היכר כל כך, ויעלה להם הדבר בניקל יותר, לזה תורה **להעלות נר תמיד**, כי עכשיו שהם מצווים על הדבר, ואינו תלוי בנדבת לבם הטוב, על כן הם מוכרחים לקיימה תמיד, מה שאין כן אם לא יהיו מצווים, לא יקיימו אותה רק כשיתלהב לבם בקרבם. (קדושת יוחל)

ואתה תצוה את בני ישראל. לכאורה מה ענין מצוה זו לכאן, הלא עיקר מקומה אחר עשיית המשכן והמשא המנורה (מפרשים). ונראה **להאור המיוחס** כתב לפרש: 'ויקחו אליך', על דרך שאמרו (שבת כב:): גר מערבי היה עדות שהשכינה שורה בישראל. והנה אמרו (תנחומא פקודי): ליני הדור היו מתלוננים לפעמים שהשכינה שורה על מעשה של משה. ולפי זה הגם שעדיין השכינה ביום ו' בניסן, עם כל זה אין זה סימן לתמידות שתקבע השכינה מקומה במשכן, אבל גם מערבי הוא עדות שהשכינה שורה בישראל. וזהו 'ויקחו אליך', אליך נוגע הדבר, כי בזה תתחזק נשומתך שיכירו וילדיקו נשומתך; היינו מזה כי המנורה היא לעוות לישראל על ימינת נשומתו של משה, שהרי על ידי הגר שנעשה גר מערבי, נודע שהשכינה קבעה משכנה בישראל. והנה המינת אחר שהוקם המשכן והדליקו המנורה, עיני כלם חזו שהשכינה שורה במשכן, ונסתתמו פיותיהם של ליני הדור, לומם בטרם הוקם המשכן, לא נראה עדיין בעליל שהשכינה שרויה בישראל, ועל כן היה מקום לחוש פן ימצאו מנפים שלא ירצו לתת נדבתם לבנין המשכן, שהיו מפקפקים עדיין אם משרה בו השכינה, ואז לא תהיה עדות בישראל שהשכינה שורה בהם, שהרי בטרם הוקם המשכן לא יתכן להדליק המנורה שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל. וכדי להוציא מחשם זה, הודיעו ה' למשה **ואתה תצוה את בני ישראל** שהוא לשון עתיד, וכדפירש **האברבנאל**: שאתה עתיד לצוותם על הדלקת המנורה; ואז יוודע לכולם שהשכינה שורה במשכן על ידי הגר המערבי שנעשה בו גם. ובזה יובן למה הוצרך ה' להודיע מראש שהוא עתיד לצוותו על הדלקת המנורה, כדי שיזדרזו לתת נדבתם, שהרי מובטחים הם שאחר כך בעת הדלקת המנורה עין בעין יראו שהשכינה שורה במשכן. (דברי יוחל)

ואתה תצוה את בני ישראל. הקפיד ה' שלא יעשה מצוה זו על ידי שלית, רק ואתה בעצמך תצוה אליהם (רמב"ן). **כפנים יפות** כתב: הזיתים שהוציאו ממנרים היה מצם שנטמאו, על כן היו לריכים לברוך הזיתים פעמים פעמות מכבילה, כלאמרו (פסחים לד:): עגבים שנטמאו דורכין אותן פעמים פעמות מכבילה, ויינן כשר לנסכים, וכיון דזית ביטוני היה תלי בילה, אם כן אם היו שני זיתים ביחד הוי כבילה, ים למוש שטיפה הראשונה נטמאת, ומטמא כל השמן, ועל כן כתיב שמן זית בלשון יחיד, שלא יכתוב שני זיתים ביחד; **ונאגרת לכלה** הקשה: הלא טומאה הותרה בציבור, ואפילו אם היה נטמא השמן היה ראוי להדלקה. ולא דבדבר טמא שהוא מסטרא אחרא אי אפשר שיהיה נעשה נס, וכיון להדלקת המנורה היה על ידי נסים שגר מערבי היה דולק תמיד, על כן הוצרכו לעשות הכל בטהרה; וזהו **ואתה תצוה**, ולא על ידי שלית, כדי שיוכל להיות הנס של **להעלות נר תמיד**, לאם היה נעשה על ידי אחר אין מובטח שיהיה נעשה על כל השלימות. (תורת יהוה)

ואתה תצוה את בני ישראל. בעת שדיבר משה בבחינת 'כה' בדיבור של עצמו, הוא על ידי שלית, אבל בעת שאמר בבחינת 'זה הדבר' שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו, הוא ליה על ידי ה' בעצמו (ישמח משה מטות). ונראה דלאחר ה' שעתידים קרח ועדתו למלוק על כהונתו של אהרן, ולהמשיך לדעתו את כל העדה, וטענתו היה לילך אחר הכרעת הדוב, מטעם לאין ממנים פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בציבור, ובאמת לא שייך זה למיזל אחר רובא, כיון שה' לוה כן למנות את אהרן, וכך היה רלון ה' שבמינוי זה לא יהיו נמלכים בציבור. והנה דיבורו של ה' הוא בגמי וקיים לעולם, ולכן הקפיד ה' שלא יעשה מצוה זו על ידי שלית, רק **ואתה** בעצמך **תצוה** אליהם, כי בחינה זו שהיתה השכינה מדברת מתוך גרונו, והרי הוא דיבור ה' בציבול בעצמו, לא היה אלא במשה לבדו, וכדי שתהיה קדושתו של אהרן נמחית וקיימת לעולם, הוצרך להיות על ידי משה לבדו, ועל ידי זה המשיך בו קדושה נמחית לדורות, ומאמרו **להעלות נר תמיד** קיים לעולם, מה שאי אפשר על ידי שלית. (דברי יוחל)

סיפורי צדיקים, בגיאוגרפיה הפסוקים
הפלאים זיו ונוגה מפיקים

ועשית בגדי קדש לאחרן אחיך לכבוד ולתפארת

פעם בליל ש"ק בשולחנו הטהור של רבינו בתחילת השנים פה באמעריקע, ואז לא היה נתפשט עדיין לילך בשטריימיל אפילו בין אנ"ש, עורר רבינו בדבר הנחיצות לילך בבגדי חסידות "שטריימעל ובעקיטשע", והזכיר בתוך דבריו דברי הכתב סופר עה"ת (פ' תצוה) על הפסו' ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, ותו"ד שם שפעם שהיו כהנים בלתי הגונים הראויים לכך בבית שני, הוצרכו להבגדי כהונה מחמת ההכרח שיזכיר להם שהם כהני משרתי קל, ואיזה עבודה הם משמשים בבית הבחירה לפני ולפנים לפני מלך הכבוד, כדי שיזכרו להתנהג כראוי, ולפעמים שהיו הכהנים הגונים וראויים, לא היו צריכים להבגדים כדי להזכירם, והיה להם רק לכבוד ולתפארת וכו', עכת"ד הנצרך לענייננו.

ואמר רבינו, שמלפנים זאת בעירו סאטמאר היו הבגדים של שטריימעל ובעקיטשע רק "לכבוד ולתפארת", אבל פה באמעריקא אין זה רק לכבוד ולתפארת, רק הכרח הוא לנו שלא נתערב בגויים ח"ו, ואלמלא הלכו אבותינו בזה היו צריכים אנחנו להמציא לנו לבוש חדש לילך בו כדי שלא נהיה דומה במראה לאנשי אמעריקא ח"ו, (ובל"ק: מיר זאלען נישט אויסזען ווי די אמעריקאנער יודען), ותלי"ת אשר הנחילו לנו אבותינו זאת הלבוש וזאת תהא הארטאדאקסיע שלנו.

ופנה אז רבינו לכמה אנ"ש שישבו לפניו מזה אחד ומזה אחד לעוררם למה זה ששינו את לבושם ממה שהתנהגו מקודם. ואחד ענה ואמר שזה 'מיחזי כיוהרא' לילך פה באמעריקע בשטריימעל. ונענה לו רבינו מה זה מיחזי כיוהרא וכו'. ודברי רבינו פעלו אז רושם גדול, ומיד בשבת הבאה באו מאנ"ש שלא הלכו ע"ע בשטריימעל, וכעת חבשו שטריימעל פאר לראשם, אף שהיה להם התנגדות מאיזה רבנים אז לזה.

שבחי מהר"י ט"ב (אות ס"א)

ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קודש לה'

שמעתי בילדותי מספרים ממנו [מרן הרה"ק בעל קדושת יו"ט זללה"ה] אשר "ער האט פארענטפערט א הארבען טאמבערער", דהיינו אשר בימים ההם לא היו הערכאות מודיעים לעם את פקודותיהם על ידי הודעות נדפסות מדובקים בקירות הבתים, וגם לא על ידי הודעה במכתבי העת, כי אם היה איש עתי שהלך מתופף בחוצות להזעיק את העם, ועמד באמצע כל רחוב והודיע את הפקודה להעם הנאספים מסביביו. ויהי היום לעת הסתיו והודיע המתופף שישגיחו על הענפים הרכים הצעירים של האילנות שלא יאכלם התולעים, ושישלחו את בניהם לבית הספר הממשלתי (להשקאלע"ס). והקשה הגה"ק הקדושת יו"ט על המתופף, לכאורה מה שייכות שני הדברים זה לזה. אבל הענין, אמר הוא, שהענפים הצעירים והרכים הוא משמעם ילדי ישראל הרכים, צריך להשגיח עליהם מאוד שלא יאכלום התולעת של המינות ואפיקורסות, ובפרט קשה הדבר שכיון שמוכרחים לידע את לשון המדינה וכיוצ"ב, מה עושים, לוקחים איזה מלמד משכיל ומלומד בחכמות חיצוניות שהוא ילמד את שניהם גם את לימודי קודש וגם את לימודי החול, ועל הרוב שהמלמדים ההם הם מפוטמים במינות ודעות נפסדות, והם משפיעים את דעתם והשקפותיהם הפסולות גם על הילד בלמדם את לימודי קודש. על כן אם רוצים לשמור על הענפים הרכים שלא יאכלום התולעים, צריכים ליזהר שלא לערבב קודש וחול, לא יניחו ללמד את תורתינו הקדושה בעירבוב חכמות חיצוניות, ואת תורתינו הקדושה ילמדו רק מלמדים יראי ה' אשר דבר אין להם עם לימודי חול, ו'איי' שהרי צריך לידע גם את ידיעות החילוניות היסודיות, כמו כתיבה וחשבון וכדו', ילכו לבתי ספר הגוים להשקאלעס, ושם ילמדו במיוחד את למודי החול מפי גוים, שלא ירצו להשפיע על דעותיהם, וככה ינצלו הענפים הרכים, והתורה תשאר 'זהב טהור' בלי עירבוב הסיגים וחומרי זרים. **כוכבי אור (חלק שני עמ' נ"ח)**

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים . יש לפרש בדרך הלצה, 'ודתיהם שונות מכל עם', היינו, שכבר יש להם דתים שונים, היינו חגים ומועדים מכל עם, כמו חג הפסח מפרעה מלך מצרים וכו', 'ואת דתי המלך אינם עושים', היינו שממך מלך אחשורוש עדיין אין להם שום חג. על כן גם אתה תעשה להם איזה יום משתה ושמחה כמנהגם תמיד, שהקב"ה מהפך להם תמיד מצרה לרווחה ומאבל ליום טוב.

דבש השדה, בשם הרה"ק ר' משה מסאמבור זי"ע

יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו חקת עולם לדורותיכם ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל (פר' שמיני). הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע **אמר בדרך צחות רמז נאה מן התורה,** מתי יכול אדם לשתות משקה המשכר, והוא בפ' שמיני בפסוק יין ושכר אל תשת רק אתה ובניך אתך, כשאתה מיסב עם בני ביתך בליל פסח, ושבתות וימים טובים. וגם בבואכם אל אוהל מועד, כשתבואו לקבל פני צדיק. ולא תמותו, היינו בסעודת הודאה. חוקת עולם, הוא ברית מילה, ע"ד וחק בשארו שם. לדורותיכם, על סעודת נישואין לזרעו. ולהבדיל בין הקודש ובין החול, יין, קידוש, והבדלה. ובין הטמא ובין הטהור, בסעודת פורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ולהורות את בני ישראל את כל החוקים, הוא סיום הש"ס.

ילקוט עטרת צבי, שמיני

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך. במסורה ג' פעמים "ואתה", ואתה תצוה את בני ישראל, ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך, ואתה תדבר אל כל חכמי לב, ונראה לקשר את ג' פסוקי המסורה דהנה איתא בירושלמי על הפסוק "אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", בזמן שהוא מלך אין הוא כהן, ודרשו חז"ל שהכוונה למשה וא"כ משה אינו יכול להיות כהן, וקשה הרי מצינו (ובחים נב.) משה שימש בכהונה כל ארבעים שנה, ותירצו בגמרא (תענית יא:) שמשה שימש בחלוק לבן ולא בבגדי כהונה, והשתא לפי זה החילוק בין אהרן הכהן למשה ששניהם שימשו בכהונה רק אהרן כיהן בשמונה בגדים ואילו משה כיהן בחלוק לבן, וזאת תהיה תורת המסורה "ואתה תצוה" כדין מלך המצוה לאחרים לכן "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך" להיות כהן כי אתה מלך ואין אתה יכול להיות כהן אבל הרי משה היה כהן ארבעים שנה במדבר לזה אמר "ואתה תדבר אל כל חכמי לב וכו' ועשו בגדי אהרן לקדשו" ר"ל וזה יהיה החילוק בין אהרן למשה משום שהוא ישמש בבגדי לבן.

(כסף נבחר)

☆

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך. איתא בבעה"ט לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה, והטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת, וקללת חכם אפילו על תנאי באה ונתקיים, ואמרו בתנחומא (משפטים י"ח) ראה מה בין הראשונים לאחרונים הקב"ה אמר למשה הנה אנכי שולח מלאך השיבו איני חפץ אלא לך יהושע בן נון ראה את המלאך ונפל על פניו וכו' וא"ל הלנו אתה אם לצרינו וכו' התחיל צועק מתחת צפורני רגליו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי הרי שני פעמים באתי להנחיל את ישראל אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו ועתה באתי מיד ויפול יהושע על פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו אבל משה דחה אותו, ובש"ך איתא בשם ר' חננאל על הפסוק "כי ילך מלאכי לפניך והביאך" שזה המלאך מיכאל ובאמת אותיות מלאכי הוא מיכאל, לפי המדרש הנ"ל משמע שאין מקום למלאך מיכאל כל זמן שמשה קיים כיון שמשה דחה אותו, וזה שיש לרמז בפר' תצוה יש ק"א פסוקים כמנין מיכאל, כיוון שלא הוזכר שמו של משה יש לו מקום למלאך מיכאל.

(דרוש שמואל)

☆

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. וקשה דתיבת "אתה" נראה כמיותר, אכן י"ל ע"פ המדרש (שמו"ר ג' י"ז) אמרו רבותינו ז"ל הלא אהרן אחיך הלוי וכי מאחר שאמר אחיך איני יודע שהוא לוי אלא אמר לו ראוי היית להיות כהן והוא לוי ולפי שאתה מסרב על דברי תהיה אתה לוי והוא כהן, נמצא שזה שאהרן נעשה כה"ג היה משה הגורם לזה ונחשב כאילו הוא עשה אותו לכה"ג וז"ש "ואתה", אתה בעצמך, הקרב אליך את אהרן אחיך וכו' לכהנו לי, שהרי אתה גרמת לאהרן שיהיה כהן גדול.

(בנין דוד)

☆

והאבנים תהיו על שמות בני ישראל. בירושלמי למדו כבוד אב מדמא בן נתינה פעם אחת אבדה אבן ישפה של בנימין מאבני האפוד וכו', וקשה מנין לו שהאבן היתה אבן ישפה של בנימין, וי"ל דאיתא שאבני האפוד צריכים להיות כסדרן קבוע באפוד כמו הפרשיות שבתפילין לכן חייבים לומר שמה שהיה חסר זה ישפה של בנימין שהיה אחרון ואפשר למלאות חסרונו כי אם היה נחסר אחד מאבנים האמצעיים אז היו צריכים להחליף את כל האבנים שאחרי זה בכדי שיהיה כסדרן א"כ היה צריך למלאות חסרון של כמה אבנים ולא רק של אבן אחת ומכאן ראיה שמה שנחסר זה היה אבן האחרון ישפה מבנימין.

(הלכה אדם מישראל)

דורש טוב

ואתה תצוה את בני ישראל. יש לדקדק דהלשון 'ואתה' תצוה משמע מדעתך תצוה אם תרצה, ולמה לא כתיב 'לך וצו' את בני ישראל לשון ציווי וחובה, עוד יש לדקדק אמאי דקאמר 'ויקחו אליך' שמן זית זך, **ולא אמר** 'ויתנו' **או** 'יביאו אליך'.

ונראה דהנה איתא ביומא (דף ג) על הפסוק 'קח לך סמים וגו', שנאמר בקטורת, **קח לך משלך.** והקשה בספר יד דוד דהא מקרא מלא דבר הכתוב (להלן לה, כז-כח) **'והנשיאים הביאו את אבני השהם וגו', ואת הבושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים**', משמע שלא היה משל משה. ותירץ דאתיא כמ"ד שם (דף ע"ה) דהא דאמר הכתוב 'והנשיאים הביאו' **הכוונה על העניים שהם הביאו את הבשמים.** ויתכן שהביאום למשה רבינו וממילא היו משלו. **ולפי"ז עוד יקשה דא"כ גם את השמן למאור הביאו העניים למשה, והאיך אמרו ביומא שם ויקחו אליך משל ציבור.**

ונראה דמשה לקח את השמן ומסרו לציבור בעין יפה ושוב החזירוהו אליו לנדבת הנרות, כי בטובת עין שלו מסר בידם את מצות הנתינה. ומיושב הלשון 'ויקחו אליך', ולא קאמר ויתנו אליך, **כי הוצרכו לקחתו תחילה מידו על מנת להחזירו אחרי כן אליו,** ולזה שייך הלשון 'ויקחו', וזהו שלא צוה הקב"ה אליו בהכרח את המצוה הזאת שימסרנו לציבור, אלא כמייעצו **ואתה בטוב עיניך תצוה את בני ישראל ויקחו מידך ויחזירו אליך,** כי לא הקפיד הקב"ה שיבא מבני ישראל כשם שלא הקפיד על הקטורת שיבא מבני ישראל, **אלא שלימד למשה מדה טובה של טובת עין בזה.**

חתם סופר

מה הם 'האורים והתומים', מי כתבם, וכיצד פעלו.

וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ה' וגו' (פרק כח פסוק ל)

וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים. סָבַר רַבִּי אַבְרָהָם לְהִתְחַכֵּם בְּעִנְיַן הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים, וְאָמַר (בפסוק ז) **כִּי הֵם מַעֲשֵׂה אֵמָן כֻּלָּה וְזָהָב, וְהֶאֱרִיךְ בְּעִנְיָנָם כִּי חָשַׁב שֶׁהֵם עַל חֲצוּרוֹת שֶׁיֵּעָשׂוּ בַּעֲלֵי הַכּוֹכָבִים לְרַעַת מַחְשֶׁבֶת הַשּׁוֹאֵל. וְלֹא אָמַר כְּלוּם[א].** אֲבָל הֵם כִּדְבְרֵי רַשִׁ"י, כְּתָב שָׁל שָׁם הַמְפָרֵשׁ נָתוּן בֵּין כִּפְלֵי הַחֹשֶׁן, וְלִבְּךָ הַצָּרִךְ לְחָיוֹת כְּפוּל (לעיל פסוק טז)[ב]. וְהָרְאָיָה, כִּי לֹא נִזְכְּרוּ אוּרִים וְתֻמִּים כְּלָל בְּמַעֲשֵׂה הָאֲמָנִים, וְלֹא הִזְכִּירָם לָהֶם בְּצַוָּאָה וְלֹא בְּמַעֲשֶׂה כְּלָל וכו': וְעוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה כִּי לֹא הִזְכִּיר בְּהֵ"א הַיְדִיעָה אֶחָד מִכָּל הַכֵּלִים שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ כְּבָר וכו', וּכְמִשְׁפָּטָן אָמַר 'וְאֶת מִשְׁפַּט תַּעֲשֶׂה' (שם כו א), בְּעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְכִּירוֹ 'וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ' (שם כה ח). וְהִנֵּה בְּאוּרִים וְתֻמִּים אָמַר (כאן) **וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים, לֹא צִוָּה אוֹתוֹ בְּעֲשִׂיָתָם, וְהִזְכִּירָם הַכָּתוּב בְּהֵ"א הַיְדִיעָה וכו', וְלֹא הִזְכִּירָם הַכָּתוּב רַק בְּמַעֲשֵׂה לְבַדּוֹ וכו', כִּי לֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה אֱמָן, וְלֹא הָיָה לָאֲמָנִים וְלֹא לְקָהָל יִשְׂרָאֵל בָּהֶם מַעֲשֶׂה וְלֹא נְדָבָה כְּלָל, אֲבָל הֵם סוֹד מְסוּר לְמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהוּא כָּתָם פְּקֻדָּשָׁה, אוֹ הָיוּ מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וּלְכָךְ יִזְכִּירֵם כָּתָם וּבִידִיעָה, כְּמוֹ 'וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים' (בראשית ג כד) וכו': וְהָעִנְיָן הוּא, כִּי הָיוּ שְׁמוֹת קְדוֹשִׁים, מִפִּיהֶם יָאִירוּ הָאוֹתִיּוֹת מַאֲבְנֵי הַחֹשֶׁן אֶל עֵינֵי הַכֹּהֵן הַשּׁוֹאֵל בְּמִשְׁפָּטָם. וְהַמָּשָׁל, כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁאֲלוּ 'מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בַּתְּחִלָּה לְהִלָּחֶם' (שופטים א א), הָיָה הַכֹּהֵן מְכֻוָּן בְּשֵׁמוֹת שָׁהֵם 'הָאוּרִים', וְהֵאִירוּ לְעֵינָיו אוֹתִיּוֹת 'יְהוּדָה', וְיוּ"ד מִלְּוֹי, וְעַיִ"ן מִשְׁמְעוֹן, וְלָמֶ"ד מִלְּוֹי, וְהֵ"א מֵאַבְרָהָם הַכָּתוּב שָׁם עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (יומא עג:). אוֹ שֶׁהָאִירָה פַּעַם אַחֶרֶת לְנָגֶד עֵינָיו ח"א מִיהוּדָה. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת מְאִירוֹת אֶל עֵינֵי הַכֹּהֵן עָדַיִן לֹא יָדַע סִדּוּרָן, כִּי מִן הָאוֹתִיּוֹת אֲשֶׁר סִדְּרוּ מֵהֶם 'יְהוּדָה יַעֲלֶה' חָיָה אַפְשָׁר לְהַעֲשׂוֹת מֵהֶם 'הוּי הוֹד עָלֶיהָ', אוֹ 'חִי עַל יְהוּדָה', וְתֵבוֹת אֲחֵרוֹת רַבּוֹת מְאֹד, אֲבָל חָיוּ שָׁם שְׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲחֵרִים נִקְרָאִים 'תֻּמִּים', מִפִּיהֶם יִחְיֶה לֵב הַכֹּהֵן תֻּמִּים, בִּידִיעַת עִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהֵאִירוּ לְעֵינָיו. כִּי כַּאֲשֶׁר פְּנֵי בְּשֵׁמוֹת הָאוֹרִים וְהֵאִירוּ, חוֹזֵר מֵיָד וּמְכֻוָּן בְּשֵׁמוֹת הַתֻּמִּים. וְעוֹדָם הָאוֹתִיּוֹת מְאִירוֹת לְעֵינָיו, וְיָכֹל בְּלִבּוֹ שֶׁחִסְּרוּם 'יְהוּדָה יַעֲלֶה'[ג].

מעשה חש"ב

א

ז"ל האבן עזרא "ורבינו שלמה אמר כי האורים והתומים היו כתבי שם המפורש. ואילו ראה תשובת רבינו האי לא אמר ככה. וסוד עמוק הוא דבר האפוד והחשן. רק ארמוז קצת הסוד אולי יבינהו מי שהוא יודע דעת עליון. והפתח שיוכל לבוא אל הסוד... והאורים והתומים זהב וכסף היו, (כן גירסת רבינו), והמספר ידוע בראיות גמורות מהעליון והשפל, והמשכיל יבין... ואילו הואלתי לגלות זה הסוד לא יכולתי לכתבו כפי המכתב שחברתי בפירוש הספר כולו, כי לא יבינו מי שלא למד ספר המדות וסוד מלאכת שמים, ואין צורך להאריך בצורת האפוד והחשן והטבעות". ורבינו מפרש דעת האבן עזרא שהאורים והתומים קשור לחשבונות וצורות של הגלגלים הכוכבים והמזלות, בהם מנהיג ה' את הנהגת הטבע של הבריאה, ואשר על ידם ניתן לדעת את העבר, ההוה, והעתיד להיות. ויעויין בדברי רבינו בסוף שכתב "ומה שאמר (האבע"ז) שאלו ראה תשובת רבינו האי לא אמר ככה, כבר ראינוה וחשבנוה, וידענו כי רבי אברהם לא נתכוון אליה".

ב

ז"ל רש"י (את האורים ואת התומים) "הוא כתב שם המפורש, שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר בדריו ומתמם את דבריו. ובמקדש שני היה החושן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו. ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר (במדבר כז כא) 'ושאל לו במשפט האורים'. (את משפט בני ישראל) "דבר שהן נשפטים ונוכחין על ידו, אם לעשות דבר אם לאו. ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעותי הדין, נקרא משפט על סליחת המשפט".

ג

תמצית דברי רבינו מה הם האורים ותומים: האבן עזרא מפרש שהאורים ותומים היו צורות של כסף וזהב מעשה ידי אומן, וקשור לחשבונות וצורות של הגלגלים הכוכבים והמזלות. ורבינו דחה פירושו ממה שלא נזכר ציווי עשיתם, וכן לא נזכרו בעשיתם, שלא נאמר 'ויעש את האורים והתומים', אלא רק לאחר שלבש אהרן הכהן את החשן נתן אותם משה בתוכו, ואילו היו מעשה ידי אומן היה מאריך בהם, ואפילו אם נאמר שמחמת שענינם עמוק העדיפה התורה לקצר בהם, היה אומר 'ועשית אורים ותומים וגו', אע"כ שלא היו מעשה אומן. וכן הוכיח ממה שנאמר 'ה'אורים ו'ה'תומים בה"א הידיעה, ולא מצאנו בשאר הכלים שיכתבו בה"א הידיעה בפעם הראשונה להזכרתם, שהרי ה"א הידיעה נאמר רק על דבר שכבר הוזכר קודם. וכן הוכיח מזה שמשה הניח האורים והתמים בחשן המשפט אחרי שהלביש את אהרן האפוד והחשן, ואם היה מעשה אומן של כסף וזהב והיו חלק מן הבגד, אם כן היה צריך להניחן בחשן קודם לכן. ולכן סובר רבינו כדעת רש"י שאורים ותומים הם כתב שם המפורש. וכתב רבינו ששני מיני שמות היו שם, וכאשר היה כהן מכוין בשמות הקדויים 'אורים' היו מאירות לעיניו אותיות אבני החשן, שבהן היתה תשובה לשאלה שנשאל, אך מזה לא הבין עדין משמעות התשובה, כי לא ידע את סדר האותיות, ולכן הוצרך לכוין בשמות 'התומים', ועל ידם שרתה עליו רוח הקדש, ונעשה לבו תמים בידיעת האותיות.

ובזה א"ש למה לא הוזכר האורים והתומים בציוי העשייתם, וכן לא בעשייתם, משום שלא היה מעשה אומן, אלא היה סוד מסור למשה מפי הגבורה וכתבם בעצמו, או שהיה מעשה שמים ולא היו לישראל חלק בנדבתם, עכתו"ד.

והנה גם לפירוש רבינו עדיין צריך ביאור למה נכתבה ה'אורים ו'התומים בה"א הידיעה, כמו שהקשה רבינו לפי האבן עזרא. ואפשר לומר עפ"י מה שכ' ברש"י (סוטה דף לו. ד"ה מאי והחציו) הכלל מתי כותבין בה"א הידיעה, באחד משני אופנים: או בדבר המיוחד – אע"פ שלא נזכר בפעם הראשון, או בדבר הנזכר כבר במקום אחר. ולפי זה א"ש כיון שלדעת רבינו האורים ותומים הם שם המפורש, אם כן הוה דבר מיוחד, שפיר נאמר בה"א הידיעה אע"פ שלא נזכר בפעם הראשון.

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: (פרק כז פסוק כ)

אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן: "וְאַתָּה תְּצַוֶּה". בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בַּמִּשְׁכָּן תָּמִיד 'וְעָשִׂית', וְהוּא בַּצִּוּוּי, אָמַר בְּכָאן 'וְאַתָּה' בְּעִצְמְךָ תְּצַוֶּה לָהֶם שֶׁיְּקַחוּ אֵלֶיךָ אֶת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר, כִּי אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר רַק אִם הָיָה אָצְלָם מְשֻׁמָּרֶת. וְהַנְּשִׂיאִים הֵכִיאוּהוּ (לְהַלָּן לה כז-כח): וְטַעַם אֵלֶיךָ. שֶׁיְּבִיאוּהוּ לְפָנָיו, וְהוּא יִרְאֵנוּ אִם הוּא זַךְ וְכָתִית כָּרָאוּי [ב]. וְכֵן צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ [ג]" (וַיִּקְרָא כד ב):

וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: (פרק כח פָּסוּק ב)

לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת... וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת, יֹאמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן לְשֶׁרֶת בָּהֶם לְכָבוֹד הַשֵּׁם הַשּׁוֹכֵן בְּתוֹכָם וּלְתִפְאָרֶת עָלֶיהָ, כְּדִכְתִיב תְּהִלִּים (פט יח) כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה. וּכְתִיב יְשַׁעְיָה (סג י) בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאָרָתֵנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבֹתֵינוּ, וְקִדְּשָׁנוּ הוּא הַכָּבוֹד וְתִפְאָרָתֵנוּ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל... וְהָיוּ הַבְּגָדִים צְרִיכִין עֲשִׂיָּה לְשֶׁמָּן, וְיִתְּכֵן שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּוָּנָה", וְלָכֵן אָמַר וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה (פסוק ג) שֶׁיְּבִינוּ מַה שֶּׁיֵּעָשׂוּ. וּכְבָר אָמְרוּ יוֹמָא (סט.) דְּמוּת דְּיוֹקָנוֹ מְנַצַּחַ לְפָנַי בְּבֵית מִלְחַמְתִּי:

מעשה חש"ב

א **תמצית דברי רבינו:** לכאורה תיבת 'ואתה' מיותר, שהרי אם היה כתוב 'תצוה' ג"כ פירושו שאתה תצוה. וכן היה יכול לכתוב 'צו' וכדומה. ע"ז מיישב רבינו שלכן נאמר 'ואתה', לומר שמשה בעצמו יצוה שיקחו אליו שמן המאור. דאילו היה כתוב רק 'תצוה', או 'צו' היה הכוונה שיצוה לאחרים לצוות. כמו כשנאמר במלאכת המשכן 'ועשית', הכוונה שיצווה לאחרים לעשות. וטעם שאמר 'ויקחו', ולא שיעשו את השמן, כי אין להם דרך לעשותו במדבר, והביאו הנשיאים מה שהיה להם משמרת, שהביאו אתם ממצרים. ולכן כתיב 'אליך', שהיה צריכים להביאו לפניו, שהוא יראה אם הוא זך וכתית כראוי.

ב מבואר שכוונת הכתוב ויקחו 'אליך', שהיו צריכים להביאו למשה, והוא יראנו אם הוא זך וכתית כראוי. ואפשר לומר טעם הדבר שהיו צריכים להביאו למשה, לפי מש"כ רבינו שהשמן שהביאו היה ממה שהביאו אתם ממצרים. ואז לא נצטוו עדיין איך לעשות השמן, כי עדיין היה לפני ציווי מלאכת המשכן, ולכן הוצרכו להביאו למשה, שהוא יבדוק אם הם שמן הראויים להדלקה.

ג בפרשת אמור בציווי הדלקת הנרות (פרק כד פסוק ב) כתיב ג"כ 'ויקחו אליך', והכוונה שצריכים להביאו למשה. וכתב רבינו (שם) "ועכשיו כלו השמן ההוא שהביאו הנשיאים נדבה", והוצרכו להביא שמן אחר. ולכאורה אז כבר נצטוו איך לעשות השמן, וא"כ למה היו צריכים להביאו אליו. אפשר לומר בהקדם מש"כ רבינו (בהעלותך פרק ח פסוק ג) "ומעם ויעש כן אהרן, לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו, אע"פ שהמצוה כשרה בבניו כמו שנאמר 'וערך אותו אהרן ובניו', אבל היה הוא מוזרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון ונשגב". ולפי"ז אפשר לומר שלכן צוה משה שיביאו אליו השמן, מכיון שהשמן מרמז לדבר עליון וסוד נשגב, רצה גם כן לכוון הכוונות הרמוזות בשמן.

ד הנה מבואר בדברי רבינו שהשמן בעת הקמת המשכן, היה ממה שהביאו ממצרים, משום שבמדבר לא גדל זיתים כדי לעשות מהם שמן. והנה בפרשת אמור בעת ציווי הדלקת הנרות, דכתיב ג"כ 'ויקחו אליך' כתב רבינו שכבר כילה השמן מנדבת המשכן והיה להם להביא שמן חדש. ולכאורה מהיכן היה להם זיתים לעשות שמן. אפשר לומר כמו שכתב האוה"ח הק' (במדבר פרו לד) לפי המ"ד מקושש תולש הוה, מנין יצאו צמחים במדבר שתלשם מקושש, ע"פ המבואר במדרש שבארה של מרים היה משקה והיה מעלה גנות ופרדסים, וא"כ גם גדלו צמחים במדבר, עיי"ש. ולפי"ז אפשר לומר שבשעת ציוי הדלקת הנרות שזה היה זמן מאוחר יותר, כבר היה בארה של מרים, וגדל כבר זיתים, ושפיר היה להם זיתים לעשות שמן.

ה הנה מלשון רבינו שכתב **"שצריכין עשיה לשמן, ויתכן שצריכים כוונה"**, משמע שיש כאן שני דברים א' לשמה. ב' כוונה. וצ"ב איזה כוונה צריכים לכוון, חוץ מזה שצריכים לעשותה לשמה, לשם בגדי כהונה.

ואפשר לומר בהקדם דברי רבינו (לקמן כי תשא פרק לא פסוק י) לבאר הכתוב 'ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן וגו'" וז"ל "בגדי השרד בגדי היחוד, כלומר בגדים שיתיחד בלבישתם אחד העם הכהן הגדול מאחיו, מן 'ובשרידים אשר ה' קורא וכו'. וירמוז לבגדי אהרן, ויקראם כן שלא ילבשם רק יחיד בדורו, אהרן בחייו, ואחריו הכהן הגדול, אשר הוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים. והכתוב יזכיר בגדי אהרן לעולם בדרך כבוד כמו שנאמר (לעיל כח ב) 'לכבוד ולתפארת', וכו'. וע"כ יקראם בגדי השרד, בגדי מלכות. וזה טעם את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן, כי שב לבאר וכו'. ומ"ש בכאן בפרשת 'ראה קראתי' ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן, טעמו שהם בגדי שתי מעלות, בגדי השרד ובגדי הקדש, להגיד שלא ילבשם רק אחד העם בבואו לשרת בקדש וכו', עכ"ל".

מבואר בדברי רבינו שבגדי 'השרד', היינו בגדי כהונה המיוחדים רק לכהן גדול. ובבגדי כהן גדול יש בהם שני מעלות א' שהם בגדי קדש. ב' שהם בגדים המיוחדים רק לכהן גדול. ולפי"ז אפשר לומר שזה כוונת רבינו שצריכים לכוון בעת עשיית בגדי כהן גדול, שזהו מיוחד רק לכהן גדול. וכוונה זו הרי הוא בנוסף לזה שצריכים לעשותה לשמה, לשם בגדי כהונה.

ושוב ראיתי בפנים יפות (פרשת תקת) על הכתוב (שם פרק כ פסוק כו) 'והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם אל אלעזר בנו', היינו שהפשיט משה את כל שמונת בגדי הכהונה מאהרן, והלבישו לאלעזר. והנה לכאורה ארבעה בגדים של כהן הדיוט היה לו לאלעזר, ולמה הוצרך להפשיטו מאהרן הכהן, וכתב הפנים יפות וז"ל "ונראה משום מ"ש לעיל ריש פרשת תצוה שבגדי כהן גדול היה צריך להיות לשם כהן גדול, נמצא בגדי אלעזר מסתמא לא נעשית לשם כהונה גדולה, והיה צריך להפשיט גם את הכתונת של אהרן ולהלבישו תחילה לאלעזר", עכ"ל. הרי לנו מבואר להדיא שהיה צריכים לכון בעת עשותם את בגדי הכהן גדול, שהם מיוחד לכהן גדול. ולא כתב שם מנין לזה. ולפי דברינו המקור לדברי הפנים יפות הם דברי רבינו.

מאמר המשך

צער בעלי חיים דאורייתא (ג)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בגליונינו בשבועות שעעל"ט התחלנו לבאר ענין צער בעלי חיים כפי שנחלקו התנאים במסכת בבא מציעא (לב.) אי צער בעלי חיים נאסר מדאורייתא או מדרבנן, ואחריהם נחלקו בכמה מקומות בש"ס (שבת קיז:, קכח:, קנד:, ביצה כו., בבא מציעא לא., בבא בתרא כ., עבודה זרה יג., חולין ז.). ולהלכה נקטינן לרוב ראשונים שהוא דאורייתא, ובדעת ה'רמב"ם' רוב הפוסקים סוברים שלדעתו צעב"ח אסור רק מדרבנן, אמנם יש מן הפוסקים (הכסף משנה ה' רוצח ושמירת הנפש פי"ג ועוד) שכתבו שלדעת הרמב"ם הוא איסור מדאורייתא. וב'רמב"ן' פרשת בראשית ביאר דזהו טעם השחיטה שלא לצער בעלי חיים, וכן פסק (שבת קנד:) דצע"ח דאורייתא. ובדברי הראשונים והאחרונים נאמרו כמה הסברים מהו המקור בתורה לאיסור זה, בפרשה דפריקה **'עזב תעזב עמו'**, מהלאו של **'לא תחסם שור בדישו'**, מאמרו **על מה הכית את אתונך וגו'**, מדכתיב **והשקית את העדה ו'את בעירם'**, מדכתיב **'ורחמיו על כל מעשיו'**, **ועוד**.

כ"כ יש לדון אי איסור צער בעלי חיים חל כלפי כל בעלי החיים כגדול כקטן, או שרצים ורמשים, ואף דליכא תועלת לאדם מבעלי החיים מקיני ראמים ועד ביצי כינים. ומסברא נראה כך דמכיון שיסוד איסור צעב"ח הוא מניעה והסרה צער מבעלי החיים, ומכיון שבצער תלוי הדבר, א"כ היות שכל בעלי החיים חשים בצער יותר או פחות, ממילא כולם נכללים באיסור זה.

והנה בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן ק"י) מצאתי כדלהלן: "שאלה צל"ע בהא דצער בעלי חיים דאורייתא (בבא מציעא לב:) אם הוא כלל עובר לכל אשר נשמת רוח חיים באפיו גדול וקטן ואפי' שקצים ורמשים, [בלבד שלא יהיו ממיתין כי כל המזיקין נהרגין אפי' בשבת (שבת קכא:)] ושלשול קטן שבים במשמע לכאורה? - ויראה שאינו באמת אלא בבעלי חיים דבני מלאכה נינהו כענינא דקרא דכתיב בבהמה הנושאת משא, ואפשר שאפי' כלב וחתול בכלל לפי שגם המה בני תרבות ובעלי מלאכה, כמ"ש במק"א לענין להקדים להם האכילה כבהמה, אבל הקטנים שאינם ראוים למלאכת אדם, לא מיבעיא זבובים ופרעושים ושאר שקצים ורמשים דמאיסי, וגם יש בהן חשש מכשול ואף קצת סכנה וצער לבני אדם, דלית לן בה, ושפיר דמי למיקטלינהו, והא ר"נ דאמר (שבת יב) קטלן להו ואשמעין קלא דסנותי, ולא תימא הנהו משום דלית בהו משום נטילת נשמה דמשום הכי אפי' בשבת שרי, אבל שארא דאית בהו משום נטילת נשמה, דילמא אית בהו נמי משום צער בעלי חיים כי לא מזקי ודאי, אלא ודאי כל הני דאמרן אין להם סמך מן התורה להקפיד על צערן ועל הריגתן, ואין צ"ל פרעושים דקמצערו טובא אע"פ שהאר"י ז"ל [ממדת חסידות וע"פ הסוד לכך נוצרה והיא טובתה ותקנתה בלי ספק, ומה טיבה של מדת רחמים בזה, כל שכן שאין שייכות לעונש על האכזריות ההוא, א"כ בכך ימלטו כל בעל חיים חייהם מיד השוחט, אלא פשיטא שאני רבי דרב גוברייה, ומי עמד בסוד ה' לידע מה טיבו של עגל ההוא ואם אולי איזה נפש מישראל שנתגלגל בו, והיה מבקש תיקונו מרבי, שלא יצטרך למות מותא תנינא בבהמה והמשכיל יבין". עוד י"ל שמא בני חולדת הסניים היו שעשוין לנקר הבית ויש לבני אדם צורך בהם, אלא שעדיין היו קטנים שנולדו עכשיו ולא היו ראוין לתשמישן עד שיגדלו, ואעפ"כ מדה של רחמים גדולים היתה שם כנ"ל", עי"ש.

ודברים בגו משום גלגול נגע בה] צוה לתלמידיו שלא להרוג אפילו כינה".

"והא דאשכחן לרבי בפרק הפועלים (ב"מ פה.) דחזי לאמתיה דכנשה בני כרכושתא דשדיין וא"ל שבקינהו ורחמיו על כל מעשיו כתיב, מלבד שאינה ראייה להטיל חובה על כל אדם ואפי' ממדת חסידות, דהא רבי גופיה משמע קצת דמקמי הכי לא אקפיד בהכי, ושוב אחז במדת רחמנות יתרה שלכן רחמו עליו משמים להקל יסוריו, תדע שהרי אמרו שם דמעיקרא ע"י מעשה באו כדאיתא התם מעובדא דעגל, ותמה על עצמך וכי לא זו מדת כל אדם ואפי' חסיד שבחסידים, מי יחוש ויחוס על בהמה שסופה לשחיטה, שבודאי

ומש"כ דהאריז"ל הקפיד בזה, מבואר בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח): "גם א"ל כי בגלגול הקודם קיימתי מצות שחיטה, ועתה בגלגול הזה הזהרני ג"כ שלא להמית שום בריה אפילו כינים ופרעושים כלל ועיקר. גם מורי ז"ל לא היה הורג פרעושים וכינים ושום רמש חי כלל ועיקר, וא"ל שלהיות שרש נפשי מן קין שהרג את הבל וגם ר' שאול טרישטי שנתגלגל עמי ממש על עון שפיכות דם, כשמל התנוק כנז"ל ומת מתחת ידו, שצריך שאזהר שלא להמית שום דבר חי בעולם", עי"ש, וכמה אחרונים נקטו כדבריו.

ובשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ב סי' תשכ"ו) כתב בזה"ל: "איסור צער בעלי חיים לזבובים לא מצאתי בזה איסור, והואיל וחיותן זוטר סובא נראה שאין בזה איסור כלל, והיכא דמפריעים או מצערים אותו פשיטא דמותר להרוג זבוב או פרעוש, ואף שמסופר על הקדוש האריז"ל שלא רצה להרוג אפילו זבובים, אין זה מטעם איסור בעלי היים אלא מרוב קדושתו נמנע, לפי שאין בעל חי בלי תועלת ולא רצה להרוג בעל חי ולבטל התועלת עבורו נברא, אבל ברור שאין בזה נדנוד איסור אלא לחסידים וקדושי עליון כמותו, וכדמצינו בב"מ פ"ה ע"א גבי אמוניה דרבי דהוי שדי' בני כרכושתא הולדה וקא כנשא להו, א"ל שבקינהו כתיב ורחמיו על כל מעשיו, שוב מצאתי בשו"ת יעב"ץ (ק"י) שהאיסור צעב"ח הוא רק בבעלי היים שהם בעלי מלאכה, ומסתפק בכלבים וחתולים שהמה בני תרבות ואינם בעלי מלאכה, אבל לא בזבובים שקצים ורמשים, ע"ש. ולענ"ד כלב וחתול הם היות ובודאי גם בהם יש איסור צער בעלי חיים, עיין במשנה (ב"ק נד:) שיש בכל בהמה היה ועוף מצות פריקה וזהו יסוד דין צער בעלי חיים, אבל מה שתלה במלאכה צ"ב, ובפשוטו י"ל דתלוי בהיות ולא אסרה תורה אלא בבהמה וחיה ועוף אבל שקצים ורמשים חיותם זוטא, ואולי ליכא איסור דאורייתא משום צער בעלי חיים בהם, ואף דשלא לצורך אסור להרגם משום ורחמיו על כל מעשיו, מ"מ לצורך אין להחמיר, וכן מצאתי מפורש בס"ח (אות תתל"א) שאחד לא רצה לשרוף זבובים, ואמרו עליו אל תהי צדיק הרבה הלוא מוטב לשורפם שלא יפלו במאכל, וע"ז נאמר אל תהי צדיק הרבה ע"ש, ואין בזה בית מיחוש", עי"ש.

ומש"כ בשם ספר חסידים, זל"ק שם: "שנים היו אחד לא היה רוצה לשרוף הזבובים, א"ל חבירו אל תהי צדיק הרבה, מוטב לשרוף הזבובים כדי שלא יפלו במאכל ובמשתה, ויבלעם ויחטא, לכך נאמר אל תהי צדיק הרבה", עי"ש. ומשמע דלצורך 'שלא יכשל באיסור' מותר. אולם עדיין יל"ע בצורך אחר אי מותר, אולם נראה דדייק מלשונו **דכל זמן דאינו לחינם** ליכא איסור בכלל. אולם בכלל יש נדון באחרונים אי יש 'בהריגה' צער בעלי חיים, די"א דרק אם 'מצערין' עוברין בצעב"ח, אבל אין איסור להרוג בעל חי, ויבואר להלן.

ובכלב וחתול מבואר בספר חסידים (אות מ"ד) דיש בהם צער בעלי חיים, וז"ל: "אף אם עשה צער לבהמה בחנם כמו שמשים עלי' משאוי יותר מכדי הראוי ומכה אותה והיא אינה יכולה ללכת בא לדין על שציער בע"ח, וכן המושכים אזני החתולים להשמיע צעקתם הם חוטאים, גם דרשו חכמים ביום ההוא נאום ה' אכה כל סוס בשגעון ורוכבו בעורון בתמהון ורוכבו בשגעון (זכרי' י"ב ד') עתיד הקב"ה להפרע על בון סוסים מרוכביהם על שהכו אותם במגפיים שקורין ספורני בלע"ז", עי"ש.

ואגב ראוי לציין, שבבעלי חיים 'המזיקים' יש **חיוב** להורגם, וכמש"כ הבני ישששכר ב'דרך פקודיך' (מצות ל"ד חלק הדיבור סק"ט) וזל"ק: "וכן כל מיני בעלי חיים המזיקים כשבאו לידו והיה יכולת בידו לאבדם לסלק המזיק מן העולם וריחם עליהם והניחם בחיותם גם זה אביזרייהון דלא תרצח, כי מה שמרצח את המזיקים בזה הוא מקיים את הלאו לא תרצח, כי איבודם הוא שמירה לעולם מן הרציחה" וכו', עי"ש.

ובשו"ת 'תורה לשמה' מבעל הבן איש חי (סימן שצ"ז) כתב שאלה בזה"ל: "נתאכסן ת"ח אחד בעירנו והנה הוא מקפיד שלא להרוג את הפרעושים אפילו בחול, באמרו כי מרן האר"י ז"ל הזהיר בזה, ומצאנו דבר זה חידוש, כי אנחנו מנהגינו להרוג הפרעושים ולרדוף אחריהם, על כן יורנו אם נמצא כן בדברי מרן האר"י זיע"א כאשר אמר החכם, גם אם יש לחלק בין כינה לפרעוש בדבר זה, הואיל והכינה נעשית מזיעת האדם גם אם יש לדבר זה איזה שורש בתלמוד, ואיך נעשה יורנו המורה לצדקה ושכרו כפול מן השמים".

והשיב: "ד"ז מפורש בכתבי רבינו האר"י ז"ל הנמצאים אתנו וכמ"ש החכם לכם, ומה שחשבתם לחלק בין כינה לפרעוש, הנה מפורש להדיא על הפרעושים וכנים, ואדרבא הוסיף לומר אזהרה יותר על הכנים שהם נבראים מן הזיעה שאין ראוי להרגם ולא לקוץ בהם כלל, כי אלו הם מותרי האדם והסיגים שלו שמהם נבראים אלו הכנים, ותיקון ותועלת לאדם כשאלו הכנים נבראים מזיעת גופו כי יוצאים סיגיו ומותריו וקליפותיו לחוץ ולכן אין לו לקוץ בהם", עכ"ד.

וממשיך שם: "ואשר שאלתם אם יש לזה שורש בתלמוד, אומר אני יש ויש, דהכי איתא בגמרא דשבת (דף י"ב ע"א) א"ר הונא הלכה מולל והולך וזורק וזהו כבודו אפילו בחול, רבה מקטע לה, רב ששת מקטע לה, רבא שדי להו לקנא דמיא, פי' ספל של מים, א"ל רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי", ע"ש. נמצא יש כמה אמוראים שהיו הורגים אותם בידים ולא היו חוששים, אך רבא היה חושש ולא היה הורגם בידים אלא היה משליכן בספל של מים, ובודאי שסברת רבא בזה היתה כסברת רבינו האר"י זצ"ל ולכן לא היה הורגן, ועל כן טוב לעשות כרבא דקי"ל כוותיה, וכסברת רבינו האר"י זצ"ל, והיה זה שלום, ואל שדי יהיה בעזרתנו הוא צורי וגואלי", עי"ש.

המשך יבוא אי"ה

אספקלריא דנהר"א

מתורתן של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בעניני דיומא

נמסר לנו ע"י הוועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו שליט"א ותשוח"ח להם

בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד) **כתוב אחד אומר** (דברים כה יז) **זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר** (שמות כ ח) **זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם, זה זכור וזה זכור, אמר להם משה אינו דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה זכרהו לשמרו ולקדשו, וזה זכרהו להשמידו ולאבדו. וצריך ביאור.**

ב) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין (אסתר א י), ובמס' מגילה (דף יב:) אמר רבא יום השביעי שבת היה, וכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (מאמר קול מגילה) ירמוז שבשביל שבשבת היו ישראל מקיימין מאמר חז"ל (פסחים קו.) זכרהו על היין, בעבור זה נעשה להם נס זה שהוטב לב המלך ביין ונצמח מזה טובה לישראל, שאמר להביא את ושתי, וזה שורש הנס, כי על פי זה החל מפלת המן והרמת קרן ישראל על ידי שאמר להביא את ושתי ולא באה, ותלקח אסתר וגו', עכ"ד. ויש לבאר הענין מה שנצמח הישועה בזכות קידוש על היין.

ויל"פ על פי מה שכתב במגלה עמוקות (אופן קעב) גבי"ע סודו י"ג ע"ב, היינו י"ג פעמים ע"ב מספר חס"ד, והם י"ג מכילין דרחמי שהם חסדים גמורים הנקראים חסד עליון, עכ"ד.

ובכן י"ל כי בליל שבת קודש כאשר איש הישראלי לוקח גבי"ע בידו כדי לקדש על היין, לקיים המצווה עלינו זכור את יום השבת לקדשו, מתעורר י"ג פעמים ע"ב והם י"ג מכילין דרחמי, ולכן בזכות זה נצמח הישועה בימים ההם בזמן הזה.

והנה קי"ל (פסחים קא.) דאין קידוש אלא במקום סעודה, ובכן כמו שבשעת קידוש על היין שבתוך גבי"ע מתעורר י"ג מכילין דרחמי, גם בשעת הסעודה מתעורר י"ג מכילין דרחמי, וכמו שכתב בעבודת ישראל (לפ' זכור) שבשבת קודש נפתח האור של י"ג מכילין דרחמי, על ידי י"ב לחמים אשר על השלחן, כי י"ב פעמים לח"ם עולה תתקל"ו, וכן י"ג פעמים חס"ד עולה תתקל"ו, וזה גם כן מספר מרדכ"י אסת"ר עם הכולל, שהם המשיכו החסדים ונרמזו בשמותם, עכ"ד.

וזה שדרש בפרקי דרבי אליעזר כתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, והיינו דכיון שאמרה תורה בשניהם לשון זכור, ודאי מישך שייכי אהדדי, ועל זה שאל היאך יתקיימו שניהם, כלומר מה שייכות בין זה לזה, ומשיב ואומר זה זכרהו לשמרו ולקדשו, היינו על ידי מצות קידוש על היין שבתוך גבי"ע ועל ידי י"ב לחמים על השלחן לכבוד שבת קודש, מתעוררין י"ג מכילין דרחמי, ועל ידי כן זה זכור לעונש להומו לאבדו, שבכח זה נתעורר הנס בימים ההם בזמן הזה לבטל קליפת המן הרשע נצר זדון מזרע עמלק.

*

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד) **אמרו לו ישראל, משה רבינו כתוב אחד אומר** (דברים כה יז) **זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר** (שמות כ ח) **זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם וכו' אלא זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק.**

ב) איתא במדרש ילקוט (בשלח רמז רסז) כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק, וכתוב אחד אומר מחה אמחה את זכר עמלק, עד שלא פשט ידו בכסא תמחה את זכר עמלק, ומשפשט ידו בכסא כי מחה אמחה את זכר עמלק, אפשר בשר ודם יכול לפשוט ידו בכסא של הקב"ה, אלא על ידי שהחריב ירושלים שכתוב בה (ירמיה ג יז) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה', לפיכך מחה אמחה. ודקדק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' זכור עמוד תיג) דלכאורה אינו מובן מה שאמר שעמלק החריב ירושלים, דהלא בחורבן בית ראשון החריבו נבוכדנצר, ובחורבן בית שני החריבו טיטוס שהיה מאדום, והמה לא היו מזרע עמלק.

וי"ל על פי מה שכתב כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בויואל משה (בהקדמה) לבאר הגמרא (ראש השנה יז.) המינים והאפיקורסים שכפרו בתורה יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות, גיהנם כלה והן אינן כלים, וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול, פירש"י שהחריבו בית המקדש בעוונם. ולכאורה קשה האיך שייך לומר על המינים והאפיקורסים שבכל הדורות שהחריבו בית המקדש בעוונם, והלא אין לנו בית המקדש זה קרוב לאלפיים שנה, אך הכוונה על פי המבואר בספרים (זרע קודש פ' תצא) שבית המקדש של מעלה נבנה על ידי עבודת הצדיקים ומעשיהם הטובים, וכשיהיה נגמר הבית המקדש של

מעלה יבא משיח צדקינו, אבל הרשעים במעשיהם גורמים חורבן למעלה והורסים מה שהצדיקים בונים שמה במעשיהם הטובים. ופעם אחת אמר מרן הקדוש מצאנז זי"ע שבית המקדש של מעלה נגמר, אלא שחסר עדיין הפרוכת, וענה הרה"ק רבי יהושע מטאמאשוב זללה"ה כי אנו מאמינים באמונה שלימה שרבינו הקדוש יוכל לעשות הפרוכת, ולא השיב אז מאומה, אלא פעם אחרת אמר מהיכן אתם יודעים שלא עשיתי את הפרוכת, אלא שרשע גדול במעשיו קרע אותו, עכ"ד.

והנה איתא במדרש (תנחומא תצא ס"ט) **זכור את אשר עשה לך עמלק אשר קרך**, טמאך, כמה דאמרת (דברים כג יא) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. ונודע מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (לי"ג מדות אות טז) כי בפגם חטא זה נחרב הבית המקדש, עי"ש. ודעת לנבון נקל כי על ידי זה חטא גורמים גם חורבן בית המקדש של מעלה שנבנית על ידי עבודת הצדיקים ומעשיהם הטובים.

ובזה יתבאר דברי המדרש שעמלק פשט ידו בכסא והחריב את ירושלים, והכוונה על ירושלים של מעלה, כי על ידי שהכשיל את בני ישראל בעבירות חמורות בעניני קדושה, נגרם חורבן ירושלים של מעלה, ועל כן אמר הקב"ה מחה אמחה את זכר עמלק, בשביל שפשט ידו בכסא.

והנה אבא מארי זללה"ה בברך משה (פ' ויקהל עמוד ערה) דבר בקדשו במעלת עבודת הצדיקים ביום שבת קודש אשר גדלה עד מאד, ומעתה אם בכל יום ויום נבנה בית המקדש על ידי עבודת הצדיקים, הרי על אחת כמה וכמה כי מעבודת הצדיקים ביום השבת קודש נבנה בית המקדש של מעלה ביתר שאת ויתר עז, עי"ש.

ועל פי זה יתבאר הפרקי דרבי אליעזר כתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, וכתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, היאך יתקיימו שניהם, אלא זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת, ועל ידי שיענגו ויקדשו את יום השבת יזכו לקדושה גדולה ונשגבה, ועל ידי כל תורה ומצות שמקיימים בשבת קודש הוא בבחינה גבוה ונשגבה יותר מימות החול, וזה להוממו ולאבדו, על שפשט ידו בכסא להחריב הבית המקדש של מעלה על ידי שהכשיל את ישראל בעוונות קשים ר"ל.

*

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד) **אמרו לו ישראל, משה רבינו כתוב אחד אומר** (דברים כה יז) **זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר** (שמות כ ח) **זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם וכו' אלא זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, ואינו מובן למה לא יוכלו לקיים שניהם.**

ונראה בהקדם מה שכתב בש"ך עה"ת (סו"פ תצא) שעמלק בא בכח אבי אביו עשו הרשע, בכח אותה בכיה שבכה שנאמר (בראשית כז לח) וישא את קולו ויבך, ואמרו חז"ל (זוהר שמות דף יב:) אין בן דוד בא עד שימחו אותם דמעות, עכ"ד.

אך מתאמרא משמיה דהרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע (הובא בהקדמת הספר נזיר השם) שבאמת היה ראוי שהדמעות של עשו יתבטלו ברוב דמעות בני ישראל, אמנם היות איכא למ"ד (פסחים כט:) מין במינו אפילו באלף לא בטל ומין בשאינו מינו בששים, והנה עשו בכה על הברכות שהיו דברים גשמיים מטל השמים ומשמני הארץ, ובכיותיהם של ישראל הם גם כן על דברים גשמיים הב חיי ומזוני, והוא מין במינו, ולכן לא בטלים הדמעות של עשו, אבל אם יהיה בכיותינו על גלות השכינה ועל צער של מעלה, אז יתבטלו דמעות של עשו מין בשאינו מינו, עכדה"ק.

אמנם יש לומר שאפשר לבטל דמעותיו של עשו הרשע מין בשאינו מינו, על פי מה שכתב בשערי תשובה (סימן ר"נ סק"ב) בשם כוונות האר"י ז"ל (מחברת הקודש ריש הספר) שהזיעה שאדם מזיע בצרכי שבת הם סגולה למחיקת העונות כמו הדמעות, ולכן צריך לטרוח הרבה בשביל כבוד שבת. וכהאי גונא כתבו (משנת חסידים מס' ניסן פ"ג מ"ג) לענין עשיית המצות בערב פסח, שהזיעה הוא תיקון על חטא זה רח"ל כמו הדמעות. ומעתה על ידי קיום המצות בטירחא דגופא בהתלהבות עד שמזיע, מתבטלים דמעותיו של עשו הרשע, כי הדמעות והזיעה הוא מין בשאינו מינו.

וזה שאמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם מצרים אשר קר"ך בדרך, כי עמלק הכניס קרירות בקרב בני ישראל, דבשעה שמקיימים המצוה יהיה בקרירות, ולא ברשפי אש שלהבת יה. ואיתא במדרש (תנחומא תצא ס"ט) אשר קרך, טמאך, כמה דאמרת (דברים כג יא) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. ושני הפירושים כחדא אזלי, כי מי שאינו שומר עצמו בקדושה אי אפשר לקיים מצות ה' כדבעי ומכניס בקרבו קרירות גדול לתורה ומצות, והתיקון לזה הוא לקיים המצות בהתלהבות אש דקדושה שיבא ממנו זיעה של מצוה.

ועל פי זה יתבאר הפרקי דרבי אליעזר, כתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, והיינו לעשות הכנה דרבה לשבת קודש בטירחא ויגיעה עד כדי זיעה של מצוה, וכתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, ועל ידי שעושים הכנה דרבה לשבת קודש אפשר לקיים מצות מחיית עמלק ולבטל דמעותיו של עשו הרשע.

חוקים להורותם
הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת גיאורים וטעמים שונים
נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

דינים המצויים בשנה זו שחל פורים בער"ש

בן ט"ו בקריאת המגילה לבן י"ד

בן עיר שזמנו בי"ד, לכתחילה לא יצא המגילה מבן ירושלים שעיקר זמנו הוא בט"ו.

כיון דבירושלים עיקר חיוב הקריאה היא בשבת אלא שהקדימוהו ליום ו', י"א דנחשב קריאה שלא בזמנה, וחיוב שלא בזמנה, אינו שווה לחיוב של בזמנו, ובפרט לפי הטורי אבן (מגילה ה.) שכתב דלהטעם שאין קוראים המגילה בשבת משום גזירה שמא יעבירנו, אם כן הקריאה לבני ט"ו היא רק מדרבנן, משא"כ הקריאה לבני י"ד היא מדברי קבלה, ויש סוברים דבן י"ד יוצא מבן ט"ו דחיובם שווה, דאף לבן ט"ו נחשב זמנו, עי' מש"כ להלן לגבי עשרה, והיוצא מבן ט"ו יכול לצאת אף כשבן ירושלים קורא בלא עשרה, דדין עשרה אינו תנאי בגוף הקריאה, אלא דין חיצוני (הגרמ"ש קלין שליט"א).

קריאת המגילה לאחר השקיעה

אם אירע אונס שלא קראו המגילה מבעוד יום, יש לקרות בין השמשות.

פמ"ג (משב"ז תרצ"ב סק"ג), דשבות לא גזרינן בבין השמשות במקום מצוה, ואולי יש להוסיף טעם להיתר, דבאונס לא גזרו רבנן שלא לקרות בשבת, דמילתא דלא שכיח לא גזרו, או יש לדמותו לקטן בן כרך שהגדיל בשבת, דדעת כמה פוסקים דיקרא בשבת, דביחיד לא גזרו.

כיבוס בגדים

בגדים הצריכים לשבת לכתחילה ראוי לכבסם לפני פורים.

בס' בן איש חי (פר' תצוה ש"א סע' כג) כתב דאין לכבס בפורים ע"כ, וקצת משמע שם דלכבוד שבת מותר, דרק לגבי גילוח שערות כתב דאסור, אולם מסתבר דלכתחילה ראוי לכבס לפני פורים.

גזיזת הצפרניים וגילוח השערות

מותר ליטול הצפרניים לכבוד שבת, והשערות יש מחמירין שלא לגלח.

בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' רל"ז) מתיר גזיזת הצפרניים כיון דהוי מצוה ליטול בער"ש, והפוסקים להלן המחמירים בשערות משמע קצת דבצפרניים התירו, והשערות בבן איש חי (שם) אוסר, ובכה"ח (סי' תרצ"ו סק"א) הביא דיעות המקילין ודיעות מחמירין עיי"ש, ובדברי מלכיאל משמע קצת להחמיר, דרק בצפרניים הקיל, ומבואר שם דמסתפק בזה.

זמן הסעודה

לכתחילה יתחיל סעודת פורים לפני חצות [בשנה זו בשעה 11:50], ויש מקילין להתחיל עד תחילת שעה עשירית [ובשנה זו בשעה 2.49], ובדיעבד יאכל לאחר שעה עשירית מעט.

ברמ"א סי' תרצ"ה (סע' א') כתב לאכול בשחרית [דהיינו לפני חצות] מפני כבוד שבת, ובערוה"ש דהכוונה שיתחיל קודם חצות, ובמשנ"ב (סק"י) הביא היד אפרים שציין לעי' במהרי"ל (סי' נ"ו אות ו') דכתב דיתחיל הסעודה קודם המנחה [דהיינו שעה עשירית], ובערוה"ש (סי' רמ"ט סע' ז') כתב דמותר אפילו סעודה גדולה, ואי משום שלא יאכל בלילה לתיאבון העוסק במצוה פטור מן המצוה, ומ"מ יתחילו קודם חצות, ולפחות קודם שעה עשירית, ובדיעבד יכולים להתחיל גם אחר שעה עשירית, כיון שהיא מצוה בשעתה עכ"ל, והפורס מפה וממשיך בלילה מבואר במנוה"ט (סי' רמ"ט ה) דאפשר לכתחילה להתחיל מאוחר.

פורס מפה ומקדש

יש הנוהגים להתחיל סעודת פורים מבעו"י [אחר מנחה], ולפני השקיעה מבסים החלות, ומקדשים על היין, וממשיכים הסעודה, ובברכהמ"ז מזכירים רצה, ואומרים גם על הניסים, ויכול לאומרה ב"הרחמן",

ולאחר הסעודה מתפללים, ויש מקפידין שלא לעשות כן.

ואם שתו יין בתחילת הסעודה אין מברכים בופה"ג בשעת הקידוש, ואוכלים פת בלא ברכת המוציא, ולגבי על הניסים במשנ"ב (סי' תרצ"ה סקט"ז) הביא מחלוקת בזה, ובפרט כשמזכירים גם רצה, ובמאירי כתובות (דף ז:) כתב וז"ל ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ער"ש שמתחילין בסעודה מבעו"י, ופורסין מפה ומקדשין וגומרין הסעודה, ומזכירין בה רצה ושל פורים שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא...

ויש המקפידין שלא לעשות כן, דיש בזה כמה ספיקות, לגבי ברכת הגפן והמוציא ועוד, ולכן כתב במשנ"ב (סי' רע"א ס"ק כ"א) דראוי לבעל נפש שלא יבוא לכך, ויש לציין שכתב בכה"ח (סקכ"ב) דלפי דברי האר"י בשער הכוונות סדר עליית העולמות והמשכת המוחין הוא דוקא לפי הסדר קודם תפילה ואח"כ ויכולו שעל הכוס וקידוש, ויש שמפני זה מתפללים מעריב כשפורסים המפה לפני הקידוש.

משלוח מנות ומתנות לאביונים לבן ירושלים

בן עיר המקיים מצות משלוח מנות, המנות שיוצא בהם המצוה, ישלח לבן עיר ולא לבן ירושלים, ומתנות לאביונים יוצאים גם כשנותנים לבן ירושלים.

דבן ירושלים אינו מחויב באותו יום במשלוח מנות, ומתנות לאביונים י"א דבכל שנה אפשר לצאת בבן ירושלים, ובפרט בשנה זו שהוא גם מחויב באותו היום.

בן עיר שנוסע לירושלים ביום ו'

בן עיר שנוסע ביום ו' לשבות בירושלים, אינו צריך לקיים שם מצות היום, והמחמירים יקיימו שם משלוח מנות וסעודת פורים, וכן להזכיר "על הניסים" באלוקי נצור, ובברכהמ"ז בהרחמן.

כמדי שנה, מעיקר הדין בן עיר לא נתחייב שנית, ויש חוששים דנתחייב שנית ואכמ"ל, ויש מוסיפים להסתפק להמחמירים, האם היו צריכים להקפיד לקרוא המגילה בי"ד דוקא בעשרה, מחמת חיוב "מוקף" שיחול עליהם בשבת, עי' להלן בדין קריאת מוקף דבעי' עשרה.

בן עיר שנוסע לירושלים במוצ"ש

בן עיר שנוסע לירושלים במוצ"ש, אינו מחוייב לקיים מצות היום בירושלים.

דאף להמחמירים לעיל, היינו רק כששבת שם ביום ט"ו וחל עליו חיוב המצוות אלא שנדחו ליום ט"ז.

הסרת צבע לפני השבת

לפני שבת נכון לנקות צבע שעל הגוף [מצוי אצל קטנים שצובעים פניהם לתחפושת].

בח"א (כלל מ' סי' ח) אוסר למחוק שחרורית מידיו, וכן החמיר בבא"ח (ש"ב פקודי א), אולם בדע"ת (סי' ש"מ סעי' ג') חולק דהוי דבר שאינו מתקיים ולא גזרו, ובפרט יש להתיר משום כבוד הבריות, ובקצוה"ש (סי' קמ"ד הע' י') מבאר להקל כיון דאיסור מחיקה אפילו דרבנן אינו אלא משום דראוי לכתוב במקום המחק, ולכן על הגוף כשאין הדרך לכתוב שם ליכא איסור, ובס' מנחת שבת (סי' פ' ס"ק קצ"ט) כתב דראוי לבעל נפש ליזהר שלא להשתמש בער"ש בצבע שקשה להעבירו, ואם נתלכלך צריכים ליזהר לשפשם היטב... שלא יבוא בשבת לידי חשש מחיקה וצביעה שיכול לצבוע את המגבת בשעת הניגוב.

הכנה לשבת

יש להזדרז ולהכין מבעוד מועד צורכי השבת, וכן צריך למשמש בכיסיו שלא יהא בהם מוקצה.

כדאי' בשו"ע (סי' רנ"ב סעי' ז'), ואף דשם החשש הוא משום הוצאה לרה"ר, וזה אינו שייך במקום שמותר הוצאה, אולם במשנ"ב כתב בשם המ"א דאף מחשש טלטול מוקצה יש לבדוק.

בזמירות ברך משה (עמ' רצ"ג) מובא שפע"א בפורים שחל להיות בערב שב"ק, שתה הקדושת יו"ט כדרכו יין לבסומי עד דלא ידע, והי' יושב על כסאו ומראהו נורא, ונבהלו החסידים העומדים שם, כי עוד מעט וזמן כניסת השבת מתקרב ובא, ורבם יושב ודומם כמעט בלי הכרה, אמנם סמוך לכניסת השבת הכה הקדושת יו"ט בידו על השלחן וצווח "שבת", וקם מן השולחן כאחד האדם ובין רגע נתהפך לאיש אחר, והלך למקוה וירד וטבל, ואף שהי' שם כעשרים מדריגות לירד לבור הטבילה ירד לבדו מבלי משמש, ועבד את עבודת השבת כאילו לא הי' דבר, וראו אז הכל בחוש שנתקיים בו "יין קשה פחד מפיגו", ומאימת קדושת השבת סר יינו מעליו.

וכעי"ז מובא בס' שלמי תודה (סי' מא) פעם כשחל פורים בער"ש, בא בעל זכרון יהודה לכלל שכרות כדת, וקרוב לכניסת השבת היה עדיין במצב שכרות, ופתאום צעק "שבת" והתעורר משכרותו, ורחץ במקוה ועשה ההכנות הנצרכות לשבת, והלך להתפלל, ואחר שבא לביתו וגמר לזמר "שלום עליכם" נפל והתעלף.

הפגת שכרות בשבת

מותר לעשות פעולות בשבת בכדי להפיג שכרות כגון

לסוך כפות רגליו בשמן.

שו"ע (סי' שכ"ח סעי' מ"א), ואין זה בכלל איסור רפואה בשבת, דמה שמפיג שכרותו ממנו אין זה רפואה, ובמשנ"ב (ס"ק קכ"ז) דה"ה דמותר לשאוף טבק לצורך זה.

הקיא את יין הקידוש ואת מאכלי השבת

הקיא את יין הקידוש, יצא ידי חובת קידוש, הקיא סעודת שבת י"א דלא יצא.

בשו"ת כת"ס (סי' צ"ח) מבואר לגבי קידוש דיצא, דא"צ לזה הנאת מיעיו, ולגבי הסעודה מצדד (סי' צ"ו) דלא יצא כיון שאין עונג בלא הנאת מיעיו, וכן מסתפק לגבי דין קידוש במקום סעודה, אולם עי' בס' אפיקי ים (ח"ב סי' א') דכתב דדי בהנאת גרונו.

ישן כל ליל שבת

השתכר וישן כל הלילה בלא קידוש וסעודה, אסור לשתות אפילו מים וקפה לפני התפילה בלא קידוש, וצריך להשלים הקידוש [בלא ויכולו] והסעודה, ואם נזכר בעוד ליל שלא התפלל מנחה מתפלל שתים של מעריב דשבת, ואם לא התפלל ערבית מתפלל שתים של שחרית, כשהשני לתשלומין.

בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קכ"א) כתב דאסור לשתות בבוקר כמו לפני קידוש דלילה, אולם בס' פסקי תשובה (ח"א סי' פ"ב) הביא בשם שו"ת שערי דעת (ח"ב סי' ב') דרשאי לשתות קודם קידוש, דלפני התפילה עדיין אינו זמן סעודה, ודין תשלומין לקידוש וסעודה הובא בשו"ע (סי' רע"א סעי' ח'), ואם לא התפלל מנחה מבואר בשו"ע (סי' ק"ח סעי' ט'), ואם לא התפלל מתפלל שתים של שחרית מבואר בשע"ת (סי' רס"ח סק"ג).

סעודה ביום ראשון

יש נוהגין לעשות סעודת שושן פורים ביום ראשון.

כן נהגו הגה"ק מצאנז (דרכי חיים ושלום אות קכ"ה) ומונקאטש זצ"ל (דרכי חיים ושלום אות תתנ"ז), ורביה"ק מסאטמאר זצ"ל וגם לבש בגדי שבת וצוה כן לאנ"ש (דבר"י ימי הפורים).

דינים לתושבי ירושלים וערים מוקפות חומה

קריאת המגילה

קריאת המגילה ביום ו', ויכול לשמוע גם מבן עיר.

בשבת אין קורין משום שמא יעבירנו, או מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה ואי אפשר בשבת, ואין מאחרין דכתיב ולא יעבור, ויש לחקור בשנה זו, בבן ירושלים שקשה לו הצום, האם מותר לו לקרוא כבר מפלג המנחה, דהרי ממילא קריאתו אינו בזמנו, ויהא תלוי בנידון דלהלן האם נחשב שלא בזמנו.

קריאה בעשרה

יש להקפיד שהקריאה תהא בעשרה, ואם באמצע יצאו מקצתן אינו נחשב עשרה, ואשה יוצאת אפילו כשאין עשרה בעזרת נשים, וי"א דמועיל גם עשרה נשים לחוד בבית.

וצריך עשרה בקריאה שלא בזמנו כדמבואר בסי' תר"צ (סעי' י"ח) ואחרונים, ואם יצאו מקצתן בפשטות אינו מועיל, ואינו דומה לדבר שבקדושה דמועיל כשהיו בתחילה, ובס' אבן ישראל (פר' סב) הביא ראיה לזה ממעשה דהגר"א דהיה לו צער שברחו באמצע הקריאה, האנשים ששכר שישמעו המגילה, ושם מובא דהיה קורא בבית לעשרה נשים, ובחזו"א (סי' קנ"ה) כתב כמה צירופים להקל לעשרה נשים.

ויש חולקין דא"צ עשרה דכיון דכך היה התקנה נחשב זמנה, ובפסקי שבה"ל (פי"ג) מדמה לדברי החת"ס (שו"ת ח"ו סי' ז) לגבי נרות חנוכה בער"ש, דאף שמדליקין מוקדם, נחשב הדלקה בזמן, דבשעת התקנה ידעו שאחד מימי חנוכה הוא שבת שמדליקין מוקדם, וכן לגבי פורים שידעו שאם חל בשבת זמן קריאתה ביום ו', ובדיעבד בקורא ביחיד דעת המשנ"ב דאינו מברך, ודעת הגרי"ח זוננפלד והשבה"ל ועוד לברך.

מתנות לאביונים

מתנות לאביונים ביום ו', ואם שכח יקיים ביום א'.

דתלוי בקריאת המגילה, דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה.

על הניסים

הזכרת על הניסים בשבת שו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו'), ויש נוהגים לומר גם ביום א' בהרחמן, עי' בכה"ח (סקמ"ח).

סעודת פורים

סעודת פורים ביום א', והמהדרין מוסיפין מאכל ויין או שכר בשבת, ויש מהדרין גם ביום ו'.

בשו"ע (שם) פסק דסעודה מקיימים ביום א' ולא בשבת, והטעם כיון דהסעודה ילפי' מהפסוק "לעשות אותם" דהיינו שתלוי בבי"ד, וסעודת שבת תלוי בידי שמים, והא דלא תיקנו ביום ו' ביאר בשו"ת נוב"י (סי' מ"ב עפ"י הגמ' ב), דכיון שקוראים המגילה ביום ו' יש לחשוש שיחשבו שזהו יום ט"ו ויכשלו בחמץ בפסח, וכיון שעושים הסעודה ביום א' אין לחשוש לזה, ויש שמרבים גם בשבת בכדי לחוש לדעת המהרלב"ח דחיובו בשבת, וכן כתב הפר"ח ומובא בשעה"צ (סק"ל), וכן הוא בקו' פורים המשולש להגרי"ח זוננפלד זצ"ל ועוד, ודעת המאירי לעשות ביום ו', ובכה"ח (סקמ"ה) שיר"ש יחמיר בכולם, ויוסיף בשבת מאכל וישתה איזה כוסות יין או שכר, ויאמר בכל יום קודם סעודה או משלוח מנות "הריני בא לקיים מצות... אם אני חייב היום לשם יחוד.

משלוח מנות

משלוח מנות מקיימים ביום א', ויש מהדרין לשלוח מעט גם בשבת, ויש מהדרין גם ביום ו'.

במהרלב"ח ועוד דמשלוח מנות תלוי בסעודה, ועפי"ז להשו"ע צריך שיהא ביום א', ולמהרלב"ח יהא בשבת, ובמור וקציעה כתב דיהא בשבת כיון דפורים הוא בשבת, וסעודת פורים איחרו שיהא ניכר שהסעודה מיוחדת לפורים, אבל משלוח מנות שניכר שהוא מיוחד לפורים "דבר בעתו מה טוב", ודעת הכנה"ג דתלוי במתנות לאביונים, וכן דעת החזו"א, ולפי"ז יהא ביום ו', [א.ה. ואפשר דיהא תלוי בב' טעמי המשלוח מנות, אי משום צורכי סעודה או משום להרבות ריעות], ובכה"ח (שם) דיר"ש יצא ידי כולם.

בגדי שבת

הרבה נוהגין ללבוש בגדי שבת בליל וביום ו', וכן ביום א'.

בס' פורים המשולש (להגרי"ח זוננפלד זצ"ל) כתב דלובשין בגדי שבת, וצ"ע הטעם דהרי אין זה יו"ט, ורק תיקנו לקרוא המגילה, ואפשר מפני כבודו של קריאת המגילה, וכן מבואר קצת בדבריו דכתב "פוקדין איש את רעהו בלשון יום טוב, מאחר שהוא זמן קריאת המגילה", ומשמע דקריאת המגילה עושהו ליו"ט, ובמועד לכל חי (סי' לא יח) כתב הטעם כיון דקוראים במגילה "ותלבש אסתר מלכות, ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות", והאיך יתכן לקרוא פסוקים אלו בלבוש חול, ולהפוסקים האוסרים במלאכה ע' להלן, יש להבין יותר דנחשב יו"ט, וביום א' כתבו בפורים המשולש ובכתבי הס"ק דלובשין בגדי שבת.

איסור מלאכה

מותר לעשות מלאכה ביום ו', ויש הנוהגין להחמיר, וביום א' יש נוהגין להחמיר מחצות.

בפמ"ג (סי' תרצ"ו סק"ב) כתב כהראשונים דמותר במלאכה בי"ד, ובכה"ח (סי' תרפט מט) הביא מנהגים להחמיר, וביום א' מובא דיש נוהגין שלא לעשות מלאכה זמן הסעודה, ויש שכתבו דטוב שלא לעשות מחצות ולפחות מזמן מנחה קטנה.

השתתפות בן ירושלים בער"ש בסעודת פורים בעיר אחרת

בן ירושלים [שחיובו כמוקף] ונמצא בעיר פרוזה, יכול להשתתף בסעודת פורים של משפחתו.

ואף שעיקר חיובו בסעודה הוא ביום א', דאין בזה משום זלזול כבוד שבת, דהא הוא אוכל ביחד עם בני המשפחה, שאוכלים לשם פורים, וגם משום דיש המחמירים לקיים הסעודה גם ביום ו', והגאון רמ"ש קליין שליט"א הוסיף טעם בזה כיון דגם להם יש ענין של סעודה קצת, כפי שכתב ברמ"א (סעי' ב) בשם המנהגים "דחייב במשתה ושמחה קצת בשני הימים דהיינו י"ד וט"ו".

בן ט"ו שברצונו לשבות בעיר אחרת

בן ירושלים שברצונו לשהות בשבת בעיר אחרת, מהנכון שיהא באותה עיר כבר בלילה, ולפחות לפני העלות.

דאם יבוא רק לאחר עלות השחר, יש לחוש דלא חל עליו חיובי מצות הפורים, דבתחילת י"ד לא שהה בעיר, ובט"ו לא ישהה בכרך, וזהו בכלל "נפטר מזה ומזה", ואין לו קריאה"ת סעודת פורים ומשלוח מנות, ואפשר דאף מתנות לאביונים וקריאת המגילה אף שקיים כשאר בני ירושלים, אולם מאחר שביום ט"ו אינו שוהה בכרך, נתגלה למפרע שבזמן הקריאה לא היה מחויב, וכן שמעתי מהגרמ"ש קליין שליט"א, וכן מובא בס' עיטורי מרדכי שכתב לו כן הגרח"ק זצ"ל, ויש שסוברים דבהאי שתא יוצאים בכל ענין, ויש להאריך.

דיני שתיית יין בפורים

א] ישנם שלש דרגות בשותה יין: א) "שתוי" ששותה רביעית יין או שאר משקאות המשכרים ומשפיע על צלילות דעתו אך עדיין שולט על דיבורו כהוגן והולך כראוי כמו שאר בני אדם. ב) "שיכור" ששותה הרבה יין עד שמגמגם בלשונו ואינו יכול לדבר כהוגן אפילו בפני מלך ואדם חשוב וניכר שכרותו בהילוכו ובעמידתו [א] ג) "שיכור כלוט" ששתה הרבה יין עד שהגיע לדרגת שכרות של לוט שאינו יודע כלל מה שנעשה עמו ומתנהג כקטן פחות מבן שש [ב]

ב] אם הוא בגדר "שתוי" ששותה רביעית יין והשפיע על צלילות דעתו ויכול לדבר כהוגן לפני מלך לכתחילה אסור לו להתפלל שמונה עשרה וכן קריאת שמע וברכותיה עד שתפוג ממנו השפעת היין [ג] ובדיעבד אם התפלל יצא ידי חובתו ואינו צריך להתפלל שנית ואין בזה שיעור כמה זמן להמתין אלא כל אחד שמרגיש בנפשו שנסתלק השפעת היין יכול להתפלל [ד]

ג] ואם יעבור זמן תפילה עד שתפוג היין מותר לו להתפלל [ה] וכן יש מקילין ביינות שלנו שאינם חזקים כל כך ובפרט אם מתפלל מתוך הסידור [ו]

ד] אמנם כל זה הוא בשאר ימות השנה אבל השותה בפורים לפני מנחה אם יכול לדבר לפני המלך מותר לכתחילה להתפלל [ז] אבל לתפילת ערבית ימתין עד שיפיג יינו [ח]

ה] אך כל האיסור לשתוי הוא רק להתפלל שמו"ע וקר"ש אבל שאר ברכות יכול לברך ואפילו ברכת המזון שהוא דאוריי'תא [ט]

ו] אם שותה הרבה יין עד שנעשה "שיכור" ומגמגם בלשונו ואינו יכול לדבר כהוגן בפני מלך או אדם חשוב וניכר הדבר בהילוכו ובעמידתו אסור לו להתפלל שום תפילה [י] ואם עבר והתפלל לא יצא ידי חובתו ותפילתו תועבה [יא]

ז] וצריך לחזור ולהתפלל שנית אחר שיפיג ממנו היין אם עדיין לא עבר זמן תפילה אבל אם כבר עבר זמן תפילה צריך להשלימו בתפילה הסמוכה כגון תפילת תשלומין אבל אם התחיל לשתות קרוב לסוף היום ועדיין לא התפלל מנחה באופן שלא יוכל להפיג יינו בזמן קצר כזה דינו כמזיד ואין לו תשלומין [יב]

ח] קריאת שמע וברכותיה דינם כתפילה ולכן אם אינו יכול לדבר לפני המלך אסור לו להתפלל ערבית ולומר

ביאורים והוספות

(א) כ"כ במקור חיים בחוות יאיר בסימן צ"ט סק"א

(ב) רמב"ם פכ"ט הלכות מכירה (הלכה י"ח) כתב והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה ואין מעשיו כלום והרי הוא כשוטה או קטן פחות מבן שש

(ג) שו"ע סימן צ"ט ס"א וס"ג ועיי"ש במשנ"ב סק"ד דאף אם רגיל לשתות הרבה ואינו שיכור כלל ברביעית יין ג"כ לא יתפלל לכתחילה

(ד) שם ס"ג

(ה) מדברי השו"ע משמע דלא יתפלל אלא אם יעבור זמן תפילה וכ"כ הפרי חדש אך במשנ"ב סק"ג מביא מהים של שלמה דעכשיו הרי אין מכוונים כל כך בתפילה ולכן לא ימתין אם עי"ז יעבור זמן תפילה

(ו) רמ"א ס"ג ובמשנ"ב (סקי"ז) כתב דהיינו רק ליישב המנהג אבל אין נכון לנהוג כך כ"כ הפמ"ג

(ז) בים של שלמה ביצה (פ"ב סימן ה') הובא במג"א סק"ו ומשנ"ב (סקי"ז) כתב דכל האיסור הוא רק ביום חול אבל בשבת ויו"ט שיש מצוה לשמוח והרי הוא שמח בשמחתו של מקום ובפרט האידנא שאין מכוונים כ"כ אין להקפיד בשתוי כל שלא הגיע לשיעור של שכרות עיי"ש ובמגן גיבורים (אלף המגן סק"ח) כתב דפורים הוא כמו ביו"ט

(ח) ואם הוא קרוב לחצות יקרא קרי"ש עיי' משנ"ב סק"ח

(ט) רמ"א שם ס"א

(י) היינו שמו"ע אבל שאר חלקי התפילה כגון ברוך שאמר וישתבח דינם כשאר ברכות שלא אסרו כלל

(יא) שם ס"א ובגמ' עירובין ס"ה ע"א דאם מתפלל כשהוא שיכור הוי כעובד עבודה זרה ואם נזהר ואינו מתפלל בשעת שכרות בשכר זה ניצול מכל צרה וברש"י שם (בד"ה המפיק מגן) פירש שזהו גם אם עי"ז מפסיד את התפילה שעובר זמנה

קריאת שמע וברכותיה אך יש אומרים דקריאת שמע קיל יותר מתפילה ומותר [יג] ולמעשה יקרא קר"ש בלי ברכותיה ואם יפיג יינו בתוך זמן קר"ש ישוב ויקרא קריאת שמע עם ברכותיה

ט] ולגבי שאר ברכות הנהנין והודאה וברכת המזון מעיקר הדין יכול לברך [יד] אבל לכתחילה יזהר לברך ברכת המזון לפני שמגיע למצב של "אינו יכול לדבר לפני המלך" [טו] וכן אם נתחייב בברכה אחרונה ואם ימתין עד שיפיג יינו יש חשש שישכח לברך או שירדם או שיעבור שיעור עיכול יכול לברך לכתחילה

י] ואם שתה כל כך עד שהגיע לשכרותו של לוט שאינו יודע כלל מה שעושה הרי זה כשוטה גמור ופטור מכל מצוות שבתורה [טז] ואסור לו להתפלל ולברך שום ברכה ואם בירך איזה ברכה או התפלל לא יצא ידי חובתו [יז] וחייב אח"כ לחזור ולהתפלל ולברך ברכת המזון שנית אם עדיין לא עבר שיעור עיכול [יח]

יא] שיכור שאינו יכול לדבר כהוגן לפני המלך ואדם חשוב אין מצרפין אותו לזימון של עשרה אבל יכולים לצרפו לזימון של שלשה [יט]

יב] ומצוי הדבר בפורים בתפילת מנחה או ערבית במוצאי פורים שיש מנין מצומצם ואחד מן המנין הוא שיכור שאי אפשר לצרפו למנין דיש ליזהר שיהיה מנין בלעדיו, ויש שמקילין בזה [כ] אבל אם הגיע לשכרותו של לוט שפטור מכל המצוות ודאי שאינו מצטרף למנין כלל

יג] מי שיודע בעצמו שבזמן שכרותו יזלזל באחת מן המצוות כגון נטילת ידיים, ברכה, ברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהג בקלות ראש [כא] מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לשם שמים [כב]

יד] המשתכר בפורים אסור לו לנהוג ברכב מפני סכנת נפשות [כג]

טו] מי שציוה לו אביו שלא ישתכר בפורים מחוייב לשמוע בקולו ולא ישתכר [כד]

ביאורים והוספות

(יב) משנ"ב סק"ו בשם הפר"ח ופמ"ג אך אם שתה בלילה במוצאי פורים וחשב בדעתו שיש שהות להפיג יינו עד עלות השחר ואז יתפלל ערבית ולמעשה הגיע עלות השחר ולא פג יינו הרי זה שוגג ויכול להשלימו בתפילת שחרית הסמוכה עיי' משנ"ב (סימן רל"ה סקל"א) ובעיקר דין זה יש לציין מה שכתב בספר בירורי הלכות (להגרמש"א ח"ב סי' קכ"א) לצדד להתיר להתפלל ולברך בפורים כשהוא שיכור עפי"מ שכתב המהרש"ל בים של שלמה (שם) דביו"ט שיש מצוה לשתות הקב"ה מקבל תפילתו גם בשתוי כיון ששמח בשמחתו של הקב"ה והגם שהמהרש"ל כתב בהדיא דההיתר הוא רק בשתוי ולא בשיכור אפשר דהיינו דווקא ביו"ט שאין מצוה להשתכר אבל בפורים שלדעת הרבה פוסקים מצוה להשתכר אולי מותר אף להתפלל ולברך אז ברכת המזון ובפרט שטעם האיסור הוא משום זלזול בכבוד המלך אבל כאשר זהו ציווי המלך אזי יש להקל עכ"ד. אמנם דבריו מחודשים ועיי' במהרי"ל הלכות פורים (סקט"ו) שהמנהג היה להתפלל מנחה תחילה כי אם היו סועדים ושותים קודם יש חשש דתפילת שיכור תועבה והביא שם מנהג שהיו מתפללים ערבית אחר הסעודה בחצות הלילה עיי"ש

(יג) משנ"ב סק"ח דהלבוש מביא מקילין בקרי"ש ורק תפילה שהוא בקשת צרכיו יש להחמיר

(יד) שו"ע סימן קפ"ה ס"ד "אפילו נשתכר כ"כ שאינו יכול לדבר כראוי יכול לברך ברכת המזון" ועיי' בתוס' עירובין (פ"ד ע"א ד"ה שיכור) שכתבו דאסור לשיכור לכתחילה לברך ברכת המזון

(טו) משנ"ב סימן קפ"ה סק"ו

(טז) רמב"ם הלכות נזירות (פ"א הי"ב) "ואם הגיע לשכרותו של לוט אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עבירה שיעשה שמשהגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב" עכ"ל. ובמשנ"ב סימן קפ"ה סק"ו וסימן צ"ט סקי"א

(יז) שהרי היה פטור באותו שעה

(יח) משנ"ב סקי"א ודבר חידוש כתב באפיקי מגינים (סק"ה) דאם עבר זמן תפילה אין צריך להשלים בתפילה הסמוכה כיון שבשעת חובה היה פטור לגמרי שיכור פטור מכל המצוות עיי"ש והנה אם התחיל בשכרותו כאשר כבר הגיע זמן תפילה הרי בחלק מן הזמן היה חייב וא"כ חייב בתשלומין ואם השתכר בכוונה ובידיעה שיעבור זמן תפילה בלא שיתפלל הרי דינו כמזיד ואין לו תשלומין

(יט) משנ"ב סק"י בשם תשובת בית דוד ומגן גיבורים

(כ) לדעת המשנ"ב סק"י אין לצרפו למנין וכ"כ בתשובות בית יהודה (למהר"י עייאש סימן מ"ה) וכן החיד"א בקשר גודל (סימן ח"י) ובבן איש חי ויחי אות ו' מחמירין בזה אך המעיין בשו"ת בית יהודה הנ"ל מבואר שם להדיא להתיר כל שלא הגיע לשכרותו של לוט דלא גרע מישן שמצטרף למנין ובספר בירור הלכה מציין לפתחי תשובה סי' נ"ה סק"ח ובעיקרי הד"ט (סימן ג' סק"ג) וכן הכריע בבית ברוך כלל כ"ב ס"ק קי"ט

(כא) וכ"ש אם יעבור עבירה ח"ו לה"ר והונאת דברים והלבנת פני חבירו ברבים שיצא שכרו בהפסידו

(כב) חיי אדם כלל קנ"ה ס"ל הובא בביאור הלכה

(כג) ולכן מי שרוצה להשתכר ראוי שימסור מפתחות רכבו לאשתו או לחבירו שאינו משתכר ויסכם עימם שלא יתנו לו בחזרה את המפתחות אלא אם כן לפי שיקול דעתם אינו שיכור ולא יסמוך על שיקול דעת עצמו כי דרך השתויים להרגיע את עצמם שהם עדיין שולטים במעשיהם ולדאבוננו אירעו הרבה תאונות ואסונות כתוצאה מכך

(כד) כ"כ בהליכות שלמה (פי"ט סכ"ה) דיכול לקיים מצות לבסומי על ידי שישתה יותר מלימודו כמבואר ברמ"א. אמנם בלבוש מרדכי העיר בזה דמסתבר דזהו דווקא בבן אשכנז אבל בן ספרד כיון שהמחבר פוסק כפשטות הגמ' דחייב לבסומי עד דלא ידע הוי כציווה לו אביו לעבור על דברי תורה שאין צריך לשמוע לו, ועוד יש להעיר דאף לבן אשכנז הרי שתית יין הוא דבר שאינו נוגע לכבודו של אביו ובכה"ג אין חיוב לכבדו בזה כמבואר בפוסקים דדווקא דבר שהוא צורך לאבא חייב לשמוע בקולו אכן אם אביו חושש שיתנהג בקלות ראש וזלזול ויגרום לאביו בזיון וצער או שיזיק לשידוכים וכדומה באופן כזה ודאי חייב לקיים רצון אביו

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורים,
מרבותינו הק' בעלי ההילולא זי"ע

י"א
אדר

הרה"ק רבי חיים יוסף דוד אזולאי זי"ע - החיד"א

הגאון הקדוש רבי חיים יוסף דוד אזולאי זללה"ה, הידוע בכינויו 'החיד"א', נולד בעיה"ק ירושלים בשנת תפ"ד לפ"ק (במקום אחד נכתב תפ"ז והוא ט"ס), לאביו הגדול רבי (רפאל) יצחק זרחיה הלוי שהיה רב ואב"ד של ירושלים, בן הג"ר ישעיה אזולאי בן הג"ר יצחק בעל "זרע יצחק" בן הגה"ק רבי אברהם אזולאי רבה הנודע של חברון בעמח"ס "חסד לאברהם". ולאמו מרת שרה, בתו של הגאון ר יוסף ממלויו של הגה"צ רבי יהודה החסיד שבא לארץ כששים שנה קודם לכן. אבות המשפחה התיחסו לגאון ר' יהושע בעל ה"סמ"ע". לידתו היתה בדרך נס, הוא נולד בלי רוח חיים, והנוכחים כבר חשבו לייאש ממנו ח"ו, ובנסי נסים נותר להיות לישראל לפליטה גדולה.

החיד"א ז"ל קיבל תורה אצל הגאונים דודו רבי יונה נבון (בעל "נחפה בכסף" שו"ת) ורבי יצחק הכהן ראפפורט (בעל "בתי כהונה"). בהיותו בן י"ט שנה נכנס להסתופף בצל רבו בעל ה"אור החיים" הקדוש, כפי שכותב ב"שם הגדולים" מתוך רוב הכנעה והתפעלות: "ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה ועיני ראו גדולת תורתו סיני ועוקר הרים וקדושתו הפלא ופלא ולפי דורנו היה לב הרב מבעית בתלמוד והיה כמעין המתגבר", ומכנהו בספריו "המופלא חסידא וקדישא".

רבינו האיר ברוב תורתו, קדושתו וחכמתו על פני הארץ ומלואה, ונודע לגאון נשגב ופוסק דורו, מקובל ואיש מופת. וחיבר שבעים ואחד ספרים בכל מקצועות התורה והיראה אשר האירו תבל ומלואה ונפוצו ונתקבלו בכל גולת אריאל כידוע. ביניהם: ברכי יוסף, שם הגדולים, חיים שאל, חומת אנך, נחל קדומים, פני דוד, ראש דוד, עבודת הקודש, ועוד ספרים הרבה.

ידועים המה מסעותיו בעולם כשליח תושבי ארץ הקודש ששררה אצלם עוני ודחקות גדול בכל מדינות איטליא צרפת אשכנז ועוד מדינות. בספרו המפורסם "מעגל טוב" העלה את קורות מסעותיו עלי הכתובים, ואת מצבם של קהילות ישראל די בכל אתר ואתר שדרכה בו רגלו. מספרו זה אפשר ללמוד מעט מזעיר זה על רום קדושתו ופרישתו.

לעת זקנותו קבע מקום מושבו איתן בק"ק ליוורני שבאיטליא ומסר את משרת השד"ר לבנו רבי אברהם. הוא עצמו עלה ונתעלה וישב על התורה ועל העבודה כל עתיו ורגעיו, וסירב ברוב ענותנותו לקבל על עצמו עול רבנות. בכל דבר קשה פנו אליו חכמי הדור, ותשובותיו להם היה כאשר ישאל איש בדבר האלקים. נסתלק לשמי רום בשבת זכור י"א אדר שנת תקס"ו לפ"ק זקן ושבע ימים. זי"ע ועכי"א.

בפי ישרים תתרומם

מאמרים ועובדות מלוקטים מרוממות מעלותיו בקודש

הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע

בעת אשר החלה ההשכלה מברלין לנעוץ את טלפיה בתוך כרם בית ישראל, בעיקר על ידי חיבור ספרי מינות ואפיקורסות ע"י רשע מ"ד ימ"ש וחבר מריעו ימ"ש, התבטא אז הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שזה לעומת זה עשה אלוקים, ובעת הזאת שחשבות הסט"א וההשכלה גובר בעולם שלחו ממרום את הגה"ק רבינו החיד"א להאיר, ואמר בלשה"ק: "שם באיטאליא יש צדיק אחד גדול אשר על ידי חיבוריו הטהורים מבטל כל ספרי המינות, ומי יתן והיה לבבם של ישראל לשקוד על דלתי ספרי החיד"א לא יזיזו אותם כלום מאמונתם" ומאוד הפליא את ספרי "ברכי יוסף" על ד' חלקי שו"ע, וספרי דרושים "ראש דוד" עה"ת

אהל אלימלך אות רפא (מהדו"ח עמ' קצה)

הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע

אחר שנתפשט עדות צדיקי עליון במעלת קדושת חיבורי החיד"א ז"ל התחילו החסידים להגביר בלימוד ה"יוסף לחק" להרב החיד"א שעל ה"חק". ובסגנון זה מובא בשם הרה"ק הרבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע שאמר: החיד"א עשה ל"ב ספרים בקדושה והם מבטלים טומאת ל"ב ספרים שעשה ראש המשכילים, ובית יוסף להבה, ניצוץ אחד יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כל החיצונים

בהסכמת הרבנים לספר "חדרי בטן" לחיד"א

הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע

כתב הרב הגדול מו' חיד"א זללה"ה (מדבר קדמות מע' ת' אות י"ח, ועוד) ד' חילוקי כפרה (יומא פו.) אינם רק להשב מיראה, אבל השב מאהבה אין צריך לד' חילוקי כפרה רק מתכפר הכל בתשובה לבדה כתב כן בשם גדולי הקדמונים ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה.

בני יששכר (תשרי, מאמר ד דרוש יד אות לט)

לכל ישראל האיר

"והנה הרואה יראה בספר הקדוש שנקרא חק לישראל שהוא תיקון לפגם הברית, ככה קבלתי מרבותי שתיקון האמיתי הוא על ידי התחברות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה ע"י 'חק לישראל', ורמז לזה חק בשארו שם' וכו' (שבת קלז:). על כן בעקבות משיחא אלו יצא לאור ספר יוסף לחק מהצדיק הגדול רבי חיד"א תלמידו של ר' חיים אבן עטר בעל ה'אור החיים', שיש בו שני אורות תרין משיחין משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, בסוד צדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל. [וראה מש"כ הרב חיד"א ב"מורה באצבע" (סי' ג' אות צ"ג) אודות סדר לימוד החק: והאיש הירא ח"ק נתן ולא יעבור, כי הוא תועלת עצום לנפשו כו', עי"ש].

שארית ישראל (וויילעדניק, שער השובבים דרוש א)

ענוותנותיה דרבי

"שכמה שנים לא היה רבינו ישן על המטה רק על הקנאפ"י דרך עראי וגם ביום השבת לא היה ישן שהיה אומר דהשינה בשבת הוא דוקא לתלמידי חכמים הרשומים".

בשם נכדו הגאון ר' משה אזולאי ז"ל

אבי החכמים רב רבנן

"מי לנו גדול מיוסף, דכל רז לא אניס ליה, ותמיד אנחנו הולכים אחר עקבותיו"

"כף החיים" להגר"ח פאלאג'י זצ"ל (בסי' טו אות לא)

רבן של ישראל

החיד"א ז"ל חיבר למעלה מחמישים ספרים נאדרים בקודש, ובתוכם בלולה כל התורה כולה, ומביא חידושים בהלכה ואגדה מכל מקצועות התורה, רשימה ארוכה של ספרים חשובים ונפלאים, אשר מספרם לאין שיעור וגבול. בכל מקום שביקר ברחבי העולם, חיפש וחקר אחרי כתבי יד מגאוני הדורות שעין לא שזפתם עדיין, וכיון שניחון בזכרון חריף שאין כמותו, זכר בעל פה את כתבי היד שראה והעתיקם אח"כ על גליונותיו, והיה מעתיק את הכתבים בדיוק נפלא כאילו שהכתבים היו לפניו. עד היום כשמוצאים כתבי יד ישנים, בודקים בספרי הרחיד"א אם אינו מביאם, ואם מוצאים שמביאם בספריו סימן מובהק הוא שנכונים המה, כי הרחיד"א העתיק רק כתבי יד שבדק ושאל אחריהם למקור נאמנות כתיבתם.

הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, "חודש בחודשו" אד"ב תשס"ח, ג

אדמה לעליון

גאון עוזנו החיד"א זי"ע, קרא בשמות להרבה מספריו הק' על שמות איבריו של האדם, והא לך דוגמתו: ראש דוד, מראית עין, פתח עינים, טוב עין, עין זוכר, יעיר אוזן, פני דוד, פה אחד, דבש לפי, שפה אחת, צווארי שלל, לב דוד, זרוע ימין, כף אחת, מורה באצבע, צפורן שמיר, ברכי יוסף, שמחת הרגל, והנה עתה בהדפסת הספר הנוכחי נוסף עוד אחד מהאיברים והיינו חדרי בטן, והם קומה שלימה.

הגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל בהסכמתו לספר "חדרי בטן" ש"ל מכת"י החיד"א

פלא הדורות

דמות מופלאת ומיוחדת במינה היה הגאון החיד"א זצ"ל. כחטיבה מיוחדת בין גדולי הדור ולאחריו מתנוסס שמו של בעל "שם הגדולים". כל ענפי מקצועות התורה והיהדות, נאצרו בקרב לבו, לא נעלמו ממנו סתרי החכמה, שגילה בהם ידיעה עמוקה וחודרת, וכל חכמי האמת שאחריו דבקו אחריו, כן נודע שמו בשערי ציון המצוינים בהלכה לאחד מהגדולים אשר בארץ, ושבח דא שירתא במעלת פסקיו הברורים, על יסודות איתנים, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. נוסף על כך היו חכם השלם ותורתו מכרזת עליו בחוץ בכל החכמות כולם, כן לא נעלם מזכרונו שום ענין מהשתלשלות תולדות ישראל ודברי ימי מאוריה. אין מקצוע שלא גילה בו ענין ולא חידש בה דבר, ואין ענין שלא דש בו, ובכל דבר מצא חפץ וענין לענות בו. והלא דבר הוא שכל חכמי ישראל ממזרח וממערב מעתיקים מדבריו בכל ענין וענין, ותדבק נפשם אחר נפש דוד, וכמעט שלא נמצא ספר מספרי גדולי הדורות שאחריו שלא יעתיק מתורתו, ולפעמים עד עשרות פעמים.

ועם כל זאת לא נודע כי כל אלה באו אל קרבו עקב חסידותו היתירה וענוותנותו הגדולה כי איש קדוש לאלוקי"ו הי' הגאון החיד"א, ואש קודש יקדה בו כל ימיו ולילותיו עלי אדמות כאשר מבצבץ ועולה מתוך דברי ימיו החקוקים עלי ספר אחת הנה ואחת הנה, ושגורים בפי כל חכמי ומאורי הדורות, ותורתו מכרזת עליו מבחוץ. ולאור תורתו נסע ונלך וזיעוכי"א.

הקדמת תולדות החיד"א

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

שלשים יום קודם ימי הפורים הממשמשים ובאים לקראתינו באורה ושמחה, אמרנו וענינו מה טוב להציג מעט מזעיר מאוצר המנוצר של תורת חיי"ם, מלוקטים מעשרות חיבוריו הקדושים, מאמרים פליאיים מגדולת הנס וסגולת הימים

אם ינהגו בפורים כראוי ימשיכו מחיית עמלק והגאולה שלימה

בנוסח שתיקנו רז"ל: 'אשר עשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', פירוש, דבימים ההם הגדיל ה' להשפיע שפע ישועה ורחמים, ואתרחיש להו ניסא, וגם בזמן הזה מתחדש השפעת הרחמים, והנהו זהרור"י כאשר היתה באמנה בימים שנעשה הנס. ואפשר שזה כונת הכתוב (תהלים קיז, א): הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו הכוונה כי אור החסד הנשפע בנס, הן מזהירי"ן עולת תמיד ביום ההוא, מידי שנה בשנה, שנות דור ודור, והיינו דקאמר 'כי לעולם חסדו'.

ובזה ישבתי בעניותי בדרושים חקירה אחת, דהרי ישראל אשר בספרד ואפריקא לא היו תחת ממשלת אחשורוש ולמה כל ישראל היום חייבים לעשות פורים. ואני הדל באתי לכלל ישוב חקירה זו מצד הסברא, ואי בעית אימא גמרא וזה על דרך האמת, דמאחר דבכל שנה מאירים ומזהירים, זהירו"ת יתירה ואורים גדולים, בפורים ככל אשר נגלו בימי מרדכי ואסתר, חל על כל ישראל לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם ובאורי"ם כבדו ה' במצות היום כו', ומאחר שכן, במקום גילה שם תהא רעדה, לעשות מצות היום באימ"ה רבה ושמחת עולם, שמחה של מצוה, ולא תהיה עדת ה' אל גיל כעמים, השוטי"ם במזרקי יין, ושחוק וקלות ראש מאד, מבלי משים יראת ה', וח"ו עלה על לבם, כי ביום הפורים, הותרו האיסורים, ומצות פריקה פריקת עול תורה ומצוות, כהיום הזה קודמת. ויש אשר טמנ"ו חפ"ש מחופ"ש, התחפש ובא בצלמי הפרצופין, ילבש גבר שמלת אשה, ואשה בכל אלה, קשט"ה פניה כהלכת גוברין. אוי לנו, איך זרע ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, ונשמת ש-ד-י בקרבם, בלכתם ילכו בחוקי הגוים, ונותנים כח ליצר הרע ופרקו עול תורה ומצוות ביום הקדוש הזה וכו', ביום הזה אשר קיבלנו החסדים והטובות להפליא, בו בפרק אלו עוברין על רצונו, וכדאי בזיון וקצף.

ובעיני הדבר פשוט שאם כל ישראל היום הזה אשר זרע עמלק לטבח יובל, ונפל המן הרע הזה, ראש מבית רשע, היו נוהגים בסדר קדושה והשמחה היתה מקודש"ת לשמים

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים, וסיפורי נפלאות וישועות

פלאי פלאים נעשו לו

זה מה שמצאתי כתוב בספר כתיבת יד להחכם השלם כמה"ר רבי אברהם כלפון זלה"ה, וקראתי שמו פעולת צדיק לחיים כי הוא המדבר בכבודו של הגאון חיים יוסף דוד אזולאי זיע"א, וז"ל מעשה הרב הגדול המופלא מופת הדור והדרו כמה"ר חיים יוסף דוד אזולאי זלה"ה זיע"א אבי"ר הוא נולד בירושלים תובב"א שנת ה' אלפים תפ"ד (לאביו רבי רפאל יצחק זרחיה זצוק"ל) בן ז' חדשים ונולד כמת, וחשבו עליו אוהביו שמת ועזבו אותו בקרקע, ונכנסה עליו זקינתו וידעה שעדיין יש בו הנפש, ולקחה אותו וכרכה אותו בצמר גפן ונתחמם וחיה ונתגדל לשם ולתפארת, ולמד אצל הרב יונה נבון זי"ל (גיסו של אביו, כמ"ש בהסכמתו על ס' "שע"ר יוסף") עם הרב המופלא יום טוב אלגאזי זי"ל. ואח"כ למד יחד אצל הרב המופלא מהד"ר שלום שרעבי זלה"ה, והיה הרב מהר"ש שרעבי זי"ל מחזיר פניו פעם בפעם, אח"כ אמר לו הרב חיד"א מה פשעי ומה חטאתי שאין אתה מחזיר פניך אלי ומלמד אותי, ואמר לו יודע אני שאין ביאתך לעולם הזה ללמוד דרך האמת שהרי יש לך השגה בתחלה ללמוד בדרכים אחרים ולבסוף תשיג ללמוד דרך האמת, וכן היה כנודע ממעשיו ומה שעשה וזכה ללמוד וללמד, והלך בשליחות מצוה לכל מקום לערי צרפת ואנגליה.

ונעשה לו נסים שם שפעם אחת נשא חן בעיני המלכות וקראוהו לברך בן המלך וכו', ונתנו לו מתנה טובה, ואמר להם, איני שואל דבר כי אם שתתנו לי רשות להכנס לבית האוצר המלך של הספרים ונראה הספרים. ונתנו לו רשות ליכנס ולישב שם שתי שעות בכל יום, שלשה ימים, וראה כמה ספרים ישנים כתיבת יד, כמו שכתב ב'שם הגדולים' שראה שם כ"ה אלפים ספרים מכל הלשונות ובתוכם חמשת אלפים כתיבת יד של ישראל, כנודע מכתביו, כן שמעתי מבנו החכם מורי ורבי מוהר"ד אברהם זי"ל ועוד פעם אחת הלך בשליחות ללונדרא ואינגילטירא והיו צריכים לעבור בנהר והנהר היה מלא ואינה יכולה העגלה לעבור, ואמר לבעל העגלה תעבור ואינך מתיירא, ונעשה לו נס ועבר הוא וכל אשר עומדים שם על שפת הנהר, וכמה מעשים שעשה ששמעתי כאלה רבות כנודע לכל.

ובשנת ה'תקל"ד בא לעיר ליוורנו וישב שם בחצר פירירא די ליאון עד שנפטר זלה"ה. ואני אברהם כלפון הכותב זכיתי והייתי נהנה מזיו פניו שנה תמימה זלה"ה, וחבר ספרים הרבה, ונתגלו ספריו בכל העולם, ומשנת ה'תקמ"א עד שנת ה'תקס"ד היתה [לין] אהבה עמו בכתבים, ואחר כך נתוועדתי עמו, אשרי מי שראה פניו.

מעטה תהלה על תהלים לרבי יעקב רקח זצ"ל

(בסופו. ליוורנו תרי"ח. מובא ב"רבנן קדישי" עמ' ריג.)

הרה"ק החיד"א ותלמידי הבעש"ט

הקדוש החיד"א ז"ל למד אצל רבו האוה"ח הק', ואז ניתנה לו ההזדמנות להכיר את הרה"ק רבי גרשון מקיטוב זי"ע גיסו של הבעש"ט הק' שהיה מבאי ביתו של האוה"ח הק', וממנו שמע לראשונה על התגלות אור שבעת הימים הבעש"ט ועל מדרגותיו הנעלות.

ב"שם הגדולים" כותב אודות ספרו של רבו בעל האוה"ח הקדוש "ושמעתי כי עתה בפולניא הם מחשיבים אותו הרבה, ונתעורר זה על ידי שהרב החסיד קדוש מהרר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנזכר". אח"כ דבק לבו בגדולי תלמידי הבעש"ט זי"ע שהיו בטבריה.

ב"ברכי יוסף" (סוף יו"ד סי' רצ"ט) מדבר בשבחם של הרה"ק ר' מענדיל מפרימישלאן והרה"ק ר' נחמן מהורודנקא זי"ע [בענין מנהג תלמידי הבעש"ט להזהר ממלבושי צמר, אשר מזה נמשך מלבושי משי וכיוצ"ב]: "זה שנים באו מקרית חוצות [–כינוי לחו"ל], לשכון כבוד בארץ ותרי מינייהו רבנן, המתקדשים והמטהרים בהדרי הדרים [–מליצה על לשון חדרי חדרים], ועין רואה הני מאני דרבנן [–בגדיהם דצדיקים אלו], מכף רגל ועד ראש לבושי משי, ואיבעיא להו לרבנן מה מצוה זו ומצאה הקפידא אמור רבנן בטעמא, כי לדעתם חוטי פשתן ערבים [–מעורבים, ומליצת לשון היא–] בכל בגדי צמר שבעולם, והוו כלאים וכו' ולבי היה מהסס תדיר במימר קדישין הנהו חסידי".

כן מביא בספר "ככר לאדן" שמועה "מפי הרב החסיד מורינו הר"ר מענדיל", ובספר "יוסף תהילות" בשם "הרב החסיד מוהר"ר מנחם מענדל ז"ל, שהיה ר"מ דק"ק אשכנזים בעיה"ק טבריה". כן מסופר שפעם ביקר אצלו הרה"ק רבי יעקב שמשון משפיטיווקא זי"ע ורבינו החיד"א כבדו בכבוד גדול ובקשהו לדרוש אצלו בבית הכנסת לפני תלמידיו. הרה"ק משפיטיווקא נעתר לו ונשא דברים בפלפול ובאגדה לפני תלמידיו, בנוכחות רבינו. אח"כ הביע רבינו את התפעלותו מגדולתו בתורה ובקיאותו בש"ס ופוסקים. כן מזכיר בספרו "שם הגדולים" את הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה"תולדות" זי"ע, וכותב על ספרו "צפנת פענח": "והם דרושים נחמדים וכו' חיברם הרב החסיד מוה"ר יעקב יוסף ולי"ו רג"ל על לשונו הקדמת רבו המפורסם קדוש יאמר לו מוהר"ר ישראל בעש"ט".

עוד ידוע שהישוב האשכנזי בירושלים סבל אז קשות מידי אינשי דלא מעלי מקהילת הספרדים, למורת רוחם של רבותיהם, שנלאו מלבער את השאור שבעיסה וכפי שתאר זאת כבר בעל השל"ה הק' עד שנאלצו למכור את בית הכנסת שלהם ולעזוב את עיה"ק. לבסוף בסיוע תלמידי האוה"ח הק' וביניהם רבינו החיד"א שאזרו עוז, מצאו החסידים מנוח לכף רגלם בקרתא דשופריא ת"ו.

תולדות החיד"א

במקום גדולתו ענוותנותו

החיד"א ז"ל הרי נסע בכל הארצות כשלוחא דרבנן לאסוף צדקה לערי ירושלים וחברון, והוא הו"ל ספרו "מעגל טוב" בו כותב כל מסעותיו כמה וכמה עגמת נפש שעברו עליו במצוק, וכן רואים שם גודל ענוותנותו, ומביא שבהיותו בטוניס ראה ויתר היום עוסקים בתורה כל אחד כפי שיעורו ע"כ בשכר זה היינו נגאלים גאולת עולם, ומה גם אשר רוב ישראל מרבים צדקה היום הזה, עם עמלי תורה, ועניים מרודים ובינונים, אשריך ישראל, כמה מאות נתונים נתונים המה למצוות.

והוא אשר דברתי כי בכח מעשה הצדקה אשר היא היתה אם לכל הטובה לכפרה ולבטל גזירות רעות ולהחיש תשועתינו ובכח עבודתינו לה' יתברך היום אין ספק שהיתה מפלת עמלק גמורה ותפרה ישע גאולה שלימה ומכל מקום, החפץ בחיים, לעבוד אלקים חיים, יכלכל דבריו במשפט היום הזה, להיות שמח בשמחת היום, כי גדול בשמים, יאורי"ם בקע, ויקיים מצות היום בגילה ורעדה, ויתאמץ במצות צדקה היום בשפע. וכבר כתב הרמב"ם בחיבורו הקדוש (הל' מגילה פ"ב ה"ז) דירבה יותר במתנות לאביונים מרוב משתה ומנות".

לב דוד
(פרק כט. וראה מש"כ ב"דברים אחדים" דרוש ט')

"פורים" תרתי משמע, ישראל וארצם שנפלו בגורלו יתברך

אמרו רז"ל במדרש, הביאו רבינו אלעזר מגרמיזא בספר שערי בינה, דהמן דיבר שטנה על בית המקדש וכו'. ואפשר שזה טעם דתקון רבנן לעשות זכרון בנס זה, דתלו המוקפין בימי יהושע, וירושלם מגילה נקראת כשושן, לומר בזכות ירושלם שושן צהלה ושמחה כי על אשר דיבר סרה על בית המקדש, זו סיבת גדולתו להשפילו. ומתוך דברים אמורים אמינא מלתא, כי המן טפ"ש כחלב לבו, מטפ"ש ויורד, "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט), "בהנחל עליון גוים" (דברים לב, ח) עלה הגורל שישראל יהיו חלקו יתברך וארץ כנען חלקו, כמ"ש הכתוב ובמדרשים, ואיך המן הרע הרשיע להפיל גורל על ישראל, גורל אחד לה', ודיבר שטנה על בית המקדש וארץ ישראל היא חלקו יתברך בגורל כמו שאמרו רז"ל.

ויתכן שזה טעם אשר קראו לימים האלה פורים כי אין רמז להצלה ונס, וענין הפור שהפיל הוא סעיף קטן התחלת הענין של הגזירה; [ותו, 'פורים' לשון רבים, והול"ל 'פור']. אמנם על פי דרכנו, הנה נכון כי טעם הצלתנו היה מטעם שני גורלות, כי ישראל עם זו קנה בגורל והוא הגורל לה', גם ארץ ישראל נפלה בגורלו יתברך, והמן בגורל רצה לאבד שני גורלות לה', ולכן אבד שמו. וישראל גורל ה' ששים ושמחים, והוא הכנה לשוב לארץ ישראל ובנין בית שני, וזהו 'פורים' תרתי משמע ישראל וארצם שנפלו בגורלו יתברך. וזהו שנאמר 'על שם הפור (אסתר ט כו) שהטיל המן וטח עיניו מראות שני גורלות ישראל וארץ ישראל".

אהבת דוד דרוש א'
(וכ"כ ב"דברים אחדים" דרוש כד ו"נחל אשכול" אסתר ט, כו ועוד)

פורים נגד כל המועדים

"כתב במדרש אליהו משם ספר 'יד יוסף', כי פורים נגד כל המועדים פסח מעבדות לחירות, פורים ממות לחיים. שבועות קבלת התורה, והיה מודעא עד ד'הדור קבלוה' בימי מרדכי ואסתר (שבת פח.). ראש השנה ספרי מתים וספרי חיים, ובפורים הגזרה חתומה וניצולו. כיפור מכפר עונות, וכאן נתכפרו להם העונות שעשו. סוכות ענני כבוד, ובפורים 'רבים מעמי הארץ מתיהדים' ונכנסו תחת כנפי השכינה. עד כאן דבריו.

ואני בעניי מוסיף שיש זכרון הנס בפורים גם לשבת וראש חודש, שבת אמרו רז"ל (מגילה יב:) דושתי היתה מפשטת כו' ועושות מלאכה בשבת, לכן נשחטה היא בשבת. וראש חודש דבאחד באדר משמיעין על השקלים, ובזכות השקלים ניצולו משקלי המן.

ולי ההדיוט יש לרמוז 'כתוב זאת זכרון בספר' (שמות יז, יד) זכרון ראשי תיבות: ז' שבת, כ' כיפור, ר' ראש השנה, ן' רמז שבועות, שיש בו חמשים יום עד קבלת התורה והדור קבלוה. ספר ראשי תיבות: ס' סוכות, פ' פסח, ר' ראש חודש, (והב' שמושית)".

שם (בסוף הדרוש)

קול שופר וקול מגילה כי הדדי נינהו

איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט, כב). ראשי תיבות אלול שם רמז להתעורר ליראה את ה' כשם שמתעורר בחודש אלול וכך רמז רבינו הקדוש (ר"ה כז:): 'היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה', אגב אורחיה קא משמע לן דשופר ומגילה כי הדדי נינהו ומי שיש לו מוח בקדקדו, ישפוט בצדק כי בעבור שהגדיל ה' לעשות עמנו מאד להצילנו ממות לחיים, אין ראוי לאבד ולהפר יראה ולפרוק עול תורה ומצות ח"ו, 'וגילו ברעדה' כתיב (תהלים ב, יא). ודי בזה למי שיש לו לב".

נחל אשכול

שישנם שם לומדים מופלגים, אך מהנראה שאין להם זכרון טוב ביותר, כי נוכח שהחזיקוהו לזכרן, ובאם חשבוהו לכזה כנראה שלהם עצמם אין זאת. הרי זכרונו היה פלאי פלאים, וזכר כל התורה כולה, וכל הכתבי ידות שראה פעם אחת בחייו, ובנסעו על פני הארצות חיפש וחקר אחר כתבי ידות ועיין בהם ומעתיק מהם מזכרונו בלבד, ומסופר שבהיותו בפאריז פתחו בפניו את הלייבער"י הגדולה והראו לו את כל האוצרות אשר שם, וניתנה לפניו הרשות ללמוד בכתבי ידות הרבים אשר שם ולהעתיק מאשר יחפוץ, וכותב החיד"א שהיו שם למעלה מחמש אלפים כתבי יד מחכמי ישראל, ובכל אלו עיין. [ובמשך כל ימי חייו אח"כ מעתיק מכתבים אלו אחת הנה ואחת הנה בכל ספריו ממש כקורא מתוך הכתב].

ספריו הק' מבעיתים בקדושתם והקיפם העצום, והרי חיבר ספרים רבים, את ספרו "שערי יוסף" על מס' הוריות חיבר בהיותו כבן י"ז שנה. כל הצדיקים הפליאוהו מאוד, הבני יששכר מביאו כמה פעמים בהערצה גדולה. בענוותנותו כותב שבהגיעו לאחת הערים לאסוף מעות למען עניי ארץ ישראל ביקשוהו שיאמר להם איזה פלפול, ועזר לו השי"ת שבזכות ארץ ישראל אמר להם פלפולא דאורייתא. מביא ענינים שונים ומהם שפעם התנכלו אליו כמה ישמעאלים וביקשו להרגו ועי"ש שם קדוש ניצול מהם, ובכל מסעותיו כיבדוהו כל גדולי ישראל, וכמו"כ היה אצל הפני יהושע וכותב שם שכיבדו מאוד והגיש לו ספרו הק', והחיד"א כותב על הפני"ע שפניו דומין למלאך ה' צבקות.

"מילין קדישין" ח"א, ע' קנ"ג

למע"ן ציו"ן, לא אחש"ה

למרות מדרגותיו הנאצלות לא החזיק טובה לעצמו ותלה הכל מכח קדושת ארץ ישראל כאשר יאמר "ואני מכיר חסרוני ושפלותי בעיון ובכל חכמה באמת, לא מענה כי בעד אנכי באמת, אבל הייתי מתחנן לפני ה' המרחם על כל שלכבוד אר"י יחוננו חכמה ורוחב לי. דהיו אומרים דאין עוד ת"ח הגונים בא"י וכו' והוא ברחמיו ריחם עלי ונתן לי מענה לשון, וגם אני בעניי שאין לי זכירה כלל הם מחשיבים אותי לזכרון גדול".

בדברי ימי מסעותיו שחקק לזכרון בספריו

ארי במסתרים

בליווארני העיר הסתגר בכ"ה שנותיו האחרונות בד' אמות של תורה ותפלה, [בכלל יש אומרים שכל ענין הנסיעה מארץ ישראל והשתקעותו בגולה בכ"ה שנים אלו היה לזה איזה שייכות עם פעולות נוראות לאוקמא שכינתא מעפרא שהיה בשייכות עם קדושי ארץ כהרש"ש ז"ל ועוד], והקדיש את כל שעותיו לעריכת ספריו וסידרם לדפוס אך לא מנע מטובו לפונים אליו, וענה תשובות לאלפים והשיב דבר ה' זו הלכה. אף התמסר לעזרת הנצרכים, והי' כמלאך מליץ להציל עשוק מיד עושקו. גם מענייני ארץ ישראל לא העלים עינו בשנותיו האחרונות, ופקח עינו מרחוק על משלוחי הכסף וסידר את כל ענייני ההחזקות וגביית הכספים. לעת זקנתו שלח את בנו הרה"ג ר' אברהם למדינת פולין להתעסק שם במצוה הזאת. ולמרות שקהילת ליוואדארנו רצתה להחזיקו בכבוד, ולהכתירו בכתר הרבנות, לא רצה לשמוע להם וישב שם באורח פרטי ביחידות והתבודדות על התורה ועל העבודה, במאמצים גדולים פעלו עליו לדרוש ד' פעמים בשנה בבית המדרש של ר' כתריאל, ונאמן לרצונו זה די עד סוף ימיו כאיש נטול כתר רבנות. זכותו יגן עלינו ועכ"א.

תולדות החיד"א

מתאמרא משמיה דצדיקים שהפליגו את חתימת יד קדשו של החיד"א, שהוא פלאי פלאים אף לצייר חתימה זו, והיא גדולה בכמות ובקושי ניתן למצוא שם את שמו הקדוש. ואמרו שבוודאי שהכניס בזה סודות קדושות רזין דרזין, ואלו הצדיקים איתני העולם ידעו לייחד בזה יחודים עליונים זי"ע

ח' אדר

הגה"ק רבי אליהו הכהן זי"ע
בעל "שבט מוסר"

ואלה תולדות

נולד בערך בשנת ת' בהעיר ואם בישראל איזמיר, לאביו הגה"ק ר' אברהם שלמה זי"ע, שהי' איש קדוש מאוד ובנו השבט מוסר מרבה להביא ממנו עובדות וגדלות בספריו, כבר במעלליו יתנכר נער שהולך הוא בדרכי אביו בכל מידותיו, רבו המובהק הי' הג"מ ר' בנימין מלמד מגדולי רבני איזמיר, עיין בספרו מדרש אליהו דרוש ראשון "שדרשתי על פטירת רבי ומורי, החכם השלם, הדיין המצויין, כמוהר"ר בנימין מלמד זצ"ל", עכ"ל, ר' בנימין מוזכר בשם הגדולים (חלק גדולים – מערכת ב אות כא) כל ימיו הי' יושב בעיר איזמיר והי' שם מהרבנים הגדולים שבעיר, ושם הי' יושב על התורה ועל העבודה, התרחק מכל עניני העולם הזה, הרבה בתעניות וסיגופים, ועלה ונתעלה ונתקדש בקרב עם סגולה, והחזיקו אותו לאיש קדוש מאד.

רך כקנה

הי' רך כקנה והי' נפשו נמוס בראותו עני, את כל הונו חילק לעניים, והי' הולך לקבץ צדקה לעניים, עד שקראו לו אפוטרופוס של העניים, וז"ל ספר שם הגדולים (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ...והי' אפוטרופוס גדול לעניים שהיה הולך וקובץ על יד על יד מהגבירים ומחלק לעניים. עכ"ל, וחיבר ספר מיוחד על עניני צדקה וקראו בשם "מעיל צדקה", וקיבץ בתוכה על הנמצא במקרא ובתלמוד, במדרש ובזוהר ובספרי המדבר בענין הצדקה, אף הי' מדבר על לב הנדכאים והאומללים ומעודד אותם, ומעשה הי' שע"י דברי עידוד שלו הציל בן אדם אחד מאיבוד עצמו לדעת כמו שמספר הוא בעצמו בספרו מעיל צדקה (ק"ג) וז"ל: אמר המחבר, ובדידי הוי עובדא באדם דואג מתוך דוחקו, שהי' כוונתו לאבד עצמו לדעת, ויקר מקרה שדבר עמי מצערו, והרביתי עליו בדברי פיוסים ונחמות, ואחר ימים גילה לי את לבו, שאלולי שפגע בי ונחמתיו בדברים, הי' בדעתו לאבד עצמו.

קשה כארז

אולם כשם שהי' רך כקנה הי' קשה כארז כשהדבר הי' נוגע לכבוד התורה ולומדיה, אז הי' מקנא קנאת ה' צבאות, ולא הי' מוכן לוותר בשום פנים ואופן, והי' מוכן אפ' לנקום במבזי תלמידי חכמים, ועיין בספרו "מדרש אליהו", וז"ל: ואני הכותב אירע לי שפעם אחד ביום שבת קודש דרשתי על ענין רע שעשו כמה אנשים דברים נגד התורה, שעשו הסכמה שלא יתנו צדקה לעניים בכל שבוע, רק מחודש לחודש, מסיבת עול המסים שנכבד עליהם, והרבתי להם בדברים באומרי להם שהמעשה הזה הוא נגד התורה... וקם כנגדי איש רע ובליעל, ימח שמו וזכרו, ופער פיו כגמל ונקלל לכל תלמידי חכמים ואמר, שכל דבריהם הם דברים שבודים מלבם ודורשים כפי רצונם... והעומדים שם... לא מיחו מכל דבריו, מסיבת שהי' עשיר, אוי להם ועל נפשם... ואני הכותב לא שמעתי הדברים, רק העידו עליו עדים נאמנים, שחי

ימי ההילולא

ה' אדר

- רבי אליהו הכהן ב"ר אברהם שלמה (שבט מוסר) - תפ"ט
- רבי גרשון מלאצק (תלמיד הבעש"ט) - תקמ"ה
- רבי טוביה ליפשיץ מברעגל ב"ר משולם זלמן יהונתן [בן האדב"ע]-תרע"ד
- רבי ארי' לייב מהאנובר ב"ר יעקב יהושע בעל פני יהושע (פני ארי') תקמ"ט
- רבי אשר מאיר הלברשטאם מבאכניא ב"ר יוסף זאב מקשאנוב תרצ"ב

ט' אדר

- רבי בונם מייזליש מקראקא ב"ר אברהם (חתן הרמ"א) ב"ר אברהם -שפ"ד
- רבי יוסף יואל הייליפרין אב"ד סטעפין ב"ר יעקב אהרן - תק"ל
- רבי שלמה זלמן מוואלאזין (תולדות אדם) ב"ר יצחק - תקמ"ה
- רבי אלעזר הלוי הורוויץ אב"ד זלאזיץ ב"ר יצחק הלוי אב"ד האמבורג תקע"ג
- רבי שמואל שמעלקא קליין אב"ד סעליש (צרור החיים) ב"ר יוסף -תרל"ה
- רבי ישראל יעקבמחסוט ב"ר מרדכי מנאדבורנא - תרפ"ט
- רבי מנחם מענדל שטערן אב"ד סיגעט (דרך אמונה) - תקצ"ד
- רבי מרדכי ב"ר משולם פייש מטאהש - תרצ"ה [אד"א]

י' אדר

- רבי יוסף ברוך מניישטאט ב"ר קלונימוס קלמן הלוי מקראקאה -תרכ"ו[אד"א]
- אברהם זרח יהודה ארי' לייבוש מברעזאן (אמרי יהודה) ב"ר משולם שרגא פייביש - תרפ"ט [אד"א]
- רבי ארי' לייב הלברשטאם ממושינא ב"ר משה מבארדיוב - תש"א

השם הייתי מכה אותו עד מות, שלבי כלב האריי ללבוש בגדי נקם על כבוד התורה ולומדיה.

רבים השיב מעון

הי' בעל דרשן ומוכיח גדול וע"י דרשותיו הנלהבות שיצא מקרב לבו הטהור, הי' משפיע על שומעיו שדבריו הי' עושים פירות, וז"ל ספר שם הגדולים (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ... ורבים השיב מעון בדרשותיו ותוכחותיו ומתק לשנו. וכבר בא לו אדם מישראל בביתו יום ש"ק אחד הדרוש ונשק ידיו ואמר לו ידיע להוי להרב כי הוא היה מוכן לעשות עבירה והיום הזה בשמעי דרוש האדון חזרתי בי ונפקחו עיני. עכ"ל, וכמו שהעיד בעצמו בספר שבט מוסר פרק כז וז"ל: שמח לבי ויגל כבודי לפני בוראי, שפעם אחת הרבתי דברי מוסר ברבים ביום השבת קודש בשעת הדרש, והי' שם איש אחד שהי' מוכן לעשות במוצאי שב"ק עבירה חמירה, וכשמעו דברי המוסר ברבוי ומלות שונות נשבע ליצרו ופירש, ובליל מוצאי שבת בא להחזיק לי טובה, וסיפר לי הענין והודה ולא בוש, עכ"ל, גם הרבה לדבר ולהוכיח את בית יעקב אלו הנשים על דרכי צניעות וז"ל בספר שבט מוסר פרק כז: ואני כמה פעמים עשיתי תגר עם נשים היושבות בפתח החצרים לרוח היום, וכל עובר ושב מסתכל בהן כתאות יצרו, וכמה רעות נמשכות מזה.

פועל ישועות

הי' מפורסם לאיש קדוש ובעל מופת, היו פונים אליו בבקשות שונות, כמו כן ידוע ומפורם הי' לגרש רוחות רעות מבני אדם, כמו שהוא בעצמו מספר בספרו "מנחת אליהו" על רוח אחד שנכנס באשה בחודש אב בשנת התמ"ח ליצירה, והוא גרשו מתוכה, וכן על שני רוחות שנכנסו בבחור אחד ובאחותו הילדה בת שש שנים, ואף אותם גרש, ועיין בספרו "מדרש תלפיות ענף 'גלגולים' וז"ל: הן כל ראתה עיני מכמה רוחות הנכנסים בגוף האדם ודברתי עמהם, וסיפרו לי מהמים הזדונים מרים ומאררים שעברו עליהם בהיותם פורחים באויר, ודברים תמוהים מענין עונשם וממה שראו בעולם בעת פריחתם בתוך חלל העולם... וכאלה מדברים אלו, אין כאן מקומו להעלותם על הספר בדיו... ומה גם שכמה דברים מאלו כתבתי בחבורים אחרים, אך לא אחשוך פי מלספר דבר תימה שראיתי ברוח אחד, שהכרחתי לו בחרמות לצאת, ומה עשה לקיים החרם, יצא מן הגוף ונכנס בתוך השערות שבראש, וקמו השערות מאמצע הראש ויצאו ממחיצת שאר השערות שבסביב הראש, ונעשה השערות קשים כמו מחטים של ברזל, וציותי להסתפר השערות בתער חדה, וכשהי' מגיע התער אצל השערות היו נוטים השערות לצד התער ודוחים אותה, עד שבחוזק גדול גילחו השערות, ועלה מהם הבל דק מאד, והלך לו דרך שם, עדיין לא נראה כזאת ולא נשמע כמוהו.

ובא השמש

זכה להגיע לזקנה מופלגת ונפטר זקן ושבע ימים ביום ח' אדר שני שנת תפ"ט, ונטמן בעיר מולדתו איזמיר וזה אשר חקוק על מצבת קבורתו: הנה מקום ארון והלוחות, הוא המקום אשר גנז יאשיהו, גם השביע בצחצחות, נפש עם אל אשר יקראו, שבט מוסר ותוכחות, במבועי מים חיים יתחטאו, ולשונו תדבר צחות, אשר מפיו רבים נרפאו, בו יחסו נאנחות, עניים מרודים טרף נשאו, ובזרועו יקבץ נדחות, וממעון קדשו יגבהו, יבכו בכה באנחות, עניי עם בכף ימחאו, ועל כל ראש יקרחו קרחות, כי יד ה' היתה אל אליהו, כי נפקד ממנו הדרת אליהו החכם הש' הדין

ימי ההילולא

י"א אדר

- **רבי אליעזר ליפמאן ב"ר אברהם** (אביהם של הר"ר אלימלך והר"ר זושא)
- **רבי יהודה ליב "שומר שבת" ב"ר יעקב - תק"ט**
- **רבי חיים יוסף דוד אזולאי ב"ר רפאל יצחק זרחיה** (חיד"א) **- תקס"ו**
- **רבי שמואל שטראשון מווילנא ב"ר יוסף** (הג' הרש"ש) **- תרע"ד**
- **רבי אברהם מסוכטשוב ב"ר זאב נחום** (אבני נזר) **- תרע"ד [אד"א]**
- **רבי מנחם מנדל מזידיטשוב ב"ר יצחק אייזיק - תרס"א [אד"א]**
- **רבי יהושע מריביאטיטש ב"ר צבי אלימלך מבלאזוב - תרצ"ב**
- **רבי יוסף ראזין מראגאטשאב ב"ר אפרים פישל** (שו"ת צפנת פענח) **-תרצ"ו**

י"ב אדר

- **רבי שלמה מסאסוב ב"ר חנוך העניך דוב מאלעסק - תרע"ט**
- **רבי אהרן הורוויץ אב"ד בייטש ב"ר מאיר מדזיקוב - תרפ"ז [אד"א]**

י"ג אדר

- **רבינו יהודה החסיד ב"ר שמואל** (ספר הסידים) **- תתקע"ה**
- **רבי בצלאל מרגליות אב"ד אוסטראה ב"ר מאיר בעל מאיר נתיבים -תקפ"א [אד"א]**
- **רבי שלמה זלמן מוואלאזשין - תקמ"ז**

י"ד אדר

- **רבי שאול יחזקאל מליטשיק** (מגן שאול) **ב"ר אברהם שלמה - תר"ט**
- **הגאון הגדול ר' דוב בעריש אשכנזי זצ"ל אבד"ק סלאנים** (נודע בשערים) **-תרי"ב**
- **רבי שלום יוסף משפיקוב ב"ר דוד מבאהוש - תר"פ**
- **רבי משה מרדכי מפילוב ב"ר חיים ישראל - תרפ"ט**
- **רבי נתן דוד משידלאווצא ב"ר צמח ברוך - תרצ"א**

המצויין הרב מר קשישא הלא הוא הכהן הגדול כמוה"ר אליהו הכהן ז"ל, והיתה מנוחתו כבוד ח' ימים לח' אדר שנת תפ"ו. והספד גדול בכל מקום מגיע שמועת פטירתו ועד בירושלים שגם שם נספד כהלכה כעדותו של החיד"א בשה"ג (חלק גדולים – מערכת א אות קסו) ...והיתה מנוחתו בשנת תפ"ט. ואל שמועה כי באה דרש מורנו הרב מהר"א יצחקי הנזכר בהספדו בתוככי ירושלים עה"ק תוב"ב.

מורשתו הרוחנית

מורשת רוחנית גדולה השאיר אחריו קרוב לארבעים חיבורים וז"ל שה"ג: חיבר יותר משלשים חבורים מספר הסמוך לארבעים. ונדפסו איזה ספרים מחבוריו והם שבט מוסר. מדרש תלפיות ח"א. מעיל צדקה. מדרש אליהו. אגרת אליהו. עכ"ל, בחתימת ספרו שבט מוסר וכן בהקדמת ספרו מדרש תלפיות מונה הוא את ספריו, אולם ביותר נקבל ונפוץ בקרב ישראל הוא הספר "שבט מוסר", כשמו כן הוא להכניע נפש החוטא למען ישוב ורחם עליו בוראו כרוב חסדיו, וחלקו לנ"ב פרקים כמספר שמו אליהו, כדבריו בהקדמה להספר וז"ל: ותמצא בספר הזה ב"ן פרקים כמספר שמי אליהו, עכ"ל, הספר כבר נדפס בחייו, ונתחבב מאוד על בני ישראל הלומדים מתוכה עד שמאז כבר נדפס יותר משש פעמים וביניהם הי' כמה פעמים שנדפסו בתרגום לאידיש, וללאדינו, ולערבית, הספר נתקבל בכל תפוצות ישראל בין אצל החסידים ובין אצל המתנגדים הבעלי מוסר, במדינת ליטא היו מגידים שנקראו בשם "בעלי השבט מוסר", על שם שהיו דורשים מתוך הספר הזה בבתי כנסתיות ובבתי מדרשות בשעה שבין מנחה למערב, עיין בספר חוקי חיים להגה"צ ר' חיים צבי וינקלער זצ"ל וז"ל: שמעתי בשם הגה"צ ר' הלל ליכטנשטיין [מקאלאמי] שאמר... על עצמו בזה הלשון: דער שבט מוסר האט מיך פאר אַ איד געמאכט.

סיפר הגה"ק ר' חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע, פ"א ישב הגה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע והתפלא על דברי הרמ"א (יו"ד סי' רמג סעיף ב') שאין ת"ח בזמן הזה, אמר בלבו: היתכן שרבותי הגדולים, החוזה מלובלין והיהודי הקדוש זי"ע, שהסתופפתי בצל קדשם, לא היו בגדר ת"ח, והנה נכנסה פתאום לחדרו בתו הקטנה של הרה"ק ר' ירחמיאל בן היהודי הקדוש זי"ע, ומסרה לו ספר "שבט מוסר" ובו כפל בדף אחד, לסימן שעליו לעיין שם, פתח את הספר בדף המקופל ומצא בו את הדברים האלה: ונחזור למעלת התורה ונדבר בחכמת החכמים שנגלה להם תעלומות חכמה ויודעים ומכירים בכל מה שברא הקב"ה בעולמו ובקיאים בכול, ולא מבעיא חכמי התלמוד שגדלה מעלתם ממלאכי השרת, אלא אפילו החכמים שבכל דור ודור, עכ"ל, מיד נחה דעתו ושמח בלבו שאף השבט מוסר סבור שיש חכמים בכל דור ודור, אך לפלא הי' בעיניו הדבר, איך הרגיש הרה"ק ר' ירחמיאל את מבוכת רעיונתיו עד אשר שלח לו ע"י בתו את הספר ואף ציין לו את המקום ההוא, כעבור ימים אחדים נזדמנו שניהם למקום אחד, שאל הרבי ר' בונם את ר' ירחמיאל, מה ראה פתאום לשלוח לו את הספר, התפלא ר' ירחמיאל על השאלה ואמר: איני יודע מה אתה סח, וכי אני שלחתי לך את הספר, הביאו את הילדה ואמרה: איש זקן נתן לי את הספר וציוה עלי לילך ולמסור אותו לידי הרבי ר' בונם, אז אמר הרבי ר' בונם: שמע מינה שאליהו הנביא נתן את הספר בידה, אולם מהיכן הי' לאליהו ספר שבט מוסר, הלא בודאי לא לקח משל אחרים, "שמע מינה שהשבט מוסר הזה מן השמים הוא", וסיים ר' העניך אני בעצמי ראיתי בעיני שבט מוסר זה ולמדתי בו.

י' אדר

הגה"ק ר' יוסף ברוך עפשטיין זי"ע
"דער גוטער יוד פון ניישטאט"

וזרח השמש

נולד לאביו מרן הגה"ק בעל מאור ושמש זי"ע בשנת תקנ"ב לפ"ק.

זכה להסתופף בצלא דמהימנותא של הרבה מצדיקי דורו וגם מדור הקודם זכה לבקר ביחד עם אביו שגם הי' דרכו בק' לבקר בהיכלם של צדיקי הדור, ביניהם הי' הרה"ק הרבי ר' מענדל מרימנוב זי"ע ואצל הרבי ר' הערש זי"ע אצל הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע, על נסיעתו זו מסופר עובדא נפלאה, פ"א כשנסע עם אביו ועם אחיו הרה"ק ר' אהרן מקראקא זי"ע לאפטא, נלוה אליהם הרה"ק ר' דוד מלעלוב זי"ע, ביום שישי בבוקר כאשר היו ביער נשבר אופן אחד של העגלה, ולא מצאו בעל מלאכה שיתקן את האופן, בלית ברירה השכירו שתי עגלות קטנות באחד נסע הרה"ק בעל מאור ושמש עם רבי דוד, ובהשני נסעו שנים הבנים הגוטער יוד ור' אהרן, שתי העגלות יצאו לדרך אולם מיד הרגישו שהשמש נוטה לערוב, בעוברם דרך כפר אחד יצאה אשה אחת וטענה אתם "יהודים היכן אתם נוסעים, הלא השמש נוטה לערוב והשבת נכנסת", לשמע הדברים אלו נצטוו שני הבנים לכסות את ראשיהם במלבושם, לא עברה אלא שעה מועטת והם הגיעו לאפטא, עד שהספיקו אף לטבול במקוה, בבואם לבית המדרש אמר להם בעל "אוהב ישראל" הלא חכיתי לכם עם תפלת הודו, ומיד פתח ואמר הודו, וכך זכו לקפיצת הדרך, כמו"כ ביקר הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר, הרה"ק ר' נתן דוד משידלובצא, הרה"ק ר' דוב בער מראדישין, הרה"ק ר' חיים יחיאל ממוגלניצא, הרה"ק ר' אלעזר מקאזשניץ, הרה"ק ר' משה מלעלוב, הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן שקראוהו לעלות לתורה כלוי באמרו "אתה לוי אמיתי", והי' נימנה בין תלמידיו של הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, והסתופף בצל הרה"ק ר' נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע בעל מחבר "זרע קודש", אחר פטירתו נסע להסתופף בצלם של חבריו ה"ה הרה"ק מצאנז ואצל הרה"ק בעל תפארת שלמה זי"ע.

בשפתי צדיקים

גדולי דורו העריכו אותו ביותר, ומי לנו גדול מבעל דברי חיים זי"ע המכתיר אותו בתשובותיו (ח"ב או"ח ס' ב') "הרב הגדול החסיד הצדיק בוצינא קדישא מקהלת עיר חדש",הגוטער יוד הי' דרכו לומר הרבה תהלים. פ"א אמר הרה"ק מצאנז בעת שעשה סיום הש"ס שבשמים היא יותר חשוב את התהלים של הרה"ק הגוטער יוד מתורתו, ואף ביקש הרה"ק מצאנז שיעשו חילופין הוא יתן לו זכות תורתו והוא יתן לו זכותו של התהלים, אבל הגוטער יוד לא רצה, אנו מוציאם במכתביו של הרה"ק בעל תפארת שלמה במכתב אחד שמזמינו לחתונת בנו מהתוארים אנו למדים כמה החשיבו, וכך מתארהו: רב שלומים מבורא עולמים, לכבוד ידיד נפשי הרב המאור הגדול, נר ישראל וקדושו, פאר הדור, ראש כל בני הגולה, בוצינא קדישא וכו' עמוד הימני, פטיש החזק, בנן של קדושים, זית רענן, כבוד קדושת תפארתו מו"ה יוסף ברוך הלוי נ"י ויופיע לנצח... .

הצנע לכת

ידוע שעבודתו בק' הי' מוסתר ומופלא מאוד לבל יודע מגדלותו, השכיל להצניע גדולתו הרוחנית, לפי המסופר הי' מתהלך בשווקים ובירידים, בדמות איכר פשוט וסחר באווזים ובתרנגולות, אולם הבאים בסוד קדושים השכילו לעמוד על טיבו, הרה"ק ר' יחיאל משה מקאשזניץ זי"ע בן הרה"ק ר' אלעזר מקאשזניץ זי"ע הי' משבח את אביו ר' אלעזר הנ"ל כך הי' אומר: הכל יודעין שהרה"ק רבי יוסעלע זצ"ל הנקרא ה'גוטער יוד מניישטאט, הי' צדיק נסתר מאד כפי הנהגותיו, שקודם התפלה נהג ללכת אל בית המבשלים לראות אם התבשילין נתבשלו יפה, וכן למשמש את העופות אם הם שמנים מאד, וגם שאר ענינים פשוטים וכו', והיו הכל יודעים שיש בזה סודות, כי כולם היו אוחזים אותו לרבי גדול וצדיק וקדוש מאוד ומן הסתם יש לו בהנהגותיו סודות גדולים, אבל אבי הי' יושב ולומד כל היום, ומי שלא הכיר אותו כל כך, הי' חושב שאינו יושב בטל רק עוסק בתורה ותפלה, אבל מי שהי' מכיר אותו יותר הי' מרגיש שהוא צופן את עצמו עם התורה כמו שהרה"ק ר' יוסעלע הי' צופן את עצמו במה שהי' ממשמש קודם התפלה את העוף אם הוא שמן שתהי' לו סעודה טובה.

גדלותו בתורה

נכדו של הגוטער יוד הרה"ק מכענטשין זי"ע מאד חרה כששמע מדברים שזקינו הגוטער יוד לא הי' יכול ללמוד, וסיפר שפ"א הי' הרה"ק מצאנז בניישטאט עם הגה"צ ר' יודל קאמינער ז"ל, והתווכחו בבית המדרש בהבנת פשט באיזה תוס', בתוך הדברים נכנס הגוטער יוד וראה שמפלפלים בדברי תורה אמר להם זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד, אמר לו הרה"ק מצאנז אין מתפללין אלא מתוך הלכה פסוקה וכיון שאינו יודע הפשט אינו יכול להתפלל, אמר לו הגוטער יוד, נא... פי' שיראה לו איפה מוקשה, הראה לו הרה"ק מצאנז את התוס', אמר הגוטער יוד "אונז לערנען מיר קודם גמרא און נאך דעם רש"י און נאך דעם תוס' ", והתחיל ללמוד גמ' ואחר כך הרש"י ובאמצע לימודו את הרש"י קפץ הרה"ק מצאנז שכבר נתחוור לו התוס', אחר כך כשהלך הגוטער יוד משם שאל ר' יודל הנ"ל את הרה"ק מצאנז למה שאלתם את הגוטער יוד הלא הי' יכול להשאר באמצע העניין, אמר לו הרה"ק מצאנז, איתא שתורה ותפלה בלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא, ווי ווער לערנט דען תורה לשמה, על כן כמו שכל תפלותיו באים אצל הגוטער יוד ומעלה אותם דהוא צדיק הדור, כמו כן באים אליו כל התורות שיעלה אותם "און ער איז זיי מעלה למעלה".

רבן של חסידים

עשרות בשנים הסתיר את מדרגותיו ואף שרבים היו באים בהיכלו סירב לנהל עדה עם חסידים, והמשיך לעבוד את בוראו בדרכו המופלאה בעיר ניישטאט מקום מגוריו של אביו לפני קראקא, ואף נסע לחבירו הרה"ק מצאנז להסתופף בצלו, אף כי לא נתן לו פתקא, דאחר הסתלקותו של הרה"ק החוזה מלובלין לא רצה ליתן פקתא לשום צדיק, עד אשר הרה"ק מצאנז זי"ע הפליג מאד בגדלותו ואז החלו לנהור אליו אלפי חסידים, וביחוד המוני העם דלים ועניים, והוא עודד אותם בגשמיות והדריך אותם ברוחניות, ואהבתו לכל יהודי בערה בו מאד, וכשנכנס לשולחנו הטהור בליל שב"ק אמר לחסידיו "גוט שבת טייערע יודן" ועל כן נודע שמו לדורות בשם "דער גוטער יוד", גם צדיקי דורו היו באים אצלו, הרה"ק מצאנז הי' בניישטאדט ג' פעמים, וכשהי' בניישטאט הי' נותן פתקא להגיטער יוד, סיפר הרה"ק מכענטשין זצ"ל שכשלקח הגוטער יוד את הפקתא של הרה"ק מצאנז לקח את הלולקא בפיו והרה"ק מצאנז כפף עצמו להדליק את הלולקא, והגיטער יוד לא הגיב כלום אלא עסק בעבודתו.

פועל ישועות

הי' מפורסם מאד לפועל ישועות גדול, פ"א הורע מזלו של אחד מחסידיו שהי' סוחר גדול ונעשה בעל חוב גדול, ובא לפני רבו ושפך לפניו את מצבו הדחוק, אמר לו קודם כל לא יתן להבעלי חובות את הרווחים של המסחר, כשבא לביתו ולא רצה לתת את הרווחים, התחילו הבעלי חובות לגבות את הקרן שלהם, וכך נשאר בעירום ובחוסר, לאותו סוחר הי' לו חבר נאמן ג"כ סוחר שעסק עמו במסחר והרבה פעמים נתן לו סחורה בהקפה לזמן מרובה, חשב שעכשיו ילך אצלו וילוה ממנו סחורה כדי לסחור, אבל אותו סוחר לא רצה בשום אופן לתת לו סחורה בהקפה, נסע עוד פעם אצל רבו וסיפר לו את המעשה שהי' לו עם אותו סוחר, נטל את ה"לולקא" והתחיל לעלות עשן עד שנתמלא כל הבית מלא עשן, אח"כ נתן ידו להסוחר וברכו ופטרו לשלום, הסוחר חזר לביתו, וחבר שלו שלח אחריו שיבוא אצלו כיון שרוצה ללוות לו סחורה, ובא לפניו וקיבל אותו בסבר פנים יפות ואמר לו שיתן לו סחורה כמה שרוצה, שאלו הסוחר היורד, מתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר למה שינה את

דעתו ורוצה ללות אותו, אז סיפר לו הסוחר כשאתה היית אצל רבינו חלמתי שגם אני נסעתי אצל הרבי על יו"ט, והי' שם קהל גדול של חסידים, ורבינו נתן שלום לכל אחד, רק לי לא רצה לתת שלום, התחלתי לבכות למה אגרע למה הרבי לא רוצה לתת לי שלום, ענה לי רבינו, אני יתן לך שלום כשיש לך לב אבן כזאת, לא לא, רק אם תבטיח לי שתתן סחורה להסוחר בהקפה כמה שירצה אז אתן לך שלום, הבטחתי לרבינו, ועכשיו אני רוצה לקיים את הבטחתי שהבטחתי לרבינו.

פ"א נסע עם הרה"ק מצאנז על עגלה ומחוץ מעגלה הי' עץ בולט שהילדים היו דרכם לקפוץ עליו, וילד אחד קפץ על העץ, אמר הרה"ק מצאנז להגוטער יוד שיברך את הילד שיהי' לו בנים, אחר שנים הרבה הבינו את כוונתו של הרה"ק מצאנז, שהילד הזה הי' הרבה צעד גידול בנים עד שנתברך עם "זרע של קיימא" ע"י ברכתו של הרה"ק ה"גוטער יוד".

ג' פלאים

הגוטער יוד הי' מספר ג' פלאים אשר הי' לו, פלא א', שאביו ברכו שבכל פעם שיצטרך למעות יושיט ידו לכיסו וימצא שם כסף כמה שצריך, ואף פעם לא השתמש בברכה זו, רק פעם אחת הזדמן אליו אורח הגון והי' שעתו דחוקה לו, אז התיר לעצמו לדבר מצוה זו להשתמש עם הסגולה והושיט ידו לכיסו ומצא שם כסף, פלא הב', שבתשעה באב שבשנה שנסתלק הרה"ק ה"חוזה מלובלין" הי' בעיר רחוק מאד מעיר לובלין, ומצא שם גוי אחד ואמר לו הגוי בלשון פוליש "ראבין איז לובליניא אמאר" (דהיינו שהרב מלובלין נסתלק), פלא הג' שבכל עש"ק מזדמן לפניו "לאקס" (מין דג) לכבוד שב"ק.

פ"א הי' אצל הרה"ק מדיזקוב זי"ע שאלו הרה"ק מדיזקוב שמעתי שלאביכם הי' סגולה שבכל פעם שמכניס ידו לתוך כיסו מצא שם כסף האם אצלכם גם איכא הסגולה, ענה "איך וויל עס זאל ביי מיר אזוי זיין... (נראה שלא רצה לגלות את זה, הכ') שוב שאלו שמעתי שגוי אחד גילה להוד קדושתו מפטירתו של הרה"ק מלובלין זי"ע האם הדבר נכון, ענה, הייתי בתשעה באב עם סחורה באותו עיר, אחר הקינות כשהלכתי לאכסניתי, נכנס אלי גוי אחד לעשן את ה"לולקא", ואמר לי על לשון של פולין "ראבין איז לובלינא אמאר", עוד שאל אותו האם נכון שמזדמן לה"ק "לאקס" על כל שבת ושבת, השיב: עד עכשיו הי' כך אקוה שגם הלאה יהי' כך, ובאותו שב"ק הי' מחסור בדגים בדיזקוב, שלח הרה"ק מדיזקוב לשאול את פיו, אם בשב"ק זו גם יהי' כך ענה בעזרת ה', ולמעשה עבר כל יום הששי ולא הגיע דגים, והרה"ק הי' שולח אליו כסדר שליחים אם כבר הגיע אליו הלאקס, והוא ענה "עס וועט זיכער זיין", כשהי' כבר זמן הדלקת הנרות הגיעו חסידים מעיר אחרת והביאו עמם "לאקס" מבושל, והי' לפלא.

ובא השמש

בסוף ימיו ביקש לעלות לארץ ישראל ואף הציע את הדבר לפני בעל דברי חיים, אבל הלה הניא אותו מכך, בטענה שעליו להמשיך בניהול עדתו ובהדרכת בניו ובני עדתו, ר' יוסף ברוך טען הלא גם רבו הרה"ק רבי משה מלעלוב עלה לארץ ישראל באחרית ימיו, השיב לו הדברי חיים, שלוש שנים לפני פטירתו כבר לא הי' ר' משה בעולם הזה, ולא הי' יכול לסבול את אוירה של חוצה לארץ, לפי המסופר אף יצא בדרכו לארץ ישראל והגיע לקראקא, שם השתטח על ציון אביו להפרד ממנו, אבל לפתע הודיע באותו מעמד שהוא חוזר על עקבותיו, לימים נודע כי הספינה שהי' אמור להפליג בה, טבעה בים על אנשיה, ויהי הדבר לנס, ביום י' אדר ראשון שנת תרכ"ז נסתלק לגנזי מרומים, ומנוחתו כבוד בעיר ניישטאדט.

י"א אדר

הגה"ק רבי אברהם מסאכטשוב

[בעל "אבני נזר"] זי"ע

אשרי יולדתו

נולד בשנת תקצ"ט בעיר בנדין לאביו הגאון רבי זאב נחום לימים רב בעיר ביאלא בעל ס' אגודת איזוב, הרה"ק מקאצק (שרבי זאב נחום הי' מחסידיו) סיפר שפעם בפורים הי' כל העולם לרבות הצדיקים והלומדים טרודים במצות היום ולא הי' אף אחד לומד תורה, חוץ מהרב מביאלא שישב והגה בתוה"ק ונעשה מזה רעש בשמים, ובזכות זה נולד לו בנו אברהם שהי' לימים שר התורה האבני נזר.

יניק וחכים

כבר בהיותו ילד קטן הצטיין הנער בכשרונותיו הברוכים ואביו הי' משתפ בלמדו את שיעוריו לפני תלמידיו, וסיפר האבני נזר בעצמו שבהיותו ילד אמר לו אביו שילמד דף גמ' לעצמו ופתח לפניו גמרא והתחיל הנער ללמוד, ונתקשה בלימודו, והי' הדבר לפלא בעיני אביו כי הילד כבר הבין סברות של הראשונים, ואמר לו אביו שיעיין בדברי התוספות שם וכן עשה הבן ומיד צהלו פניו והאירו עיניו כי הוא מבין השקלא וטריא של הגמרא, ושמח אביו כי אמר בזה דנתקשה בנו בלימודו הי' כי הי' קשה לי' קושית תוס', וסיפר מלמדו דכשהי' האבנ"ז בן עשר שנים כבר סיים כל הש"ס ועשה אז אביו סעודה גדולה לכבודו.

חתנא דבי נשיאה

שמו הטוב של העלם העילוי הלך לפניו וגדולי הדור נתנו עיניהם בו להכנס אותו בביתם, מסופר כי גם מרן הק' הדברי חיים גם נתן עיניו בו ואף עמד האבנ"ז אצלו על המבחן לבסוף זכה בו הה"ק השרף מקאצק שלקחו לחתן לבתו מרת שרה צינה, מסופר כי אחר חתונת האבנ"ז נכנסה הרבנית מקאצק אל בעלה ובירכה אותו שיזכו למצוא חתן

כזה גם לבתם השני', ענה לה הה"ק מקאצק דאם נמצא עוד כמוהו גם מהרי אררט הייתי מושך אותו בשערות ראשו ומביאו לכאן, אף שהי' אז ימי הסגירה של הה"ק מקאצק (כידוע שבעשרים שנים האחרונות הי' סגור מסוגר בחדרו ויצא אל חסידיו רק פעמים בודדות), הי' חתנו האבנ"ז נכנס ויצא אצלו וכל שעה הי' פתחו פתוח לפניו והי' אומר לפני חותנו את חידושי תורתו, וגם התפלל פעם בחדרו המיוחד.

על כס הרבנות

אחר פטירת חותנו נשאר סמוך על שלחן חמותו ובסוף ימיו סיפר דבשנה ראשונה לפטירת חמיו הי' לו אתו שיעור קבוע פעמיים בשבוע וסיפר כי התגלה אליו בבגדים לבנים, ואחר כמה שנים נתקבל האבנ"ז לרב בעיר פארצווי ולא ידע שם מנוח לנפשו כי רדפוהו אנשי עירו והחסידים שהמשיכו לנסוע לקאצק אחר פטירת רבם לבנו מ"מ, והוא נסע אל החידושי הרי"ם, וכששמע החידושי הרי"ם שרודפים אותו ומקפחים אותו משכר רבנותו בגלל נאמנותו לגור שלח לו ט"ו רובל מידי שבוע בשבוע, בהשתדלות הגאון רבי יהושע מקוטנא שאמר עליו על האבנ"ז שגדול כחו בתורה כהרשב"א נתקבל לרב בעיר קראשנויץ, ולימים קבל את הרבנות בעיר נאשעלסק, ובכל מקום כהונתו מררוהו בעלי החיצים ורבות רעות שבעה נפשו, ואמרו כי זה הי' באשר הי' לו נשמת הרבי ר' יונתן (היערות דבש) כעדות חותנו הה"ק מקאצק אשר גם לו הרבי ר' יונתן הי' הרבה רדיפות ומחלוקת, בשנת תרמ"ג נתקבל לרבה של עיר סאכאטשוב שם כיהן עד יום פטירתו.

רב ומנהיג

כנז' דאחר פטירת חותנו נסע אל החידושי הרי"ם מגור ולאחר פטירתו קיבל עליו לרבו את הה"ק רבי העניך מאלכסנדר, ולאחר פטירתו בשנת ת"ר במוצשב"ק פ' שלח נתן לו רבי אברהם דוד מליטומורסק מחשובי חסידי השרף מקאצק, קוויטל ומאז הי' לרבי ואדמו"ר של חסידים, לא הניח כל אחד להסתופף בצלו ואמר רק מי שראשו שקוע בתורה יכול לבוא אצלו, ולגירסא אחת גם חותנו הרה"ק מקאצק ברכו שיהיה לו חסידים מועטים, והי' חסידיו אריות שבחבורה גדולים ומפולגים בתורה, וגם לאחר היותו לאדמו"ר של חסידים המשיך את שיעוריו עם תלמידים והי' עונה לחסידיו על בקשתיהם ושאלותיהם בקיצור נמרץ, וכששאלוהו על זה אמר אמר כי זה לטובתם כי כל רגע אשר מבטל בתורה פוגע בנפשותם.

בפי ישרים

גדלותו בתורה מוחו הנפלא ורוב שקדנותו הי' לשבח ולתהלה בפי גדולי דורו, הגאון רבי יוסף ענגל מקראקא (בעל אתון דאורייתא) שהי' מחסידיו אמר על דברי תורתו שאמר בעריכת שולחנו שהם מופלאים במאוד, כי הוא מלביש סודות ורזין בדברים של תורת הנגלה מש"ס ופוסקים ובזה הוא מסתיר גדלותו, הה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע חלה ונסע אליו האבנ"ז לבקרו בבואר הצטער האדמו"ר מאלכסנדר באמרו שעל יד נגרם טלטול ספר תורה ממקום למקום, והה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין שהי' קורא אותו האבנ"ז "דער תורה יוד", אמר עליו דרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו כולם נילושים (אויסגעקנעטן) עם התורה הקדושה.

הפיל פור

גדול הי' כחו של האבנ"ז לשחרר צעירי ישראל מלשרת בצבא, וסיפר א' מחסידיו שהי' בחור בריא וחזק ללא מום שקראו לו להתייצב לצבא ובא והפציר ברבו האבנ"ז שיבטיח לו שישחררו אותו, פנה אליו רבו ברוגז במה הוא חושב שיוכל להושע אותו, ענה לו הבחור דאם יעלה בגורלו מספר גבוה בפור ישתחרר, שאל אותו האבנ"ז אם הוא מאמין דיש בכיסו מספרים גדולים, וענה הבחור כי אכן מאמין הוא, שבכיסו מצויים אותם המספרים שמשחררים משירות הצבא ואם ירצה האדמו"ר גם הוא ישתחרר, האבנ"ז לא השיב כלום, ולאחר ימים מספר נקרא לאולם המתיצבים לצבא, ועלה בידו מספר הגבוה ביותר (1936), ואכן שחררוהו אותו (זה הבחור הי' גר בסוף ימיו פה בבני ברק), וסיפרו חסידיו כי הרבה פעמים כשבשרוהו לו כי פטרוהו אותם מעבודת הצבא, הי' משיב להם בתמי' מה אתם חושבים האם לא הייתי שם עמכם.

משיח אלמים

פעם בא א' שלא מן חסידיו עם בנו שנחלה במחלת הטיפוס ל"ע ומאז נפסק ממנו כח הדיבור, והלך כבר לפני הרבה רופאים ולא העלו לבנו ארוכה, האבנ"ז קם מכסאו אחז ביד הנער והלך עמו בחדרו הלוך וחזור פעמים מספר באין אומר ואין דברים, כשהוא מכסה את ראש הנער בקצה לבושו, עד שפנה אל הנער שיאמר לאביו מה הוא רוצה, ואז פתח הנער פיו ובקש מים, וצוה האבנ"ז להביא לפניו כוס מים וכאשר סיים לשתות החל הנער לדבר כאחד אדם.

אחרית ימיו

בשנת עת"ר נחלתה אשתו הרבנית ונפטרה ואז נחלה ונפל למשכב, ואמר למקורביו כי בזמן שאשתו הרבנית היתה בחיים הי' חי מכוח של קאצק אך עתה אין לו מהיכן לשאוב חיות, בליל שב"ק האחרון לחייו ביקש ספר מספרי מהר"ל ועיין בו והי' שרוי בשמחה יתירה, וביום ראשון לפנות בוקר התחיל להכן את עצמו לתפלה, בנו השם משמואל מיהר את אביו בהרגישו כי שעת הגסיסה מתקרבת ואמר לו אביו דלא יאחר, ולבש טלית ותפילין והתחיל להתפלל

וכשעמד בשמו"ע בברכת תקע בשופר באמרו מקבץ נדחי עמו ישראל יצא נשמתו בטהרה ביום י"א אדר שנת עת"ר.

השאיר אחריו ברכה ספרו אגלי טל על חלק מל"ט מלאכות (ובסוף שו"ת אבני נזר יש מחידושיו על עוד כמה מלאכות), וספרו שו"ת אבני נזר תשובותיו להלכה מה שהשיב לשואליו גדולי דורו אשר כולם הריצו לו שאלותיהם, עמד בקשרי מכתבים עם הגאונים רבי יהושע מקוטנא, התורת חסד מלובלין, המהרש"ם מברעזאן והחלקת יואב, באחד מתשובותיו כותב בזה"ל: אך בדבר אחד אינני מרוצה שקרא מכתבי במהירות מאוד, והנני מחויב להודיעו לא כמתייהר חלילה, כי דברי צריך לדקדק בהם היטב, ואחד מן הגאונים במדינתינו כתב אלי כו', כי תמיד הוא מעיין בדברי כמו שהוא מעיין בדברי הראשונים כו' ואם היית מעיין בדברי מעט עין ה' מרויח טובה הרבה. (שו"ת אבנ"ז אבה"ע סי' קכ"ב).

י"ג אדר

הגה"ק רבינו יהודה החסיד זי"ע

בעל מחבר "ספר חסידים"

ואלה תולדות

נולד בווארמיזא לאביו שהי' נצר מגזע אראלים ותרשישים (עיין בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ט את יחסו הגדול) ה"ה רבינו שמואל החסיד שהי' קדוש מאד עד שכינוהו חכמי הדור "החסיד הקדוש והנביא", י"א שהוא גם המחבר של "שיר היחוד", בשנת ד' אלפים תתק"י, בדור דעה דורם של בעלי תוספות, עיקר תורתו קיבל מאביו רבינו שמואל שהוא ה' רבו המבוהק, גם קיבל תורה מפי ר"י הזקן מבעלי התוספות, וגם הוא ר"י עצמו ה' נימנה בין בעלי התוס' עיין תוס' כתובות דף יח: ד"ה ובכולי וכו', ועיין עוד בתוס' ב"מ דף ה: ד"ה דחשיד וכו', עיין בשם הגדולים להחיד"א (מערכת י' אות כ"ט) שמבאר באריכות אם ר' יהודה החסיד הוא ר' יהודה מפארי"ש הנז'.

אחיו הקטן יגדל

בספר חסידים הראשונים יסופר שעד כשהי' בן י"ח שנה לא ה' יודע שום דבר, אדרבה אלא ה' עושה מעשה נערות ושבבות, עד שפ"א הגיד אביו ר' שמואל שיעור לפני התלמידים, ובאמצע השיעור זרק ר' יהודה חצים לתוך ביהמ"ד, והתלמידים כעסו מאד, ואמרו לרבם ר' שמואל: אתה ואבותיך ואבות אבותיך, כולכם הייתם גדולים בתורה ואיך תגדל בנך להיות פרא אדם, ולא תשגיח אליו שלא תופסק שלשלת הזהב, אז קרא ר' שמואל לבנו ושאלו יהודה בני האם תרצה ללמוד, כשהשיב בחיוב, אמר לו בא ואנסה אותך אם תצליח בלימודך אם לא, והושיבו אצלו בביהמ"ד, וגם אחיו ר' אברהם הי' יושב אצלו אז, והזכיר ר' שמואל שם אחד, ונתמלא בית המדרש כולו אורה, ר' אברהם אחיו נתן עיניו למטה בקרקע, ואילו ר' יהודה לא קם ולא זע, כשראה ר' שמואל שבנו הקטן לא נזדעזע, הזכיר עוד שם אחד, ולא הי' עוד כח בר' אברהם לראות האורה, והתכסה בבגדו של אביו, ואילו ר' יהודה נתן עיניו בקרקע, אז אמר ר' שמואל: אברהם בני, השעה מוצלח לאחיך יהודה, דע, שאתה תהי' ראש ישיבה כל ימיך, אבל אחיך יהודה יהי' יודע מה למעלה ומה למטה, ואין נעלם ממנו, ויהי' בעל שם מעשי.

איש חסיד הי'

מאותו יום והלאה, התקרב לאביו ולמד ושימש לאביו שאף מסר לו את הכתבי הקודש שהיו בידו ירושה מאבות אבותיו דור אחר דור, ור"י שקד עליהם והזהיר את בני ביתו לנהוג קדושה בהם, עד שנעשה אדם גדול בתורה ובמעשים טובים, והי' נוהג מנהגי פרישות וטהרה, והתנהג בצומות ובסיגופים, וצם אפי' בשבתות, כפי שמובא בשו"ע או"ח (סי' רפח ס"ג) בדינו של אדם המתענה בכל יום, ואכילה בשבת צער הוא לו מפני שינוי ווסת, יש אומרים שראו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה, וכן אמרו שכן ה' עושה ה"ר יהודה החסיד, עכ"ל, גם ביום הכיפורים הי' צם ב' ימים, כעדות של תלמידו המובהק בעל "אור זרוע" (בהלכות יוהכ"פ סו"ס רפ"א) שכותב ...על אותם בני אדם שנוהגים לעשות שני יום הכיפורים, אם לא שראיתי מורי ה"ר יהודה חסיד ומורי ה"ר אבי העזרי שהי עושים שני יוהכ"פ, הייתי אומר לא טוב עושים שאין לעשות כך מפני הסכנה, עכ"ל, וכך עלה ונתעלה ונתפרסם לאיש קדוש ונורא עד שאמרו עליו חכמי דורו "שאילו הי' בימי האמוראים הי' אמורא, בימי התנאים הי' תנא, ובימי הנביאים הי' נביא", וזכה כמה וכמה פעמים לגילוי אליהו זכל"ט, והפיץ ממעיינותיו חוצה, להרבין תורה לעדרים והעמיד תלמידים גדולים מופלגים וביניהם רבינו יצחק מוינא בעל "אור זרוע", רבינו אלעזר מגרמייזא בעל "הרוקח", רבינו משה מקוצי בעל "סמ"ג", ועוד ועוד וצ"ל.

בסדר הדורות (ד"א תתקמ"ב) מובא עובדא נפלאה מריה"ח וז"ל: וקבלתי מחכמי הדור כי בלכת רבי יהודה החסיד לו]בית ה[כנסת עבר קרון מאחורי בית הכנסת והי' לחצו מאד ונעשה לו נס ויפתח הקיר את פיו ויקבלהו בתוכו וניצול ועדיין נראה רושם ההוא, וממשיך הסדר הדורות לספר אודות הביהכ"נ ההוא שיסד ריה"ח, וז"ל: ויש קבלה אצלם שבבהכ"נ ההוא שם המפורש בכותל ואין רשאים להסיר העכביש שיש שם שמא לרוב זקנתו לא ימחק השם, עכ"ל, ועיין בשו"ת מהר"מ מינץ הלוי (סי' ע"ז) שכותב: על לא טובה השמועה זאת רבתה בכיה כאשר שמענו זאת לחלל בית תפארתנו, קדש הקדשים, שהוסד בקדושה וטהרה ע"י הרב הגדול החסיד ר' יהודה עם שאר צדיקי עולם נ"ע, ובה שם המפורש מונחת עם שאר מעלות הקודש...עכ"ל.

ובא השמש

בשנת תתקע"ז חלה את חליו אשר מת בו, לפני פטירתו באו טובי העיר לבקרו, ויצו לכבד את החדר ולפני מטתו, ושאל את היושבים לפניו אם רואים דבר מה, ויענו ויאמרו כי רואים באבק שלפני מטתו כתוב "חסיד", ויהי לפלא, ביום ט' אדר בשב"ק כבדה עליו מחלתו, וסבבו התלמידים את מטתו, והחלו לדבר עמו בדברי תורה, ושאלו לו שאלות שונות, והוא בכובד חליו התאמץ להשיבם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, באותו שבוע ביום ד' י"ג אדר יצאה נשמתו הטהורה בקדושה ובטהרה, יסופר שבאותו העיר רעגנשבורג הי' המנהג שבכל פעם שהי' מוליכים מת למקום מנוחתו, הי' מוכרחים לעבור לפני שער העיר, ותלו הנכרים פעמון על השער, וכשעברו עם המת הי' מצלצל הפעמון כמנהג העכו"ם, הר"י שסלדה נפשו ממנהג עכו"ם זה, כאשר חלה אמר אם אני בן עולם הבא יפול שער זה אחר מותי, וכך הוה כאשר עברו עם מטתו את השער והשוער מיהר לעשות כהרגלו, נפל השער עם הפעמון ונהרג השוער, ואמרו הגוים עתה ידענו כי קדוש הי' בחייו ובמותו.

השאיר אחריו חיבורים רבים בכל מקצועות התורה, כפי שנראה מדברי רבותינו הקדמונים המביאים רבות מדברי תורתו, אולם, לדאבוננו נאבדו במרוצת הדורות ולא זכינו לאורם, מלבד ספרו הנודע "ספר חסידים" שהתקבל בכל תפוצות ישראל, ואף כמה פירושים והגהות נתחברו עליו.

הצוואה

אחר מחיבוריו הרבים הי' ספר בשם "ספר הכבוד", אשר גם ספר זה כמו שאר ספריו נאבדו, אלא נשאר כי אם חלק הנודע לנו בשם "צוואת רבי יהודה החסיד", ואבדן זו של ספר "הכבוד" שבו בירר ר"י את טעמיו ונימוקיו על דברי הצוואה, כמו שכתב מרן המהרי"ל שהקשה קשיא עצומה על הצוואה, וישב אותה, אבל אחרי כן ראה בספר הכבוד שחיבור ריה"ח וכתב שם בעצמו תירוץ על קושיא זו, היא הסיבה שרבים מן גדולי האחרונים שנתקשו בהבנת דבריו במצאם סתירה לאחדות מהנה מדברי חכמי התלמוד, והתחילו לערער על דברי הצוואה בכלל, כמו שנשאל הגאון רבי משה פרובינצלי (בתשובותיו סי' ט), וז"ל יורנו המורה אם ראוי לעשות מעשה נגד חכמינו ז"ל בשביל צוואת ר"ח ז"ל, כי יש ויש בהם דברים נגד דבריהם ז"ל, והוא משיב: אנכי לשם אלקים אמת ותורתו שבכתב ועל פה אמת, לא ידעתי אכנה, כי הצוואות ההן לא אמרן יהושע מפומיה ואין להאמין בהם, כ"ש לעשות מעשה על פיהן נגד קבלתן ז"ל, והעוברים עליה בשבילן, קורא אני עליהם העוזבים ארוחות יושר וגו' (משלי ב) ...גם לא מן השם שכלן יצאו מפי החסיד, אלא מפי אחרים ויחסום אליו או נמצאו בעזבונותיו והאמינום לו ולא ממנו...עכ"ל, כדברים אלו כתב החת"ס (בתשובותיו יו"ד סי' קלח) ...טוב יותר שלא לחוש לדברים האלו וכיוצא בהם כלל, דברים שלא הוזכרו בש"ס ופוסקים, ולא ר"י החסיד חתום עלייהו...עכ"ל, ויש אשר כתבו שרבי יהודה החסיד לא כתבו רק לזרעו, עיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אהע"ז סי' עט) ...וכיוצא בזה אנו מוצאים לרבנו יודא החסיד בצוואה שלו, דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא ישא בת אחותו ובגמרא אמרו שהיא מצוה וכו'...וכיו"ב בצוואה, ואם הי' החסיד מצווה צוואה זו לכל ישראל, הרי סותר לדברי התלמוד והי' אסור לנו לקבל דבריו כלל, אבל האמת יורה דרכו, כי החסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות, כי ראה ברוח הקדוש שזרעו לא יצליח בזווגים כאלה, ובזה אינו סותר דברי התלמוד והוא על הכלל, ודברי החסיד על הפרט ...עכ"ל,

לעומת זאת אבל קיימין עדותן של גדולי תלמידי רבינו יהודה החסיד ה"ה "רבינו יורחם" בתולדות אדם וחוה נתיב כח, ובתשובות מהרי"ל סי' קיא, "הרוקח" סי' שטז, ועוד, ולענין הסתירות כבר הביאנו לעיל מדברי המהרי"ל שתשובות להקשיות הלא מתורץ ב"ספר הכבוד" שנאבד, גם אנו מוצאים בדברי הרבה פוסקים כבעל "תרומת הדשן" שבכל תשובותיו הקפיד מאד על הצוואה, עיין בפסקיו סי' קלא, אספר חסידים סמכינן, וידעתי שהשר (רבו, שר שלום מנוישטאט) נהג מאד אחר אותו ספר, עיין בשו"ת דברי חיים (אהע"ז סי' ח) וז"ל מכתבו הגיענו, ונה לפלפל בזה (בדברי צוואת ריה"ח) אך למותר כי איך נפלפל בדבר שאין לנו שום ידיעה, והוא מדברים הנסתרים... וכי נשכיל בדבר שאין מבוא לשכלינו להשיג, אולם גם לסכל ח"ו דעת רבינו אדון החסידים ג"כ ח"ו, כי ידוע ריה"ח הי' רבו של הסמ"ג ואור זרוע, אשר כל תורתינו ומנהגינו בארץ אשכנז וצרפת נמשכים אחריהם, ולכן בוודאי יפה שיחתן מתורתן של בנים האחרונים... ובודאי אין בחכמי האחרונים לדחות דברי הקדמונים, אם לא נמצא בדורות הקדמונים חולקים עליו כי אנו כאין נגד חכמתם וחסידותם ויראתם, ועלינו לקבל דבריהם באהבה הגם שהוא נגד התלמוד, אך מחמת שבדבר זה ספק אם לזרעו כוון או לא, נאמר בכה"ג אם הלכה הרופפת בידך צא וראה האיך עולם נוהג...עכ"ל,

בשו"ת "השיב משה" למרן בעל ישמח משה זי"ע (אהע"ז סי' סט) מצדד שאם יש קצת שינוי ממה שכתוב בדברי הצוואה יש להקל, ועיין גם בשו"ת "אבני צדק" למרן בעל הייטב לב זי"ע (אהע"ז סי' י) שהולך גם בדרך זה להקל אם יש איזה שינוי מדברי הצוואה, ומוסיף שם (ועיין גם ביו"ד סי' מו וקמב) שאם יש שלשה רבנים שמסכימים להקל אין שום חשש, (עיין בשו"ת מקדשי השם (ח"ב סי' נה בדבר צבי אות ב) שהעיר דבאבני צדק סי' קמ"ב כתב דצריכים שלשה גדולי הדור ואילו באה"א סי' י ויא כתב שלשה רבנים סתם דמשמע דא"צ להיות גדולי הדור), גם רביה"ק זי"ע בתשובותיו (סי' קי"ד קט"ו קט"ז) מצדד להקל במקום צורך גדול בהסכמת שלשה רבנים.

שבת זכור

ומי שיודע ומבין בוודאי יודע שתיקון ועבודה של שבת פר' זכור הוא תיקון של יוה"כ וצריך להתעורר עצמו בעבודה ובתשובה גדולה באותה שבת ולא כמו שאומר אדם שדביקות קל הוא לעשות זה בוודאי אינו רק שצריך למסור נפשו ולקרוע את גידיו ואבריו בדכיותא דגרמי כולי האי ואולי.

(תולדות אהרן)

◆◆◆

בשבת שלפני פורים נפתח תמיד האור הזה להופיע עד י"ד וט"ו שהם ימי משתה ושמחה ובהם קורין את המגילה.

(עבודת ישראל)

◆◆◆

בפר' זכור ופורים שהוא הזמן דמחיית עמלק להיות אל אחר אסתרס ולא עביד פירין (עי' זוה"ק) אז הזמן לפעול בקדושה לזרע יעקב הולדת פירין בנים חיים וקיימים לעד.

(דברי סופרים מהרה"ק ר' צדוק מלובלין)

◆◆◆

פרשת זכור למחות עמלק שלו כי מי שיש בו מדה גרועה לאות או כעס זה חלק עמלק כשיתגבר על המדה להפכה לטוב מחה עמלק שלו רק קשה מאוד שיזכה לתקן ולהשיג נשמתו אחר שזכינו לקרות פר' מחיית עמלק תורה הק' מסייע לנו למוחקו.

(שפתי צדיק)

◆◆◆

אמרו בגמרא שברא הקב"ה הרפואה קודם למכה וי"ל שזה רומז על קדימת שבת זכור לפורים שקדושת השבת היא קדימת הרפואה להמכה שע"י זה יוכלו נפשות ישראל להכניעו בפועל בפורים שאחר השבת.

(תורת אמת)

◆◆◆

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח פי' כי השכחה נמשך מקליפת עמלק שהוא משורש הדעת שבקליפה הפוגם את דעת התורה אבל כאשר תמחה את זכר עמלק מתחת השמים אז לא תשכח את התורה.

(ארון עדות)

◆◆◆

כתב זאת זכרון בספר וגו' פי' ע"י מה שנכתב בספר ע"י זה נמחה זכר עמלק כל מה שהספר נכתב יותר דהיינו תורה שבע"פ אזו יותר נמחה זכר עמלק כל איש ישראל כל מה שהוא עושה צריך לראות שבזו העשיה יתמחה הזכר של עמלק וכאשר יהיה נזהר בזה כל בר ישראל אזי בטוח אני אשר חוש מהר יהיו פטורים מכל הצרות.

(בית אהרן)

◆◆◆

הנה המחשבה והדבור אפשר לנו לקיים במחיית עמלק, אבל המעשה האיך אנו יכולים לקיים, אבל כשאנחנו מקיימין במחשבה ודבור והבטחון בה' אשר יחיש פדותינו ונקיימם בפועל הנה הוה כאלו קיימנו בפועל.

(בני יששכר)

מסוגל לפקידת עקרות

שבת פרשת זכור הוא זמן המסוגל לעקרות שיפקדו בזרעא חייא וקיימא, כי אצל רחל כתיב ויזכור אלקים את רחל, ובשרה כתיב לשון פקידה וה' פקד את שרה ובפ' זכור קורין לשון זכירה ומפטירין פקדתי את אשר עשה לך עמלק.

(תורת אבות)

הכנה לפורים

◆◆◆

הגיד כ"ק הרבי ר' יצחק זצלה"ה מוראקא שי"א י"ב י"ג באדר שלשה ימים אלו הם דוגמת שלשת ימי הגבלה למתן תורה כן לפורים דהדר קבלוהו בימי אחשורוש.

(שם משמואל תצוה)

◆◆◆

הנה עתה בעוונותינו הרבים ערבה כל שמחה, כי יאמר נא ישראל מי האיש הירא את ה' ושמח בפורים לכבוד שמו הגדול, כי אם הוללות וסכלות ונעשה מהעיקר טפל בעוונותינו

הרבים וחוטאים ומחטאים, ומושכים ביין את בשרם ולא ידעו ולא יבינו אופן ועל מה הוקבעה בודאי קוראים המגילה ברבים, אבל ההמון לא יבינו הדברים כי אם כקורא סיפור מעשה בעלמא ולא נתנו לבם כי אם להתלוצץ ולשמוח, קול נותנים בבית ה' כיום מעוד, על כן זאת לפנים בחכמי ישראל לאסוף העם לחצר בית ה' יום או יומים קודם לספר להם גודל ניסי ה' ונפלאותיו ועל מה הם שמחים ולהודיעם כי גדול ה' ומהולל מאוד, ועלינו לבטוח עליו כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבנו אלקינו וכו' וכן עשו רבותינו הקדושים חכמי התלמוד כמבואר במס' מגילה ר' פלוני פתח פתחא להאי פרשתא מהכא, ור' פלוני מהכא, משמע שהיו דורשים להמון נסי ד' ונפלאותיו וכן עשין רבותינו קדושים אשר עודם חיים ד' יוסיף להם אורך ימים ושנים.

(דרשות חתם סופר)

◆◆◆

הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומדינה לעשות לעצמו הכנה טובה ושלימה למחות זכר עמלק.

(מאיר עיני חכמים)

יפי הפורים

ומהארות פורים ושמחה זוכין ישראל לחירות מן כל גזירות רעות ולא ישלטו בהם שום צר ואויב.

(כתם אופיר, קאמארנא - על מגילת אסתר)

◆◆◆

בפורים מתגלה מדת מטה כלפי חסד, שאפילו מי שאין לו דעת מכניסים אותו בעל כרחו לתוך החסדים ענני באמת ס'גייט אזויניע ליכטיגע טעג צריך להתפלל לה' שיהא במעט אמת, כי אחר כך הלא מתבלבלים אבל מקודם הרי אפשר להתפלל שיהא במעט אמת, כי בפורים כל הפושט יד נותנים לו, אך כמו שיש ילד שנותנים לו צעצוע כל שהוא והוא מתפתה בזה וליותר גדול נותנים לו מיני מתיקה וכו' כמו כן יש מי שונתנין לו רוחניות גם כן מ'שטאפט איהם מיט מדרגות, ובתוכו כלול שקר.

(בית אברהם)

◆◆◆

וכך ע"ד זה גם גלוי אוא"ס ב"ה בפורים מאיר על כך א' מישראל בחי' כי אתה אבינו וכו', עוד יובן דוגמא לכ"ז ממ"ש בפ' שלח (סד"ה והיה לכם לציצית) דכ' האריז"ל שקדושת הטלית גדלה מעלתה במאד מאד על קדושת הציצית שהן רק נימין נמשכים מהטלית רק מפני גודל מעלת קדושתה אינו יכולה להתלבש בטלית הגשמי' ממש כמו בציצית ולכן אין בטלית הגשמיות שום קדושה כלל ומותר להשתמש בה דברי חול משא"כ בציצית, וכן עד"ז האור הנמשך בפורים גדלה מעלתו במאוד מאוד על האור שמאיר ביו"ט ולכן שמחת פורי' גדולה במאד משמחת יו"ט כנ"ל רק מפני גודל האור בבחי' א"ס ממש אינו יכול להאיר בגלוי כמו האור המאיר ביו"ט ולפיכך אין איסור בעשית מלאכה בפורים.

(תורה אור)

◆◆◆

שמעתי בשם הרב ר' יוסף דוד בן לאותו צדיק ר' הירש ליב מאליק, שפעם אחת היה בימי הפורים אצל הרב הקדוש מו"ה אברהם יהושע העשיל מאפטא, ואמר ר' יוסף דוד להרה"ק, הושיעה אדוני היום לתשובה שלימה, כי ביום הזה כל הפושט יד נותנין לו, והרה"ק נענע לו בראשו.

(אילה שלוחה)

◆◆◆

אאמו"ר זצוקל"ל אמר, שכפי התענוג והחיות של כל אחד שמקבל בפורים כך הוא בליל שמורים, וכפי שהוא בליל שמורים כך הוא ביום הכפורים, כל אחד לפי מדריגתו בעבודת השי"ת.

(בית אהרן)

◆◆◆

בפורים יכולים לבוא לשמירת הברית ע"י שמירת הברית יכולין לבוא לשמחה כמ"ש רבי נטע נטיעה בפורים ומסקינן נטיעה של שמחה שיהי' אדם שמח בתורה ובמצות ונטיעה זו היא בפורים.

(חידושי הרי"ם)

◆◆◆

כמו ביוהכ"פ עיצומו של יום מכפר כן ימי הפורים עיצומו של יום עושה מחיית עמלק, רק האדם צריך שיזכור שהיום יום הכיפורים וכן שהיום פורים.

(פרי צדיק)

◆◆◆

הנה בפורים נמצא סגולת פקודת ישועה בזרע של קיימא, כי תיבת פורים יורה על פריה ורביה, ובגמרא מצינו על פורים בלשון פוריא, שבוודאי מורה על זה.

(תורת אמת)

◆◆◆

ימי הפורים האלה הם המעמידים את רגליהם של ישראל שלא יתמוטטו ח"ו בגלות.

(שם משמואל)

◆◆◆

מבואר בספה"ק שבפורים הוא גמר חותם לטובה כטעם ונכתב ונחתם בטבעת המלך.

(עטרת ישועה)

◆◆◆

והימים האלה נזכרים ונעשים כי ימים האלה יש להם סגולה תיכף שמזכירים דבר טוב על ישראל תיכף נעשה כך וזה נזכרים ונעשים.

(תורת חיים)

והימים האלה נזכרים ונעשים, שבימים האלו אנו נזכרים לפניו ית' לטוב, ונעשים כל משאלותינו.

(תורת אמת)

◆◆◆

בשם הרה"ק מברדיטשוב כי בנס פורים הראה הקב"ה שאפי' אחרי שהגזר דין נכתב ונחתם, מכל מקום על ידי תפלות ותחנונים ותשובה יכולים ישראל לפתוח כל השערים, על ידי תפלותיהם הם יכולים לבקוע את כל השערים, ואפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

(בית אברהם)

הכל כדאי לעבור עבור קריאת המגילה

ס'קומט פורים אין מ'ליינט די מגילה, א פחד נורא יעדעס וואלט פון די מגילה, ס'איז בוקע רקיעים, אז מ'האט די זכיה מ'קאן ליינען די מגילה בציבור, ס'איז א נחת רוח פארן לעבעדיגן באשעפער, איך האף צום באשעפער, השי"ת זאל אונז העלפן, זעמיר אין אזא נידריגן דור, מ'האט נישט פון וועם צו שעפן, ווער ס'זאל אונז משפיע זיין, טאקע נאר אין באשעפער אין הימל, דער באשעפער העלפט דאך, געלויבט דער הייליגער באשעפער, אוי וויי געוואלד, אז מ'האט די זכיה איינמאל אין לעבן צו טוהן דעם רצון הבורא ברוך הוא וברוך שמו איז אלעס כדאי, (המלאכים אמרו) תנה הודך על השמים (שבת פ"ח ע"ב), ווייל איינמאל אין לעבן מקיים צו זיין עפעס א מצות התורה, איז ביי זיי גרויס חשיבות, געלויבט השי"ת אונז זענען מיר דאך מקיים מצות התורה, **מ'ליינט די מגילה, אלעס איז כדאי אין רגע צו טוהן דעם רצון הבורא ברוך הוא וברוך שמו, אוי וויי געוואלד, איך האף נאך צו השי"ת.**

אלעס וואס מ'ליידט אויף דער וועלט איז כדאי פאר איינמאל פורים, פאר איינמאל ליינען די מגילה, איינמאל דורכגיין די בחינה פון פורים איז כדאי די גאנצע וועלט, וואורום מ'קומט דאך אויף דעם עולם אראפ נאר פאר דעם איינעם צו טוהן דעם רצון הבורא ב"ה, אויף דעם קומט מען אראפ, וואס דען ברויך מען עפעס אנדערש.

דער טאטע זכרונו לברכה האט דאך געזומען א ראפשיצער אייניקל, ביי ר' מנשה"ן (בהה"ק ר' אשר"ל זלה"ה) איז ער דאך געווען אן איידעם (בזו"ר), קאן זיין אז ער האט עס אליין געהערט פון ראפשיצער רב (זלה"ה), ער פלעגט עס נאכזאגן וואס דער ראפשיצער רב האט געזאגט אז **צוויי מאהל אין יאהר איז ער שיכור, פורים ביי דער מגילה און שמיני עצרת ביי קדושה** (כתר) ער פלעגט אלץ זאגן ער האט נישט געווייסט דערין קיין פשט, נאר ס'קאן זיין וואס פארשטיי מיר אונז דען, זיי האבן דאך געראדט כדרך הצדיקים הויכע זאכן...

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע - פורים תשי"ח)

בְּמַשְׁנָתָם שֶׁל מָרָנָן רַבּוֹתֵינוּ הַקְּ'

מדוע לא קבעו את פורים ליו"ט כמו שאר ימים טובים שנקבעו על הנסים מפני שאם היה נקבע ליו"ט גמור אז ה"ה קודש וא"א להשפיע רק דברים רוחניים וחכז"ל רצו שיהי' איזה יו"ט להשפיע גם דברים גשמיים לכן לא נקבע ליו"ט, והנה ויחל נח פרש"י ז"ל שעשה עצמו חולין ונח הוא מלשון מנוחה ויו"ט, וז"פ ויחל נח היינו שקבעו את היו"ט בדרך חולין לא ליו"ט גמור מטעם איש האדמה כדי שיוכלו להשפיע גם דברים ארציים וגשמיים ואיזה יו"ט הוא זה לז"א ויטע כרם היינו פורים ששותין ומשתכרין בו הרבה.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, פורים תשי"ז)

◆◆◆

ואי לאו האי יומא רבא לא הי' ביכלתינו להחזיק מעמד בגלות המר והנמהר, אין היינטיגע זמן וואלט נישט געווען קיין מציאות א יוד זאל זיך קענען דערהאלטן וועז נישט דעם הייליגן טאג פורים.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, פורים תש"ח)

◆◆◆

הנה המפרשים תמהו למה לא נזכר שמו של הקב"ה במגילת אסתר אבל כשהתבוננתי ביום בעת קריאת המגילה ראיתי שהמגילה מלאה צירופי שמות הקדושים בכל מקום שפונים ולא ידעתי מה זו תמיה.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, פורים תשי"ד)

◆◆◆

די קדושה פון די מגילה איז אזוי הייליג אז מען קען פארברענט ווערן פון גרויס קדושה.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, בעיר סאטמאר)

◆◆◆

האם בפורים משום שהוא יום גדול ונורא צריכים להתבשם ביין וכי עצומו של יום לחוד אינו מבשם אלא כ"ז לא הוצרך אלא כעת בימי הגלות החשוכים שהגוף אינו מתבשם רק ע"י היין אבל לעת"ל נתבשם בפורים מבלי שתיית יין.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, פורים תשכ"ה)

◆◆◆

ידוע מ"ש הרמב"ם דתכלית הידיעה הוא שלא נדע והנה אין אנו יודעים ומשיגים איזה כוחות נפלאים דקדושה נמצאים בהצדיקים וכן איזה כוחות הטומאה הוא ברשעים והמן בעצמו אינו יודע כוחותיו וכן מרדכי אינו יודע עד כמה הוא הולך במעשיו שיש בו השפעה מן השמים שמן הבוכ"ע יש השפעה ליהודי קדוש שעובד השי"ת והוא בעצמו אינו יודע עד כמה הוא הולך עד כמה הולך ההשפעה מיהודי שעובד השי"ת ובפורים "אז דער אייבערשטער העלפט מ'טרינקט א פאר גלעזלעך ווייַן איז דע השראת השכינה און מען ווערט געוואר אז אונז וויים מיר גארנישט.

(מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע, פורים תשי"ט)

◆◆◆

ואפ"ל עוד בחינה בזה, דהנה אגיד לכם מה שהיה קשה לי, דהנה אנשי כנסת הגדולה שתקנו לנו סדר התפלות של כל השנה, שנדע מה להתפלל והם תקנו לנו גם החרוז זה של שושנת יעקב לומר ארור המן וברוך מרדכי, ולכאורה היה להקדים ברכת הצדיק לארור הרשע, והיה להם לתקן ולומר ברוך מרדכי היהודי ואח"כ לומר ארור המן אשר ביקש לאבדי, אמנם אפ"ל דהנה אנו מחכים לכל יום לביאת המשיח ומאמינים באמונה שלימה דאע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא אמנם לביאת המשיח ישנם גם נגיעות עצמיות שסובלים כ"כ בגלות וכשיבוא משיח צדקנו נהי' חפשי מן הצרות א"כ יש מצד אחד הנאה גם לנו, אמנם להכרית זרעו של עשו שהם זרעו של עמלק הוא דבר הנוגע להבורא כל עולמים בעצמו כי נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ואם כן נוגע הדבר להבורא כל עולמים בעצמו, ועל כן מקדמינן לי' כי באמת יבא קודם משיח צדקינו הגואל האמיתי, אמנם זה דבר הנוגע גם לנו בפרטיות אמנם להכרית זרעו של עשו הוא דבר הנוגע לכבוד שמים, ועל כן מסדר הגמרא קודם להכרית זרעו של עשו ואח"כ בנין בית המקדש ושמו של משיח וזה כוונת אמרם ז"ל חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, פי' דאם שתה כבר כ"כ דאינו ידוע בין ארור המן לברוך מרדכי ויכול להקדים ולומר ברוך מרדכי קודם

קריאת המגילה

עס האט נישט קיין שאין וואס צדיקים האבן געדינט דעם אויבערשטן ביי די מגילה ליינען

בפורים של אותה שנה היה רבינו [הגה"צ רבי מיכאל דוב וויסמאנדל זי"ע] בעיר (בוויליאמסבורג), ובא לסאמערוויל לאחר צהרים, וכבר היה מבושם היטב, ופתח ואמר: הייתי היום אצל קריאת המגילה של הרה"ק מסאטמאר [זצ"ל], **והבנתי את הכוונות שמכוון בשעת הקריאה, אמנם רק עד פסוק פלוני יכולתי להמשיך עמו, ומשם והלאה שוב לא הבנתי,** (פוקח חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה שהיה יודע בסודן של דברים, והבין מתוך קריאתו גודל כוונתו לשמים זי"ע). [א"ה ונודע מה שאמר פעם אחת בל"ק: **עס האט נישט קיין שאין וואס צדיקים האבן געדינט דעם אויבערשטן ביי די מגילה ליינען].**

איש חמודות (עמ' ל"ב)

אין אות במגילה שאין טמון בו ישועות

ובפרט כאשר שמעתי מכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל שאמר בשם זקינו הישמח משה זצ"ל **כי אין אות במגילת אסתר שאין טמון בו ישועות לכלל ישראל.**

חקי חיים (פ' שמות עמ' ס"ו)

עיקר החידוש אשר כל התלאות עדיין קורא המגילה באותה התהלבות ושמחה עצומה

היה זה בשנת תש"ו לפ"ק כשהיה רבינו דר עדיין בירושלים עיר הקודש, וביום הפורים היה רבינו בעצמו הבעל קורא כדרכו בקודש. והרה"ח רבי שלמה אליעזר מרגליות ז"ל סיפר שאחר יום הפורים שאל את אביו הגה"צ המקובל רבי אשר זעליג זצ"ל איזה חידושים ראה בעיניו בקריאת המגילה של רבינו זי"ע ביום הפורים. והשיב לו: עדיין אתה ילד קטן, ואין אתה זוכר את רבינו לפני מלחמת העולם השנית כשהיה רבינו ה'סאטמארער רב' בעיר סאטמאר כשהיה מלך ישראל בתפארתו, **ועכשיו אחר שכבר עברו עליו כל אלה הצרות וטלטולי הלאגערין, ועלה על ראשו כל אלה הצרות, ואחר כל זה יכול עדיין לקרות את המגילה בשמחה גדולה ובהתלהבות גדול כז שראיתי בעיני, 'דאס איז יער גרעסטער חידוש'.**

דרך המלך (עמ' שי"ג)

ארור המן דבר הנוגע לבורא כל עולמים בפרטיות אז עליו להפסיק בשתי' כי הוא מקדים דבר הנוגע גם לו לעצמיו קודם דבר הנוגע להבורא ב"ה, וזה עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

(מרן רביה"ק בעל ברך משה זי"ע, תשנ"ב)

◆◆◆

וואס איז די טעם פארוואס פורים איז אזא גרויסע שמחה פאר אלע אידן, ווייל המן הרשע ביקש לעקור את הכל, ער האט געוואלט להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, המן הרשע האט נישט מבחין געווען צווישן איין איד און אנדערן, און אז דער אייבישטער האט געהאלפן אז ס'איז געווען א ישועה, מדה טובה איז דאך מרובה, וועט דער אייבישטער העלפן פאר אלע אידן נישט קיין נפקא מיניה וועד דאס איז, פאר אלע אידן, יעדער זאלן געהאלפן ווערן מיט כל מיני ישועות.

(מרן רביה"ק בעל ברך משה, פורים תשנ"ח)

◆◆◆

ס'איז דא א מסורה נעשה ונשמע שטייט אין פרשת משפטים, נאכדעם ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות דאס שטייט אין פרשת תצוה, נאכדעם איז דא א דריטע פסוק ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו, דאס איז שוין אין די מגילה. דריי מאל ונשמע.

כ'האב געקלערט אזוי א קורצען אופן וואס ס'קען זיין די מסורה, שטייט אין זרע קודש פון הייליגן ראפשיצער רב, זאגט דער זרע קודש די ר"ת, מעל בני ישראל איז יב"מ מעל בני ישראל איז די ר"ת יב"מ, זאגט ער דער שם יב"מ איז איינס פון די ע"ב שמות, ס'איז דא ע"ב שמות, איר וועט אריינקוקן אין סידור ביי די פרשה פון קריאת שמע, ביי והיה אם שמוע איז ארויסגעשריבן די ע"ב שמות, אויפן וואנט נותן איז ארויסגעשריבן דער שם איז יב"מ, זאגט דער זרע קודש אז מעל בני ישראל איז מרומז דער שם יב"מ.

און דער זרע קודש זאגט אבער צו נאך אפאר וועלטער – דער הייליגן ראפשיצער רב זכרונו לברכה – די סגולה פון דעם שם, זאגט דער ראשפיצער רב ז"ל איז בני חיי ומזוני – זאגט דער ראשפיצער רב – ווי ליגט אין דעם שם בני חיי ומזוני? לייגט ער דאס אראפ אזוי אביסל בדרך פשטות, יב"מ יו"ד איז חכמה אלע ספרי מקובלים זאגן אזוי אז יו"ד איז חכמה, החכמה תחיה בעליה, ממילא איז יו"ד איז חכמה, חכמה איז חיות ממילא איז דער יו"ד משפיע חיות, דאס איז חיות.

בלייבט איבער ב"מ איז בני מזוני אזוי זאגט דער הייליגער ראפשיצער רב, דער שם יב"מ איז מסוגל משפיע צו זיין בני חיי ומזוני, עכ"ד הרב, דער הייליגער ראפשיצער רב האט אזוי געזעהן אין הימל, ער האט אזוי אונז מגלה געווען, אז דער שם יב"מ איז משפיע בני חיי ומזוני.

דער ישמח משה זאגט ושים באזני יהושע און דו זאלסט אריין זאגן אין די אויער פון יהושע, וואס זאל מ'איהם אריין זאגן א סוד אין די אויהערן פון יהושע, ער אריינגעזאגט א סוד אין די אויהערן פון יהושע אז ס'גייט זיין א נס פון פורים, און ער האט איהם געזאגט אז ער זאל פאר קיינעם נישט אויסזאגן, יהושע האט דאס געוואוסט, יהושע האט דאס איבער געגעבן פאר די נשיאי ישראל, דור אחר דור, עפ"י סוד האבן זיי געוואוסט אז ס'גייט זיין א מעשה פון המן און אסתר פורים, זאגט דער ישמח משה מרדכי הצדיק האט אויך געוואוסט אז דא גייט זיין א נס, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ער האט שוין דעמאלטס געוואוסט אלעס וואס ס'גייט פארסירן, נאר ער האט דאך נישט געקענט אויסזאגן פאר ציבור אז דא, דרייט זיך אזא שפיל אזא מעשה, וואלט דאך קיינער נישט תשובה געטוהן, ווען ער זאגט אז דאס איז נאר א צייטווייליגע זאך און באלד וועט זיך דאס איבערדרייען, האט

משלוח מנות

תשובת רבינו לרב אחד שהתאונן ששלחו לו משלוח מנות ע"י ילד המחופש למאנק"י

מעשה באחד הרבנים שהתאונן בפני אדמו"ר מסטמאר זצ"ל ששלחו לו משלוח מנות ע"י ילד המחופש לקוף, השיבו האדמו"ר: **אל יחר בעיניך על זה, שאפילו על ידי קוף ממש היו יכולים לשלוח**, תמה הרב היתכן, השיבו הרבי מסאטמאר: כך כותב החתם סופר, חיפש הרב בחתם סופר ולא מצא, שב אל הרבי, אמר לו הרבי החתם סופר נמצא בגיטין (דף כב: ד"ה והא לאו), ושם כתב שהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

וכעין זה כתב בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' ר"ז) שמה שנקט קרא לשון משלוח, לרבותא דאף דבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא דבזה אין קפידא ששלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, אי נמי עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, ודיבר הכתבו בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם. [א"ה וידוע מה שעסק רביה"ק בתשובתו בענין שליחות במשלוח מנות ואיכהמ"ל].

חשוקי חמד (מגילה דף ז. ד"ה ומשלוח מנות)

ער נישט אויסגעזאגט ער האט געמאכט א שווייג פון דעם, ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה, אבער ביי זיך האט מרדכי געוואוסט אז די מעשה גייט זיך ענדיגן מיט גוטן, ס׳איז נאר דא א דורכגאנג, אזוי זאגט דער ישמח משה אין פרשת תרומה.

זאגט ער נעשה ונשמע איידן זענען געקומען צו מתן תורה ופסקה זוהמתן זיי זענען געווען אין א גרויסע מדריגה, האבן זיי דעמאלטס משיג געווען די גאנצע מעשה, פון א מגילה מיט אחשורוש מיט המן, אלעס אלעס וואס גייט זיין, האבן זיי געזאגט נעשה מ׳זועט טוהן אלע מצות ה׳, ונשמע און מיר וועלן הערן די מגילה, אזוי זאגט דער ישמח משה. קומט אויס אזוי, נעשה ונשמע גייט ארויף אויף די מגילה מיר וועלן ליינען די מגילה.

אין די מגילה איז דא דער שם יב״מ, דער שם איז דא אין די מגילה, וואו געפינט מען דאס אין די מגילה, ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו, ״עשה ב׳כל מ׳לכותו איז דעם שם יב״מ, האבן זיי געזאגט נעשה ונשמע מיר וועלן הערן די מגילה, ונשמע פתגם המלך וועלן מיר הערן דעם שם הקודש, וועלכע שם אשר יעשה בכל מלכותו, דעם שם, איז אויב אזוי ונשמע קולו בבואו אל הקודש בצאתו מן הקודש ולא ימות, דאס וועט משפיע זיין חיים, ונשמע הקודש בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות, ממילא קומט אויס אז ס׳וועט משפיע זיין חיות.

עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ווייל אז מ׳ליינט די מגילה, ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו, איז דער שם יב״מ, מ׳ליינט דאס אין מגילה, דאס איז משפיע בני חיי ומזוני, – אזוי זאגט דער ראפשיצער רב, און ס׳איז נישטא קיין חולק, דער ראפשיצער רב זאגט אזוי און קיינער איז נישט מחולק, ממילא קומט אויס אז ס׳איז זיכער אזוי – אז מ׳ליינט די מגילה אשר יעשה בכל מלכותו וועלן נשפע פאר אידישע קינדער בני חיי ומזוני, עיניהם של עניים די אויגן פון עניים קוקן ארויס למקרא מגילה, צו ליינען די מגילה, מ׳ליינט אשר יעשה בכל מלכותו דער שם קודש יעשה בכל מלכותו וועלן נשפע פאר אידישע קינדער פרנסה ברווח, עיניהם של עניים איידן דארפן האבן מזוני רויחי, די מגילה איז משפיע פאר אידישע קינדער פרנסה בהרחבה גדולה.

(כ״ק מרן רבינו הגה״ק שליט״א - פורים תש״ע)

משתה ושמחה

פארן צדיק אינטערעסירט נישט דער עבר, ער זעהט שוין דעם בית המקדש בנוי ומשוכלל ׳אויפן טיש׳

מיד לאחר החורבן, כשהיה רבינו במדינת שווייץ, וביום הפורים דשם כשהיה רבינו בסעודתו בסעודת היום, כשעדיין לא באו אצל שלחנו הטהור מבני העיר, שאל הרה״ח ר׳ אלעזר שעהנדארף ז״ל את רבינו, בביאור פירוש הפשוט בדברי הגמרא במגילה (דף ז:) ׳חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי׳, דהיאך יכול להיות שאדם לא ידע החילוק בין ארור המן לברוך מרדכי.

ענה לו רבינו בלשון קדשו: **״א צדיק טראכט נישט פונעם עבר, ער טראכט נישט וואס עס איז געווען צו עס איז אים געווען אין א בחינה פון ברוך מרדכי (דאס הייסט גוט), אדער חלילה ארור המן, ביים צדיק איז אלצדינג איניג, דער צדיק טראכט נאר וועגן עתיד״.**

והטעימו רבינו בדברי מרן הקדוש מצאנז ז״ע על המאמר שאנו אומרים פסח בהגדה ״אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים״, והיינו דכיון שאין דרכו של הצדיק לחשוב על מה שעבר עליו, אפילו הכי מחויב בלילה הזה בליל פסח, לחשוב מה עברו עליו בשעת יציאתו מארץ מצרים, וזהו פירוש דברי הגדה, ׳אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה׳ וזהו צדיק אמת, שאינו חושב כלל למפרע אם היה טוב לו או לא, אפילו הכי בלילה הזה ליל פסח מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים ולחשוב מה שעברו על בני ישראל.

וחזר רבינו על דבריו כמה פעמים בניגון ובנעימות, ואח״כ צווח בהתלהבות, ואמר: **״פארן צדיק איז אלץ איינס, דער עבר אינטערעסירט אים נישט, עס גייט אים נישט אן די צרות וואס ער האט מיטגעמאכט, ער זעט דעם בית המקדש השלישי בנוי ומשוכלל פאר זיינע אויגן, אזוי ווי עס וואלט געווען דא אויפן טיש״.**

דרך המלך (ח״א עמ׳ קנ״ט)

מליצה ישרה מרביה״ק בעת משתה ושמחה

באחד השנים (בקראלי) **כטוב לב המלך במשתה היין, אמר רבינו הק׳ ז״ל בחינה נפלאה** על מה שדרשו בגמ׳ (ר״ה דף כ״א) אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אותם וגו׳ (ויקרא כג, ד), ודרשו אל תקרא ׳אותם׳ אלא ׳אתם׳ אפילו שוגגין אפילו מזידין וכו׳, ואמר רבינו ז״ל **והלא הדברים ק״ו, ומה אם כתיב אותם מכל מקום דרשינן אתם אפילו שוגגין וכו׳, ק״ו בפסוק** (דברים יד, א) **בנים אתם לה׳ אלקיכם בוודאי שאפילו שוגגין ואפילו מזידין שאנו בנים למקום.**

מושינן ש״י

שבת זכור

רוממות מעלותיה וגודל סגולתיה
וטעם קביעתה לשבת קודם פורים

'לא תשכח' מקיימין בכל יום, 'וזכור בפה' חיובו אחת בשנה וקבעוהו חז"ל לשבת קודם פורים

כתב רבינו האריז"ל [פע"ח שער קריאת שמע פ"ג] **לכוין זכירת מעשה עמלק גבי וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול** כו', ואני בעניי נראה לי שבזה יצא ידי חובה בלב דוקא ולא בפה וכו' עיי"ש, ואני זה לי ימים כבירים שכוונתי ג"כ לדעת הרב חיד"א זלה"ה שבזה יוצאין ידי חובת לא תשכח, **אבל עוד הוכחתי לדעתי דהחיוב לא תשכח בלב הוא בכל יום, מה שאין כן זכור בפה הוא רק פעם אחת בשנה,** דאי לא תימא הכי למה אין קורין פרשת זכור בתורה בכל יום, **אלא על כרחך אין החיוב רק פעם אחת בשנה, ונמסר הדבר לחכמים איזה יום יבחרו והמה בחרו להקדים זכירה לעשיה שבת קודם פורים** [מגילה ל.]. אם כן דברי מרן האריז"ל לכוין באמירת לשמך הגדול זכירת מעשה עמלק, הוא באמת מצות לא תשכח ואין צריך יותר, כי זכור בפה הוא רק פעם אחת בשנה, נ"ל:

בני יששכר

הקריאה נחשבת למחית עמלק, כיון דבשבת נמשך בכח כל פעולות השבוע, ועי"ז בפורים הוא נמחה

שבת שקודם פורים הוא שבת זכור שקורין בו פרשת זכור, והנה איתא שם בפסיקתא שם סוף פיסקא וז"ל **אמר הקב"ה בני אין לכם אלא לחיות קורין פ' עמלק לפני בכל שנה ומעלה אני עליכם כאלו אתם מחיתם שמו מן העולם** עכ"ל, **ועמלק הוא טומאת הקליפה חיותר קשה כידוע,** ועפ"י מה דאיתא שבכל שבת ושבת נגזר בשמים ממעל מה שיצא מכח אל הפועל בשבוע הבאה, **נמצא שכל דבר שתחיה בימי השבוע כבר חיה בשבת העבר בכח,** ובימי החול אחר כך בשבוע הבאה יצא אל הפועל, כמו שמצינו ששבת קודם ראש חודש מברכין החודש ומתפללין עליו, ושבת קודם יום הכפורים הוא שבת שובה [וכו'], והנה איתא **שר"ת מגל"ה הוא ל'העביר ג'לולים מ'ן ה'ארץ, שאז בימי הפורים חיה מלחמת עמלק שכל הנהרגים בי"ג אדר ובי"ד בו בשושן עמלקים היו, ושבת קודם הפורים הוא פר' זכור שבו בכח כל נם פורים, ואם אנו קורין פ' זכור שהוא פ' עמלק מעלה הקב"ה עלינו כאלו מחינו אותו.**

תורת משה – חת"ס

טעם המצוה הוא שנתחזק ביר"ש וזהירות מרע, ולא נאמין בעצמינו כיון דשורש הרע עדיין לא בטל

וכמו שכן באדם הפרטי כמו כן בכללות בני ישראל וכללות העולם שברא הבורא ב"ה וברוך שמו טוב ורע, ז' מדות טובות באדם וז' מדות הפוכים וכן בעולם ז' עממין ועשר פעמים ז' הם שבעים אומות וכנגדם בקדושה שבעים נפש בית ישראל (זוה"ק שמות ט"ז ע"ב) ושבעים סנהדרין וכן ברוחניות כל אחד טוב ורע. והנה כמו שיש באדם פרטי מלבד הז' מדות נמצא בו כח להרע ולהיטיב יצר טוב ויצר הרע והם שורש של המדות דטוב ורע **כמו כן בעולם יש בחינת ראשית והוא קודש ישראל שנקראים ראשית** (ירמיה ב, ג) **ולחיפך עמלק ראשית גוים** (במדבר כד, כ).

ולזה ציותה לנו התורה הקדושה בפסוק זכור וכו' וחיה בהניח וכו' תמחה, וקשה לכאורא כיון שהקב"ה נוטר איבה ומלחמה מדור דור למה לא ציוה הקב"ה בראשונה להכרית זרעו של עמלק טרם אבידת האמוריים. אך באמת מקודם צריך להשבית ז' הפכים, וכשיזכך נפשות כללות נשמת בני ישראל מז' מדות הפכיים ויגרשו בפועל ממש את הז' עממים ואחר כך ממילא ימחו את הראשית גויים. כי כמו שאין ביד האדם הפרטי רק לבטל הז' מדות הבהמיות, אבל שורש היצה"ר הוא ביד הקב"ה, שלא יעזבנו בידו ויכפהו תחת העובד הנאמן, (וכמו בנפש פרטית) כמו כן בעולם שורש של הרע אינו בידינו, רק כשיבוא הקב"ה ויגש הרבו הקשה להאבידו, ויבולע המוות לנצח ויסיר לב האבן מקרבינו,

ובאמת לזה כתוב בפרשת בשלח (כי ימחה אמחה' את זכר עמלק) **כי זאת אין בידינו, רק הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו יאבד השורש הרע מן העולם. והנה על כל פנים זה צריך האדם לדעת כי יש כח הרע בעולם בעוה"ר עדיין**, ולזה לא יצדק בנפשו, ולא יאמין אדם בעצמו גם אם הוא כמעט נקי מז' מדות ההפכים, על כל פנים השורש עדין לא סר.

[א"ה: וכדאי' בספה"ק (עי' ספה"ק אור לשמים כעי"ז) דע"י היזיעה והזכירה הזאת גופא בזה הוא נמחה].

ואח"כ הבטיח הקב"ה שממילא תמחה זרע עמלק כי הקב"ה ימחה אותו כאמרו מחה אמחה וגו', ורק עתה קודם שתחיה נקי מכל צד, זכור את וכו', היינו שתזכור כי עדיין לא סר שורש הרע וזכור נא איפוא אשר החטיאך בצאתך ממצרים, הגם שהיה אז סיוע גדולה להקדושה מהענן וכסא הכבוד מכל מקום החטיאך מכל שכן עתה, ולזה הוא המצוה בכל יום לזכור כדי לשמור עצמו מרשת היצר הרע ומתחבולותיו, ולא יאמין בעצמו. וכו'.

דברי חיים – פרשת זכור ד"ה בפסוק ויקרא

מצות זכירת מעשה עמלק

לעורר בקרבנו שנאת עמלק, היא מצוה בפני עצמה, או לתכלית הנקמה בלבד, או גם בשביל להזכיר חסדי המקום ב"ה שהצילנו מידו ולהתעורר ליראתו ית'

כפי תקנת חז"ל קוראים אנו פרשת **"זכור את אשר עשה לך עמלק"** בשבת זו שקודם פורים, כדי להקדים זכירת מחיית עמלק לעשייתה, כדכתיב **"והימים האלה נזכרים ונעשים"**. וכדביארו בכל הספה"ק שבכל פורים חוזר ומתעורר מחיית עמלק, ובהתעוררות ישראל קדושים למחות זכר עמלק שהוא כל כח הרע מתקרב ונשלם בפועל מחייתו בשרשו, וכמפורש בזה"ק (זה"ק ח"ב דף ס"ו) כי מחה אמחה, מחה לעילא, אמחה לתתא, זכר דוכרנא דלעילא ותתא. אמר רבי יצחק, כתיב כי מחה אמחה, וכתיב (דברים כה יט) תמחה את זכר עמלק, **"אלא אמר קודשא בריך הוא, אתון מחון דוכרניה לתתא, ואנא אמחה דוכרניה לעילא"** [אתם תמחו זכרונו למטה, ואני אמחה זכרונו למעלה], וכל ספרי רבוה"ק בענין שבת זכור ופורים מאריכים בדרכי העבודה והתשובה בימים אלו אשר העת והזמן מסוגל לקרב שלימות השם והכסא במחיית עמלק בב"א.

והנה בבואינו לחקור אחר יסוד מצות זכירת מעשה עמלק בפה והאיסור שלא לשכוח בלב, הנה מצינו מחלוקת הראשונים: הרמב"ם בסה"מ (מ"ע קפט) כתב: **"שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרז העם לשנוא אותו, עד שלא תשכח המצוה ולא תהלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן, והוא אמרו ית' 'זכור את אשר עשה לך עמלק'**, ולשון ספרי **'זכור את אשר עשה לך בפה, 'לא תשכח' בלב, כלומר, אמור מאמרים בפיך שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות** כו'. הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואח"כ צוה להרגם" (עי' ש"א טו, ב). וכ"כ הרמב"ם גם לגבי לא תשכח (מל"ת נט): "שהזהירנו משכוח מה שעשה לנו זרע עמלק והקדימו להזיק לנו כו'. וכן אנחנו מוזהרין מהשליך זה מלבנו ומשכוח אותו, והיא מצות ל"ת, והוא אמרו ית' 'לא תשכח', **ובספרי זכור בפה, לא תשכח בלב, כלומר, לא תשליך שנאתו ולא תסירנה מנפשך"**. מבואר שהחיוב הוא בכדי לחזק שנאת עמלק בקרבנו ולעורר הנפשות להלחם בו. וכן הוא משמעות דברי הרמב"ן (דברים כה, יז): **"שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו"**. היינו, שתכלית הזכירה היא שנבוא באמצעותו למחותו מתחת השמים.

בשבת זכור שיש בו בכח מחיית עמלק, מחוייב לעורר בנפשו מחיית עמלק ע"י ההתבוננות באור האמונה שאין עוד מלבדו

כ"ק אאמו"ר זצללה"ה זי"ע דיבר בקדשו על ענין פרשת זכור אם המצוה דוקא בשבת קודם פורים, ועיין מג"א (רס"י תרפ"ה) שמביא בשם הסמ"ק ועוד **דהוא דאורייתא ומצוה לשמוע את הקריאה יותר ממקרא מגילה** כו', **ובכל שנה ושנה נתעורר זה הכח, כשאנחנו נעורר א"ע באתערותא דלתתא עי"ז נתעורר ג"כ לעילא הרצון והרחמים שהי' אז, ונוכל למחות זרע עמלק**, לפי"ז מחוייבים אנחנו מדאורייתא לקרות פרשת עמלק למען נעורר א"ע באתערותא דלתתא למען למחות שמו ימ"ש, **כי כמו שמחוייבים אנחנו בנפש היינו אם היינו יודעים בבירור ממש שהוא מזרע עמלק ימ"ש לכרותו ולמחותו, כן גם בזמן היינו בזמן שנוכל למחקו ולהכריתו מחוייבים אנחנו במ"ע זו, ולכן הוא באמת החיוב דאורייתא בשבת שלפני פורים.**

ואיך נזכה לאתערותא דלתתא הוא מבואר במשנה ר"ה (כ"ט.) והי' כאשר ירים משה וגו' (שמות י"ז, י"א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבן לאביהם שבשמים היו מתגברים, כלפי מעלה היינו שיודעים ומסתכלים בעינא פקיחא בעין השכלי שכל תנועותם וחמשה חושים שבאדם ומחשבה דיבור ומעשה וחכמה בינה דעה והשכל **הכל הוא מהש"י ומחלקו שנפח בו**, ועי"ז המה באים לבחינת '**ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים**', היינו שיודעים שכל מעשיהם ומצוותיהם המע"ט ומהש"ט אינו שלהם רק הכל מד' ומכוחו, ע"ד '**כי ממך הכל ומידך נתנו לך**' (דה"א כ"ט, י"ד), ומבינים האמת **שמציוויהם אינם עושים כלום רק בכח ד'** כו', וכל מי

אמנם ידוע דבר חידוש שכתב ביסוד מצוה זו בספר החינוך (מצוה תר"ג) וז"ל: "**ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים, כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים**", והיינו, מאחר שכל עיקר הזכירה בא דייקא לתועלת המחייה והנקמה, אין המצוה שייכת כי אם למי ששייך בו מצות הנקמה, וכבר תמה על דבריו אלו המנחת חינוך (שם): "**גם מי עמד בסוד השי"ת אם הטעם מחמת הנקמה, דאפשר גזירת הכתוב הוא שנזכור שנאתו מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים, ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם, מ"מ הזכירה יהיה תמיד מ"ע לזכור ולא לשכוח**".

והנה לאחר עיון בדברי הסמ"ג שכתב (מ"ע קטז): "**כשם שמצות עשה למחות את זרעו של עמלק, כך מ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו בדרך לעורר איבתו תמיד ועברתו שמרה נצח, שנאמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק'**, וכן לגבי 'לא תשכח' כתב (ל"ת רכו): "**שלא להסיר מלבבו מעשה עמלק הרעה שעשה לנו שנאמר 'לא תשכח'**, נראה בפשטות דנקט כדברי המנ"ח שחיוב הזכירה הוא תכלית בפני עצמה "**לעורר איבתו תמיד ועברתו שמרה נצח**", כי לא הזכיר בדבריו שזכירה זו נועדה כדי שנמחה את עמלק כתוצאה מהתחזקות שנאתו בקרבנו, אלא, שעצם התעוררות שנאת עמלק בקרבנו מצוה היא, והרי הוא כנקיטת הרמב"ם והרמב"ן שהם מצוות מיוחדות בפני עצמן להזכיר הענין בפה ושלא לשכוח בלב איבתו ושנאתו.

ברם מדברי הסמ"ק במצוה זו (יום ראשון סי' כב) מאיר אור חדש בגדר החיוב, וז"ל: "**שלא לשכוח מעשה עמלק דכתיב 'לא תשכח', פירוש, שהקב"ה הצילנו מידו, ובעבור זה תהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא, ובזה יתן לנו כח להנקם ממנו אמן סלה**". הרי שחיוב הזכירה היא לתכלית אחרת לגמרי, לא בכדי שנזכור להלחם בו (כדברי החינוך), ולא להחדיר שנאתו בקרבנו (כהרמב"ם ורמב"ן כו'), כי **אם כדי להזכיר את חסדי המקום ב"ה**, ונצטוינו בזה לתכלית "**שתהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא**", ובאמת כן נראה קצת מדברי ספה"ק דברי חיים, (המובא כאן, ועוד ספה"ק, וכ"נ קצת מלשון קדשו בנועם אלימלך) שהאריכו בדברי מוסר שעיקר תכלית מצוה זו הוא לעורר פחד ה' ויראתו ית' בקרבינו ולהשמר מרע, ולהמליך את הש"י על כל מדותינו ומעשינו ובזה להשלים מחייתו למעלה בשלימות השם והכסא במהרה בימינו אמן.

שאינו מבין את זה ומדמה בנפשו שהוא עושה מצידו, זה לאות על פחיתות שכלו ועבודתו, **וע"י שמסתכלין כלפי מעלה כנ"ל ומשעבדין את לבם כנ"ל, בהתעוררות הזו נמחה ונחלש כוחו של עמלק**, כי כל כוחו של עמלק לא הי' רק להסית את ישראל שיבואו לנסות את ד', היש ד' בקרבנו אם אין, היינו שהיו מסופקים אם אין, **ואיך אפשר להיות כמסתפק בזה, הלא מכל פעלותיו ותנועותיו וחושיו נראה כח ד' וחלק אלקי השוכן בקרבו תמיד בלי הפסק רגע, בזה הכח נמחה כוחו של עמלק ובזה נחלש כח הס"ם והיצה"ר המכונה ע"ש עמלק. ומהסתכלות והתבוננות הזה זוכים לשמחה אמתית והיא עיקר שמחת פורים, יתן ד' שנזכה לשמחה הזאת. ודבריו הקדושים דפח"ח, והמה רפאות תעלה לנפשות ישראל:**

ישמח ישראל

<u>הענין שקבעו לשבת דוקא, כי שבת הוא אמונה, ועמלק הוא כפירה, ושבת מסייע למחייתו, ומחייתו מסייע לאמונה</u>

להבין ענין פרשת זכור לזכור עמלק בשבת דוקא, הנה ענין עמלק הוא בחינת כפירה בהשם בחינת חפרון אמונה, ולזו נסמכה פרשה יצאו מן העם ללקט ולא מצאו וגו' לפסוק ויבא עמלק וגו', כי על ידי שלא האמינו בה' ובמשה עבדו אשר אמר להם שבת לא יהיה בו וגו', נתגבר בחינת עמלק ובא עליהם למלחמה, לכן תקנו חז"ל לזכור פרשת עמלק בשבת דוקא, שעל ידי שיזכרו בחינת עמלק, יבואו להאמין בבחינת שבת כראוי, **ועל ידי שיאמינו בשבת ימחה שמו של עמלק מכל וכל.**

בת עין, זכור ד"ה להבין

<u>מחיית עמלק במעשה ביום פורים נעשה ע"י נתינת מתנות לאביונים בשמחה (שיהא המעשה מקושר ברצון), ולזה צריך שבת זכור מקודם</u>

בגמרא שם (מגילה ל.) שזכור קודם פורים להקדים זכירה לעשיה, וקשה מה זה עשיה בפורים הלא גם זה הוא אך ענין זכירה ולא עשיה בפועל, **וגם להבין הלא התורה היא נצחיות ואיך שייכים המצות הללו עתה בזמן הזה,** ונבאר בעזה"י, כי **בפורים הוא בחינה עשיה, לקיים מצות מתנות לאביונים, לזה אנו מקדימין זכירה לעשיה בכדי לזכור ולהכנים בלבבנו לקיים מצות צדקה ומתנות לאביונים בלב שלם ובטוב עין,** לקיים (דברים טו, י) ואל ירע לבבך בתתך לו, **כי זה הוא עיקר זכירת מחיית עמלק בזמן הזה למחות ולשרש כח הרע בחינת עמלק אשר בקרבו, היינו כל המדות הרעות הנשרש בקרב לבו,** כמו במצות צדקה יש בני אדם הגם שהם נותנין עם כל זה ירע לבבם בתתם, וזה הוא **בחינת 'עמלק – רוע לב',** וכמו כן בכל המדות, לזאת אנו קורין פרשת זכור קודם פורים להקדים זכירה לעשיה, **למחות את בחינת עמלק ולחיות לבו נכון וישר בעת העשיה שגם לבו יסכים להעשיה, שיהא בלב שלם ושמח.**

בית יעקב – ד' פרשיות

<u>כיון דהנס דפורים הוא נצחיות, וכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, מובן ממילא חובת קריאת פרשת זכור</u>

ימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים, וכדרשת חז"ל שלא יתבטלו לעולם, והימים האלה נזכרים ונעשים בתוקף קדושתם וברוב אורה ושמחה שחופיע בהם השי"ת אז. ובכל שבת קודש מתעורר הרצון והרחמים מכל השבוע הבא וכדברי הזוה"ק (יתרו) כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין כו', מובן ממילא כי מחוייבים אנחנו מדאוריי' לקרות פ' זכור בשבת זה דייקא, ולהתעורר על ידי קריאתנו באתערותא דלתתא, ונוכל אנחנו גם כן לזכות בעזרתו ית"ש על ידי אגודתינו יחד באהבה (וחובה) [וחיבה] לעורר מחיית עמלק בכל הפרטים.

ישמח ישראל – ד"ה ולדרכנו

<u>ענין זכור היינו שידע מצבו שהוא רחוק עדיין מאד, ובזה גופא יבטל קליפת עמלק מעצמו, ויצא מאפילה לאורה</u>

השבת הזה נקרא שבת זכור, והנה בוודאי מצד השם ית' אין לייחס שם ענין זכירה, כי ענין זכירה משמעו על דבר הנשכח לפעמים, ואין שכחה לפני כסא כבודו, **רק ענין חזכירה היא מצדנו, שאז בא ההתעוררות בלב האדם, וראשית התעוררות האדם הוא לזכור את עצמו ולפקח על מעשיו שעברו כי לא טובים המה, ורוצה לצאת מהחיפוך,** וזה ענין זכור את אשר עשה ל"ך עמלק, **ועל ידי זה באים לזכירה שבקדושה, זכור את יום השבת לקדשו,** כי לית נהורא אלא האי דנפיק מגו חשוכא דייקא, **כשיבין שהחשך מקיפו וימשיך עצמו ממנו, מזה יגיע לאור באור הקדושה.**

תורת אמת

פנימי תשפ"ה בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה עם הרה"ג ר' אהרן מרדכי בריסק שליט"א

דומ"ץ דק"ק טאשנאד, ומח"ס אוצר הזמנים

יום ה' פרשת ויקהל תשע"ט לפ"ק

השיחה נסתובבה על ענייני פורים קטן

רבינו: ס'איז דא א כתב סופר (פ' תשא) וואס זאגט אז עס קען אויסקומען א חידוש לדינא, אז אויב נעם איך אהן אז ס'איז דא א מצוה פון משתה ושמחה פורים קטן, דעמאלטס איז אויך דא א מצוה פון משלוח מנות, וויל ס'איז דאך לצרכי סעודה.[1]

דומ"ץ טאשנאד: יא, וויל משלוח מנות איז מען נישט מחויב [בפורים קטן], נאר אז א איד עסט דארף ער געבן פאר יענעם אויך.

רבינו: משלוח מנות געט מען בעפאר די סעודה.[2]

דומ"ץ טאשנאד: יא, אבער די וואַרט איז מ'זאל נישט עסן אליינם.

במילא זאגט דער כתב סופר דארט אזוי, פורים קטן איז דאך דא אזעלכע וואס זענען מחמיר און זיי זענען זיך מתענג, אבער זיי געבן נישט פאר יענעם, דאם איז איינער וואס האט נישט קיין גוט הארץ, אבער 'טוב לב' דער וואס קען געבן פאר יענעם, דער זאל מאכן פורים קטן אויך 'משתה תמיד'. אזוי טייטשט דער כתב סופר.

רבינו: כ'האב געהערט אמאל זאגן, אז ס'איז דאך דא א מצוה יעדן טאג, בזמן שבית המקדש קיים האט מען מקריב געווען שני תמידין, דעם תמיד של שחרית און דעם תמיד

---

1 וז"ל שם בפר' כי תשא: הרמ"א בסוף ש"ע או"ח בפלוגתא אי מרבין בשמחה בפורים קטן, מביא הקרא וטוב לב משתה תמיד, ועיין אלי' רבה מ"ש ע"ז. וע"ל הנה התוס' (מגילה ז:) מדייקים מלשון מתני' אין בין וכו' אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, משמע דמשתה ושמחה שווין בזה ובזה, והיא השיטה שמחמיר להרבות עכ"פ קצת במשתה ושמחה בפורים קטן. וצ"ע בשילוח מנות מה דינו, דג"כ לא אמור במתניתין.

ומצאתי ראיתי בר"ן והביאו ב"י שהרגיש בזה שכתב דבמשלוח מנות אין מחויב, דבכלל מתנות לאביונים הוא דקתני אין בין רק מקרא מגילה ומתנות לאביונים, ומשלוח מנות בכלל. וצ"ע דבתוספתא לא דיבר מזה כלום. אבל לולי הר"ן היה נראה לי לומר ע"פ שמסבירים דמשלוח מנות שייך לסעודה, כרעים האהובים בעת שמחתם יושבים ואוכלים ומשלחים זה לזה מתוך הסעודה, כן הדבר הזה. ובאמת מובא בש"ע (סימן תרצ"ה במג"א ס"ק י"ב) דמי שאינו סועד לעצמו אינו מחויב לשלוח מנות, היינו טעמא כי העיקר ניתקן ע"פ הטעם הנ"ל, ושייך למשתה ושמחה. ומעתה אתי שפיר דתוספ' לא חקר רק על משתה ושמחה, וממילא הא דשילוח מנות בהא תליא, ואי חייב במשתה חייב לשלוח מנות כנ"ל. ולפ"ז מי שמחמיר להרבות בשמחה יתנהג ג"כ לשלוח מנות, ולא יאחז החבל בשני ראשין, להתענג נפשו ולא יתהנה אחרים, ומי שלבו רע להנות אחרים לא ירבה במשתה לעצמו ג"כ. והיינו דמסיים וטוב לב, שאין לבו רע להנות אחרים, משתה תמיד, מקבל עליו חומרת הפוסקים, וק"ל.

2 כ"כ בלקט יושר מנהגי תה"ד (עמוד קמ) שטוב לשלוח קודם הסעודה, וכ"כ במנהגי החת"ס שתיכף כשבא לביתו הקדים עצמו לקיים מצות משל"מ.

ועיין בספרן של צדיקים (מערכת מ) שהרה"ק מהר"ר יחזקיאל משה מקאזניץ ז"ל ביום אחר המגילה עסק במשלוח מנות ומתנות לאביונים והלך לסעודה עיי"ש.

וכ"כ במנהגי מהריי"ו שתיכף אחר תפילת שחרית קיים משל"מ מטעם זריזין מקדימין. וכן נהגו רבותיה"ק ז"ל.

וראה בדרכי חיים ושלום אות תתמ"ט שהגה"ק ממונקאטש ז"ל שלח עוד משל"מ ומתנות לאביונים לפני תפלת שחרית ע"כ. [וצ"ע שהמג"א כתב בסימן תרצ"ב סק"א שברכת שהחיינו קאי גם על המשל"מ ומתנות לאביונים א"כ משמע מזה שעושים כל אלה רק אחר קריאת המגילה וצ"ע].

ועיי' בס' שיר מעון עה"ת (הנדפס בח"ס מהדורא תליתאי לפורים) שהיות שמשל"מ הוא חלק מהסעודה, ע"כ יש לשלוח עד שש שעות שהוא זמן סעודה, וזריזין מקדימין למצוות

של בין הערבים. היינט צו טאג בזמן שאין בית המקדש קיים וואס זענען היינט די שני תמידין, איז דער רמ"א הייבט אן אין שולחן ערוך אין ערשטן סימן (או"ח סי' א') שויתי ה' לנגדי תמיד, און ער ענדיגט צום סוף (או"ח סי' תרצ"ז) וטוב לב משתה תמיד, האמיר היינט אויך די שני תמידין וואס מ'דארף מקיים זיין, שויתי ה' לנגדי 'תמיד', און וטוב לב משתה 'תמיד'.[3]

דומ"ץ טאשנאד מסר לרבינו את ספרו החדש 'אוצר הזמנים' שהו"ל על הל' ועניני פורים, ורבינו עיין בהספר

רבינו: וועד זאגט אז מ'איז נישט יוצא משלוח מנות אויב מ'איז נישט קיין פריינד, אפשר וויל ער זיך איבער בעטן מיט יענעם, ס'קען דאך זיין די גרעסטע 'להרבות ריעות'?[4]

דומ"ץ טאשנאד: יא, אנדערע זאגן טאקע אז ס'איז נאך בעסער אזוי. זיי זאגן אז ס'איז א מעלה, און ס'איז נאך בעסער.[5]

רבינו: אודאי אזוי, דער טעם איז דאך להרבות ריעות, נו קען ער דאך ווערן אוים שונא מיט די משלוח מנות.

א ברכה מאכט מען נישט ביי משלוח מנות, בפשטות איז דער טעם, דער פרי מגדים (סי' תרצב, א"א סק"א) זאגט אזוי, ווייל ס'איז נישט אינגאנצן תלוי אינעם שולח, אפשר וועט דער מקבל עם נישט איבערנעמען, דער רשב"א איז די תשובה (שו"ת הרשב"א א, יח) האט דאך די כללים אויף וועלכע מצוה מ'מאכט נישט קיין ברכה, אויב איז עם נישט אינגאנצן תלוי אינעם עושה המצוה קען מען נישט מאכן קיין ברכה.

איז אויב קען מען נישט יוצא זיין משלוח מנות וועט מ'שיקט פאר איינעם וואס איז נישט רעהו, האסטו נאך א טעם פארוואס מ'מאכט נישט קיין ברכה, ווייל אפשר איז ער נישט געוג רעהו, ס'איז דאך תלוי אין יענעם'ס מחשבה, א חבר מוז דאך זיין פון ביידע זייטן.

דומ"ץ טאשנאד: אינטערסאנט איז אז ס'איז דא וואס זאגן אז משלוח מנות איש 'לרעהו' מוז נישט מיינען א חבר, ווייל ס'איז דא א בפירוש'ער פסוק אז נישט, 'וכי יהיה איש שונא לרעהו' (דברים יט, יא). און ביי מצרים שטייט אויך 'וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה' (שמות יא, ב).

רבינו: דארט רעדט מען פון א גוי, איז נאך א גרעסערער פראבלעם,[6] אלע פרעגן די קשיא ווי אזוי קען מען זאגן

---

3 עיין בשערי תשובה (סוף הלק או"ח) שמביא מליצה זו. ועי' בס' ברכי יוסף להחיד"א ז"ל, שכתוב דהרמ"א מסיים שו"ע או"ח בתמיד ומתחיל בתמיד.

ועיין בס' תורת משה ממרן החת"ס ז"ל (פר' תצוה) וז"ל: ...ועפי"ז יבואר מה שמפרש בעהמ"ח ס' ברכי יוסף על מה דמסיים הרמ"א סוף הלכות מגילה בענין משתה ושמחה של פורים קטן שמסיים 'וטוב לב משתה תמיד', שהוא כמו הדרן עלך על פתיחת ספרו בהג"ה לאו"ח שמתחיל 'שויתי ה' לנגדי תמיד', שזהו כלל גדול בתורה וכו', לכן מסיים בעין לשון זה 'וטוב לב משתה תמיד', והמה 'שני תמידין כסדרן וכהלכתן' דבוקים זה בזה, דמי שזוכר תמיד בגדולת ה', יוכל להיות טוב לב משתה תמיד, שאינו צריך לצער עצמו בזכירת יום המיתה, עכ"ל.

ועיי' בס' פרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (דרושים לי"ד אדר ראשון אות א"ב) שמביא ג"כ לשון רבינו הרמ"א הנ"ל, ומדייק דלכאורה אין לו שום שייכות לכאן, רק לסיים בדבר טוב, ואחר כך נכנס לעומק הענין, ומבאר בדרך פנימי כאשר גם הוא מפרש, שכוונת רבינו הרמ"א הי' לסיים התימה מעין הפתיחה ועיי"ש כי דבריו עמוקים.

4 דהיינו בספר מנות הלוי על מגילת אסתר לרבי שלמה אלקבץ, וכן רבינו יהודה הלוי בפיוט מי כמוך לפורים, מחדש שהטעם של מצות משלוח מנות הוא בכדי להרבות ריעות, והאריכו בזה בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קצ"ו), ושו"ת כת"ס (סי' קמ"א) ועוד.

אבל בהראשונים ובתרומת הדשן מובא שטעם המצוה של משלוח מנות הוא בכדי שיהיה לכל א' לצרכי סעודה, ויש הרבה נפק"מ לדינא בין ב' הטעמים.

וזה לשון המנות הלוי (פ"ט פסוק י"ז): עוד הוסיפו ומשלוח מנות, כי זה רומז כי הם באגודה אחת ובאהבה ואחוה, היפך מה שאמר הצורר מפוזר ומפורד פירוש במקום שראוי להיות עם אחד הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת, לכן תקנו משלוח מנות...

ובפסוק י"ט כתב בזה"ל: ולזו הסיבה היהודים הפריזים עושים יום י"ד שמחה ומשתה ויו"ט ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבירו, הפך איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד מפוזר...

5 ויש לציין מה שכתב בשו"ת מור ואהלות (אוהל ברכות והודאות סי' מא) שעיקר מצוות משלוח מנות הוא מדכתיב איש לרעהו דהיינו אוהבו, ועפי"ז יצא לו הדין, שבשלח מנות לשונא ידוע לא קיים המצוה ונשאר בצ"ע, עיי"ש.

ועיי' באורחות חיים (סי' תרצ"ה ס"ד) בשם מור ואהלות כי עיקר המצוה לאוהבו להרבות השלום, ועיין בספר עיר מבצר על מגילה (בהערות של הרב הגאון מסעוואליוות ז"ל אות מ) שמפלפל ע"ז כי י"ל דכשלח לשונאו זה סימן פיוס ואהבה ושלום, והרמ"ח שם השיב על דבריו, דאם המה שונאים ידועים זה לזה מכבר ויש ביניהם מחלוקת, א"כ מה יוסיף תת כוח המשל"מ ששולח לו עתה, הלא ישארו שונאים אה"כ, לכן לא יצא, וא"כ במקום ששולח לחצירו משל"מ בתורת פיוס י"ל דיצא והכל לפי המצב.

6 אכן עיי' בס' מאיר עיני חכמים (מההדי"ת עה"ת מהגאון מאוסטראוויצא) כתב וז"ל: כי הנה אמרו חכמז"ל הם לא עשו אלא 'לפנים', ונמצא שכל אחד

׳רעהו׳ אויף א גוי, א גוי האט מען ממעט געווען פון ניזקין און פון די אלע זאכן ווייל ס׳שטייט ׳רעהו׳, און דא שטייט ׳ושאלו איש מאת רעהו׳?.

אבער דער רבינו בחיי (פ׳ בא) ענטפערט אז ס׳איז נאך געווען פאר מתן תורה, איז עס נאך געווען ׳רעהו׳, אבער נאך מתן תורה נישט.

ס׳איז דא א שיין ווארט פון רבי ר׳ מיכלע זלאטשובער (הובא בהיכל הברכה פר׳ בא), ער פרעגט אויך ווי אזוי קען מען זאגן ׳וישאלו איש מאת רעהו׳ אויף די מצריים, זיי זענען דאך נישט ׳רעהו׳, נאר –זאגט ער – דער פשט איז אז ׳רעהו׳ איז טייטש אז איין איד זאל בארגן פון א צווייטן איד, און אז די אידן וועלן בארגן איינער פארן צווייטן דעמאלטס וועט אראפ קומען מידת החסד אויף די וועלט, וועלן די מצריים שוין אויך בארגן.[7]

דומ״ץ טאשנאד: ס׳שטייט פונעם מלבי״ם כעין זה, אז די גוים זאלן מיינען אז יעדער בארגט יעצט, וועלן זיי אויך בארגן.[8]

רבינו: דאם איז א חסידישער טייטש.

דומ״ץ טאשנאד: ס׳שטייט אין מלבי״ם אויך, איז [בצחות] אפשר רבי מיכל זלאטשובער האט עם אראפ געברענגט אויף די וועלט, האט עם שוין דער מלבי״ם אויך געקענט זאגן...

רבינו: דער חיד״א זאגט אזוי אויף א פלאץ, ער זאגט אז איינער ברענגט אראפ א חידוש אויף דעם עולם, ער איז זיך מייג און איז מחדש א חידוש אין די תורה, קענען שוין אנדערע גרינגערהייט דאם אליינם מחדש זיין, דורך די הערה וואם ער האט אראפ געברענגט, אין איינע פון די ספרים זאגט ער אזוי.[9]

מוה״ר חיים שלמה פישער הי״ו, משב״ק: דער אבן עזרא זאגט דאך ביי ׳וכי יגוף שור איש את שור רעהו׳ (שמות כא, לה) אז ביי א שור איז אויך שייך שור רעהו.

רבינו: ער ברענגט דארט אזוי פון איינעם מיטן נאמען בן זוטא, אז ׳שור רעהו׳ גייט ארויף ׳רעהו׳ פונעם שור, אבער ער איז נישט מסכים דערצו. ער פירט דארט אוים זייער א שארף אויף אים ׳ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו׳.[10]

דומ״ץ טאשנאד: דארט זאגט טאקע די גמרא אז א גוי נישט אין בכלל רעהו, שור רעהו ולא שור של עכו״ם (בבא קמא לז:)

רבינו המשיך לעיין בהספר

רבינו: איך זעה דא אין ספר, מ׳רעדט דא פון משלוח מנות צי מ׳גענט אליינם אדער מ׳דארף שיקן מיט א שליח.

הרח״ש: א קטן איז גוט פאר א שליח?

דומ״ץ טאשנאד: דער חתם סופר (גיטין כב:) רעדט פון דעם. ער זאגט אז ס׳דארף נישט זיין ביי משלוח מנות אלע דיני שליחות.

רבינו: דער חתם סופר ענטפערט פארן שוועך, פאר רבי עקיבא איגר, ער האט געהאט אזא ספק אין דעם, זאגט ער אז טאקע פאר דעם, ווייל די מצוה איז ע״י שליח פעלט נישט אוים קיין דיני שליחות, ווען די מצוה וואלט געווען מ׳זאל אליינם געבן און אז איך וויל שיקן א שליח, קומט אריין דער דין פון שליחו של אדם כמותו, דעמאלטס מוז דער שליח האבן אלע דיני שליחות, אבער יעצט איז די מצוה צו שיקן און נישט דוקא אליינם געבן, במילא מוז נישט זיין די אלע דיני שליחות.[11]

מישראל ידע בעצמו שלא עבד ע״ז בלב, אבל לא היה יודע מה שבלב חבירו, ושמא חבירו עבד ע״ז גם בלב, ונמצא שחבירו הוא עכו״ם ולא נקרא רעהו, אבל כשנתבטלה הגזירה ונודע לכל שלא עשו אלא לפנים, אז הראו כל אחד לחבירו שהוא רעהו, ואין חושדו שעבר חלילה ע״ז בלב, וזה טעם נפלא עכ״ל.

7 ועי׳ בברך משה (פר׳ בא) שמפרש בזה מ״ש משה רבינו לפרעה ׳גם׳ אתה תתן בידינו וכו׳, עיי״ש.

8 וז״ל המלבי״ם שם: ממה שאומר וישאלו איש מאת רעהו שמשמע שישאלו מבני ישראל איש מרעהו כי המצריים לא נקראו בשם רעהו ורעותה, נראה שהיתה בזה תחבולה אחרת שכדי שלא ירגישו המצריים ששואלים ע״מ שלא להחזיר [כי יפלא בעיניהם למה יצטרכו לכלי כסף וכלי זהב], ישאלו איש מאת רעהו, ר״ל ישראל מישראל שהעניים ישאלו מן העשירים כלי כסף וכלי זהב וכאשר יראו זאת המצריים יאמרו להם שלצורך העבודה הזאת והחג הזה צריך שכל אחד גם העני שבישראל יהיו לו כלי כסף וכלי זהב, כלים יקרים ותכשיטין, ובזה יוכלו לשאל גם מהמצריים אחר שיראו שזה צריך להם לענין העבודה והחג.

9 כ״כ החיד״א בספרו חומת אנך (משלי ג): מסופר על מרן הבית יוסף ז״ל שהיה קשה לו לשון הרמב״ם כמה ימים ולא מצא ישוב, פעם אחת באשמורת היה מרן הקדוש מעיין הרבה, ובא לדעתו ישוב נכון ושמח הרבה, ולמחר בישיבה נענה תלמיד חכם רך בשנים ואמר אותו חידוש כמות שהוא, ונצטער מרן הבית יוסף ז״ל שכל מה שטרח הוא, אמרו אותו חכם בניקל, ואמר לו המגיד אל תצטער, כי אתה זכית לטרוח מאד, ועל ידי זה כיוונת אל האמת, ועד אותו היום לא היה שום חכם שעמד בסוד דברי הרמב״ם, אך אחר שטרחת והוצאת לאור את הענין, עתה כל חכם יכול להבינו, והתלמיד חכם ההוא חריף וקלטו מן האויר.

10 וז״ל שם: וכי יגוף אמר בן זוטא כי רעהו תואר לשור, ולא ראה כי שור איש סמך הוא, וכן הוא שור רעהו, ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו.

11 עיי׳ בספר המקנה (ח״ב חף ו ע״א) הביא בשם הגאון בעל ליקוטי חבר שהגרעק״א נסתפק אם יוצאים יד״ח משלוח מנות ע״י קטן ועכו״ם,

הרח"ש: אבער דארפן דארף מען עם שיקן מיט א שליח?

דומ"ץ טאשנאד: דארפן דארף מען נישט.[12]

רבינו: דאם זיכער נישט, ס'איז נישט אז ס'דארף זיין בתורת שליחות, און מ'איז נישט יוצא נאר אויב ס'איז בתורת שליחות.

איז קדושת לוי שטייט ביי 'מתנות לאביונים' מ'זאל עם שיקן מיט די קליינע קינדער כדי לחנכן במצות, ער שרייבט אז ער געדענקט זיין טאטע (ה"ה הגה"ק ר' מאיר דערבארמדיגער ז"ל אבד"ק הוסאקוב) האט געשיקט מיט אים.[13]

אבער בפשטות איז דאך די מצוה פון משלוח מנות להרבות ריעות, און ס'איז מער בכבוד פאר די מטרה פון להרבות ריעות דורך א שליח, אבער נישט אז דאם איז מעכב.

דער פעטער ז"ל אין א תשובה אין [שו"ת דברי יואל] חלק יורה דעה (סי' סד) דערמאנט א ענליכע סברא, ער זאגט אז ווען מ'שיקט משלוח מנות מיט א שליח ווייזט עם אז ער טראכט פונעם חבר אפילו ווען ער איז נישט צואמען מיט עם, במילא איז עם מער מרבה ריעות.[14]

דומ"ץ טאשנאד: ביי 'ושלחו מנות לאיש נכון לו' (נחמי' ח, י) דארט שטייט אויך דאם לשון 'ושלחו', איז מען דען נישט מקיים דארט נאר אויב ס'איז בתורת שליחות...

וחזר רבינו לענין הנ"ל בדין רעהו: ס'איז דא וואם זאגן אז א גדול שיקט פאר א קטן הייסט עם נישט קיין 'רעהו'.[15]

דומ"ץ טאשנאד: אז נישט קען מען געבן פאר די אייגענע קינדער אויך, לכאורה.

רבינו: לכאורה דארף עם טאקע יא זיין דוקא פאר א גדול.

דומ"ץ טאשנאד: בפשטות איז אזוי, א גדול פאר א גדול און א קטן פאר א קטן.

רבינו: אבער באמת א קטן איז אויך 'רעהו', ס'שטייט דאך אזוי 'וכי יגוף שור איש את שור רעהו' (שמות כא, לה), איז דא א דין אז הנוגח שור של קטן איז חייב.[16]

רבינו המשיך לעיין בהספר

רבינו: רעדט איר דא, צי מ'איז יוצא משלוח מנות מיט דברי תורה.[17]

---

12 עיי' שם בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן ר"ז) דקרא נקיט לרבותא משלוח דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו, הכא קמ"ל דליכא קפידא, ושלוחו שוה ממש כאילו נתנם בעצמו, א"נ דעדיף טפי ע"י שלוחו שהוא דרך כבוד יותר, אבל בכל אופן יצא יד"ח עכ"ד. וכ"כ בא"א מבוטשאטש (סימן תרצ"ה).

13 עי' בספה"ק קדושת לוי (קדושה ב מה) בזה"ל: ומה טוב שישלח מתנות לאביונים על ידי בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות. וזכור אני כשהייתי קטן היה אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים ולא שלח על ידי משרת כדי לחנך אותי במצוה והכל בשמחה ובטוב לבב ובצינעא שלא יבוש העני...

14 ופושט שם בזה חקירה מס' שו"ת בנין ציון מובא בארות חיים על שו"ע או"ח סי' תרצ"ה סקי"א אם דין משלוח מנות הוי חיוב ע"י שליח דוקא.

ונעתיק מתוך לש"ק שם: וי"ל דכן הוא גם מסברא דכשאינו לפניו ושולח ע"י שליח זה הוא אות זכרון שדעתו עליו שמתוך כך יזכריהו, אבל אם הוא לפניו ונותן לו אין ניכר אהבתו כי לא זכרו רק כשראהו. עי"ש

והחת"ס השיב לו שאילו היה המצוה להוביל המנות בעצמו, אלא שגם ע"י שליח יוצא מפני ששלוחו של אדם כמותו, הוי שייך דין שליחות, ויש להסתפק בזה, אבל מאחר שהמצוה ע"י שליח דוקא מצי לשלוח אפילו ע"י גוי או קטן עי"ש.

וכ"כ מרן החת"ס ז"ל בחידושיו (למס' גיטין כב: בד"ה והא לאו בני דעה ניתהו), וכתב שכבר טעו בזה רבים וגדולים בזה עיי"ש.

ועיי' בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן ר"ז) שמעשים בכל יום ששולחים מנות ע"י קטנים וע"י עכו"ם, משום דלא בעינן שליחות בדוקא, ושכ"כ הגרש"ק בספר החיים (סי' תרצ"ה) עיי"ש.

15 עיי' בספר תיקון משה (הלכות פורים) שכתב להסתפק אי יצא, ועיין בספר שמחת יהודה (דף י"א ע"ב) שכתב שאינו יוצא, והביא ראיה מירושלמי (פ"ב דמעשר שני) הכל מודים שאין מתנות קטן מתנה דכתיב כי יתן איש וגו' עד שיהא ברעהו עיי"ש, וכ"כ במאורי אור (דף ק"ל) מועד לכל חי (סי' ל"א אות פ"ט), שו"ת משפטיך ליעקב (סי' ס"א אות ב'), ובעיר מבצר (דף כ"ו), וכ"כ בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' קכ"א) וסידור בית עובד (דף קנ"ז) דאיש ממעט קטן שאינו יוצא במשלוח מנות לקטן, וכ"כ בשו"ת יד סופר (סי' כ"ד) דאין אדם יוצא במשלוח מנות לקטן, דעיקר נתקן להרבות השלום והריעות, ואין דרך לעשות ריעות עם קטן עיי"ש.

16 כ"כ בערוך השלחן (סי' תרצ"ה סקי"ח) וז"ל: ויש להסתפק אם שלח לקטן אם יצא, ולע"ד שיצא דהא לרעהו כתיב וגם קטן בכלל כדמוכח מקרא דכי יגוף שור איש את שור רעהו, והנוגח שור של קטן חייב ועיין בדיבור הסמוך עכ"ל.

17 עי' בספר האשל (בערכת מ' אות לא) שכתב להסתפק בשולח לחבירו דבר חידוש שחידש בתורה, ויודע שזה חביב אצלו יותר מדברי מאכל, אם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, והעלה שם לדינא שכיון שכתיב במגילה משלוח מנות משמע שהוא מלשון מן, דהיינו מילי דזיינ ומטעים, זה לא מועיל לשלוח ספרים.

גם בס' קרבן תודה על מגילה (חידושי דינים סק"ח) נסתפק אם יוצאין יד"ח במשלוח מנות של ד"ת, ושם כתב שאפשר שיצא יד"ח, שהתורה נמשלה לאכילה ושתיה, כמו שכתוב "לכו בלחמי ושתו ביין מסכתי". וגם בשמחת הלב איכא פקודי ה' ישרים משמחי לב. ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' קנ) מביא ספיקו של הקרבן תודה בזה ונשאר בספק.

ובס' בני שמעיה (בשו"ת סימן כב) כתב שיתכן שאף לשיטת התרומת הדשן הסובר שהטעם של שמלוח מנות הוא כדי לספק צרכי סעודה יתכן שיצא, שהרי כתוב באבות (פרק ג מ"ג) שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא

דעם ספר מנות הלוי [ביאור על מגילת אסתר] האט רבי שלמה אלקבין געשיקט פאר זיין שוועער אויף משלוח מנות, אזוי שרייבט ער אין די הקדמה.[18]

און ס׳איז דא ווי מ׳טרעפט אין תשובות אז מ׳האט אזוי געשריבן, אז די תשובה אדער חידוש וואס ער שרייבט,[19] דאס זאל זיין במקום משלוח מנות, אבער בפשטות איז דאס נאר ווי א מליצה.[20]

ס׳איז דא וואס ווילן זאגן וועגן שיקן ספרים אז מ׳קען יוצא זיין,[21] ס׳איז אבער נישט אהנגענומען.

דומ״ץ טאשנאד: יא, ס׳איז אפשר א חידור פון משלוח מנות מיטצושיקן א דבר תורה. אבער קודם דארף זיין עסן, אהן דעם הייבט זיך נארנישט אהן.[22]

רבינו: מתנות אויך נישט, ס׳מוז זיין מאכלים פאר די סעודה.

א׳ הנוכחים: די וועלט שיקט מתנות ביי משלוח מנות.

רבינו: אבער נישט אויף יוצא צו זיין, פאר א מליצה קען מען עם ביי דעם אויך ניצן, אבער מ׳איז נישט יוצא מיט דעם.[23]

*

רבינו: איר רעדט דא זעה איך, וואס טוט זיך מיט אן אבל?

דומ״ץ טאשנאד: בפשטות א אבל וועט זיין מחויב צו געבן, אבער א אבל טאר נישט באקומען.

דער כתב סופר (או״ח סי׳ קמ״א) זאגט אז אויב מ׳שיקט פאר אן אבל מעג ער נעמען, וויייל דער פראבלעם איז די שאילת שלום, איז וועג מ׳האט געשיקט האט מען שוין עובר געווען, ס׳איז שוין נישט קיין נפק״מ, במזילא קען ער נעמען, און דער וואס האט געשיקט האט מקיים געווען די מצוה אפילו אויב דער אבל שיקט צוריק.[24]

אמרו עליו ד״ת כאילו אכלו מזבחי מתים ע״כ, וכ״ז אינו להלכה אלא דברי מליצה.

וע״ע בשו״ת דברי ישראל [מהגר״י וועלין] (ח״א סימן רכב) שפסק שיוצאים יד״ח, כי הרי סוכ״ס איכא בזה הרבית אחוה ושלום ורעות.

18 ונעתיק מתוך לשונו הזהב בהקדמתו לספרו מנות הלוי, וז״ל: נאם הצעיר שלמה בן לאדוני החכם השלם מהר״ר משה בן החכם השלם החסיד מהר״ר שלמה הלוי בן אלקבץ זלה״ה, ה׳ מבטן קראני פלוני לבת פלוני, ורוח אל נשאתני, אל בית איש ימיני, ובצל ימינו החביאני, אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני, ותבט עיני בעתות זמני. עת דודים ומשלוח מנות כסף וזהב ומגדנות ודתיהם שונות, על כן קראו לימים האלה פורים, נעשים ונזכרים. וקרא זה אל זה בפנים מאירים, כאיש אחד חברים, ואשקטה ואביטה במכוני, כי כשל כחי בעוני, במה אקדם פניו, ומה מני יהלוך לערוך לפניו מליץ למעני, על משכבי בלילות אשיחה עם לבבי, על פניו אעביר כל טובי. ותשורה אין להביא, תהיה די הקבלת פני אדוני ואבי, ותתעטף רוחי בקרבי, ויתמעט דמי וחלבי, לבי ממשפחת הח״מולי. [ביאורו: שלא מצא דבר מה לשלוח אל חותנו בתורה משלוח מנות לכבוד פורים].

ישיב אמריו ויורני ויאמר לרוחי, שלחי נא ידך ואחזי בכנפי, מגלת אסתר שם תנצלי, הרחיבי אמריך בה והוציאי לצורף כלי, הרימי קולך וצהלי, ותיטב מנום זהב וחלי. ואל שדי יתן לך רחמים. לפני האיש ולא יערכנה בדמים, יריח ריחה לפניו כקטורת סמים, וכל ראשי בשמים. כי ערבים עליו דברי חכמים. ויינה של תורה מכל מטעמים, בתורת האל חפצו ומאוייו כל הימים, ועם כי יש בה רמזים גדולים, לא שתו אליהם לבם הקדומים, והנם מא״למים אלומי״ם, הלא פשטיה ישיחו אלמים, ואם קדמו שרים והמה חכמים מחוכמים, גם אתה בחסד אל תבטח וברחמים, כי תפרש בה, מאמרים סתומים, ותפענח בה נעלמים, גם כי האגרת הזאת קיימת. לעד ולעולמי עולמים. וזכרך לא יסוף ממנה כל הימים [ביאורו: שכתב את חיבורו ׳מנות הלוי׳ על מגילת אסתר, כמתנה לחותנו במקום משלוח מנות לפורים].

19 עי׳ בשו״ת מהרי״א (או״ח סי׳ רז) שכתב בזה״ל: ויקבל ממני רום מעלתו חידוש זה במקום משלוח מנות איש לרעהו, עי״ש.

20 ומן העניין לציין שבס׳ בית מאיר מביא על אחד מן הגדולים ששלח פעם להגה״ק מאוסטרובצא ז״ל שיכתוב לו שני דברי תורה ויקיים בזה מצות משלוח מנות, השיבו הגה״ק מאוסטרובצא ״הלא איתא בגמ׳ (מגילה יח.) מילה בסלע משתוקא בתרין, והיינו שהמילה שווה סלע, אמנם השתיקה חשובה יותר ושוויה שני סלעים, וא״כ כמה חידושי תורה שרק אכתוב לך, לא יהיה נחשב כי אם כמנה אחת בלבד, וע״כ עדיף שאשתוק״.

---

21 הנה הרמ״א בהקדמה לפירושו ״מחיר יין״ על המגילה כותב, שבשנת שט״ז שברחו יהודי קרקוב מפני מחלת החולי רע ולא יכלו לקיים ימי הפורים במשתה ובשמחה, שלח בימי הפורים ספר זה לאביו ע״ש. והנה אפשר שזה היה בדיעבד שלא יכלו לשלוח אפילו לחם יבש וכו׳, וע״כ בדיעבד שלח משלוח זה לאביו, או משום כדי לשמחו.

22 כ״כ בתרומת הדשן (סי׳ קי״א) דלא אשכחן דמקרי מנות אלא מידי דמיכל או דמשתיה, וכ״מ מדברי הרמב״ם עכ״ד. וכ״כ בטו״ז (סי׳ תרצ״ה סק״ד) והא״ר (סק״ט).

23 ומן הראוי להעתיק כאן א׳ ממכתבי קודש ששלח מרן הדברי חיים להגביר הנכבד ר׳ שמואל קליין ז״ל שהי׳ מחשובי חסידי צאנז בעיר לעמבערג, וז״ל המכתב: ״ב״ה, יום ב׳ ויקהל תרל״ג לפ״ק, צאנז, שוי״ר לכבוד ידידי ה״ה הרבני המופלג החסיד וירא אלקים הנגיד המפורסם כש״ת מוה״ר שמואל נ״י קליין. הגיעני התשורה משלוח מנות א׳ אדום זהוב, והסכין של כסף על ש״ק, וערבה עלי מנחתו, ואזכור אותו לטובה להתפלל בעדו שישפיע לו השי״ת שפע ברכה והצלחה בכל עסקיו, יישר כחו על המתנה, וד׳ ישמח לבבו והיה שלום ברכה ורחמים, ידידו דבש״ת, (חי״ק)״.

24 וז״ל: ומינה דא״צ האבל להחזיר לו דזיל בתר טעמא שאין שולחין לאבל דהוי כשואל בשלומו וכיון דמשלח כבר עבר ושלח לו ושאל בשלומו, אם מקבלו האבל או לא, אינו מעלה ואינו מוריד אפי׳ אם לא הי׳ יוצא המשלח כשמחזיר, כ״ש שכבר יצא ועשה שלו דאין קפידא אם מקבלו או לא, וכו׳, עי״ש.

רבינו: ביי שאילת שלום פאר אן אבל איז אויך אזוי, אויב זאגט מען אים שלום דעמאלטס מוז ער ענטפערן.

דומ"ץ טאשנאד: אבער ער זאל שיקן נאר פאר צווי מענטשן.

רבינו: דאס איז אן אינטערסאנטע זאך, וועגן נישט שיקן משלוח מנות פאר אן אבל, דאס ווייסט די וועלט. אבער צו געבן שלום עליכם פאר אן אבל, דאס ווייסט מען נישט. דאס איז דאך די עכטע שאילת שלום.

דומ"ץ טאשנאד: יא, משלוח מנות דאס איז נאר א תולדה פון שאילת שלום.

רבינו: יא, וועז ס'איז כעין שאילת שלום. א גוט מארגן מוז מען אים זאגן, דער עיקר איז די שאילת שלום, דאס איז דער פראבלעם.

דומ"ץ טאשנאד: אזוי ווי פארץ דאוועגען.

אבער ס'איז דא וואס זאגן אז ס'איז נאר ביי משכים לפתחו, אז עפ"י הלכה קען מען מקיל זיין נאר אויב מ'איז געגאנגען דירעקט. אבער מ'פירט זיך אזוי אז מ'זאגט נישט קיין שלום פארץ דאוועגען.

רבינו: יא, 'גוט מארגן' מוז מען זאגן, מ'מוז פרעגן 'וואס מאכט איר', דאס מוז מען אויך, אבער דאס וואלט 'שלום עליכם' דאס נישט, דאס איז די הארבסטע. דאס זאגט מען נישט פארן דאוועגען (או"ח סי' פט ס"ג), און ביי אבילות ל"ע, אזוי שטייט אין שו"ע (יו"ד שם, ועי' באר היטב שם סק"א דהוא כמו הדין קודם תפלה משום ששלום שמו של הקב"ה, עיי"ש), אבער די וועלט וויייסט נישט פון דעם.

איך געדענק, מיט יארן צוריק איז מיר אויסגעקומען וועז מיין שוויגער (הרבנית א"ח האדמו"ר הישועות משה מוויזניץ ע"ה) איז אוועק (בחודש שבט תשנ"ג לפ"ק), בין איך געפארן קיין ארץ ישראל מנחם אבל זיין. איין וואך פריער איז מיין שוועסטער ע"ה (הרבנית א"ח הרב דקהלתינו ב"פ שליט"א) אוועק. איז אויסגעקומען וועז כ'בין געפארן קיין ארץ ישראל אז איך בין געווען, נישט מער געדאכט, אין די שלשים, וועז כ'בין אנגעקומען אהין האט דער עולם געגעבן 'שלום', און כ'האב געזאגט אז מ'טעט נישט קיין שלום, מ'האט מיך אהנגעקוקט אזוי, מ'האט נישט געוואוסט פון די הלכה. דאס זעלבע אהיימקומענדיג פון ארץ ישראל האט מען אין אמעריקע געגעבן שלום, כ'האב געזעהן ווי דער עולם וויייסט נישט פון אזא הלכה בכלל.

דומ"ץ טאשנאד: דער אבל מוז אבער צוריק ענטפערן אויב מ'טעט אים שלום, בשפה רפה, אזוי ווי ס'שטייט ביי תשעה באב.

אבער דאס איז זיכער, אז לכתחילה משלוח מנות באקומט ער נישט.

רבינו: אגב, איך דערמאן מיך ס'איז דא א מעשה, ס'איז געווען ביי רבי שמעון סופר, ער איז דאך געווען רב אין קראקא[25] איז א איד אריינגעקומען אמאל צו רבי שמעון סופר פורים נאכמיטאג, און ער האט געזעהן אז ער איז זייער צוגעלייגט. האט ער געפרעגט, פארוואס איז דער רב צוגעלייגט? האט ער אים געזאגט, איך בין א רב דא אין א גרויסע שטאט, און עס איז נישט דא קיין איין איד וואס זאל שיקן משלוח מנות. זאגט אים דער איד, וואס הייסט, אין אלע בתי מדרשים הענגט א צעטל אין רב'ס נאמען, אז ער בעהט אז קיינער זאל אים נישט שיקן קיין משלוח מנות...

*

הרח"ש: מ'קען יוצא זיין מתנות לאביונים מיט מחצית השקל צוזאמען?

דומ"ץ טאשנאד: אזוי איז משמע אין די פוסקים. ס'איז דא וואס האבן געגעבן מחצית השקל אום פורים. דער רמ"א (סי' תרצ"ד ס"א) איז זייער אן אינטערסאנטער לשון: 'ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה'. ס'מיינט אפשר בין השמשות, ס'זאל זיין ביידע 'בליל פורים' און 'קודם שמתפללים מנחה'. ס'איז קלאר ער מיינט נישט 'בליל פורים', נאר ערב פורים פארנאכטס. אבער ס'איז דא וואס געבן עם טאקע אום פורים, דער מגן אברהם (שם סק"ב) זאגט 'ובמדינתינו נותנין בשחרית קודם קריאת המגילה'.

רבינו: ביי אונז געט מען אויך אום פורים.

דומ"ץ טאשנאד: בייידע? סיי תענית אסתר און סיי פורים.

רבינו: ניין, נאר פורים אינדערפרי, פארץ מגילה ליינען, אזוי ווי דער מגן אברהם (סי' תרצ"ד סק"ב) ברענגט,[26] דער טאטע ז"ל האט אויך אזוי געטוהן, דער פעטער ז"ל אויך.

הרח"ש: רוב ציבור געט יא מחצית השקל ביינאכט.

רבינו: דער רמ"א (שם) זאגט אזוי, אז מ'געט פארנאכטס פאר מנחה.[27] און ס'איז דא וואס געבן שפעטער ביינאכט פאר מגילה לייענען.[28]

---

25 הגה"ק ר' שמעון סופר ז"ל נהג נשיאותו בעיר קראקא יצ"ו, ולחם שם מלחמת ה' ביד רמה בכל הענינים, וכמובן היו שם גם אנשי דלא מעלי שלא יכלו לסבול הנהגתו למען כבוד השי"ת, ולא נהגו בו כבוד.

26 וז"ל המג"א (שם): 'ובמדינתנו נותנין בשחרית קודם קריאת המגילה'. וכ"כ מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון (אות קפ"ו) ביום פורים קודם קריאת המגילה הולכים שנים מנכבדי הקהל לקבץ צדקה ומסבבים את כל הקהל, ואח"כ קוראים המגילה, וסימנך כי יד על כ"ס י-ה מלחמה לה' בעמלק וגו'.

27 כן הוא לשון הרמ"א (שם): 'ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה'.

דומ"ץ טאשנאד: און פאר וועמען גייט דאס?

רבינו: מ'טיילט עם אוים פאר אביונים.[29]

דומ"ץ טאשנאד: אויב אזוי וואלט מען געקענט יוצא זיין מיט דעם, אויב מ'געבט עם פאר אביונים, און אויב מ'געבט עם אום פורים.

הרח"ש: די מחצית השקל געלט טיילט מען נישט אוים אום פורים אליינס.

רבינו: אויב איינער וועט יא גיין אויסטיילן די מחצית השקל אום פורים וועט ער טאקע מקיים זיין מצוה.[30]

דומ"ץ טאשנאד: אויב מ'איז מזכה פארץ עני, און אויב דער עני וייסט אז ער וועט עס באקומען איז אויך גוט.

רבינו: מתנות לאביונים איז אסאך א גרעסערער חיוב. מחצית השקל איז נישט קיין חיוב, ס'איז נאר א מנהג. אבער מתנות לאביונים איז א תקנה פון אנשי כנסת הגדולה.

דומ"ץ טאשנאד: יא, ס'איז דברי קבלה.

הרח"ש: וויפיל איז מתנות לאביונים?

דומ"ץ טאשנאד: מער ווי א פרוטה. אבער צי ס'דארף זיין געגוג פאר סעודת היום צי נישט, איז דא אפאר דעות אין דעם. ס'איז א גאנצע שאלה אין די ראשונים צי ס'איז מדין שמחת פורים אדער מדין צדקה. אויב אלץ צדקה קען מען לכאורה מיט א פרוטה אויך, אבער אויב שמחת פורים דארף עם האבן א שיעור פון א סעודה.

כ'ברענג דא אין ספר אפשר צוואנציג נפקא מינה'ס לגבי די שאלה.

רבינו: בפשטות איז משלוח מנות פאר די סעודת פורים, אבער מתנות לאביונים איז אזוי ווי צדקה.

ס'איז דא אין קרן לדוד, אין א תשובה (או"ח סי' קסד) האט ער א שמועס, ווען אייגער האט נישט געגוג מקיים צו זיין ביידע מצות, וועלכע פון די צוויי מצות איז מוקדם.

זאגט ער אז בפשטות איז משלוח מנות קודם וויל ס'איז פריער אין פסוק, אזוי שטייט דאך (מגילת אסתר פ, כב) ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, שטייט דאך משלוח מנות קודם. זאגט ער אבער אז באמת איז א סברא אז מתנות לאביונים איז מוקדם, וויל דער רמב"ם זאגט דאך אז ס'איז נישטא קיין גרעסערע שמחה נאר לשמוח לב עניים ואביונים,[31] און ס'איז טאקע א פלא זאגט ער, ס'וואלט וועז לכאורה געדארפט שטיין מתנות לאביונים קודם.

במילא לויט דעם איז משמע אז מתנות לאביונים איז מדין צדקה, און נישט מדין שמחת פורים, אזוי קומט אוים.

דומ"ץ טאשנאד: איז פארוואס דארף ער עס באקומען אום פורים דייקא?

רבינו: מ'האט עס אזוי מתקן געווען. אז מ'זאל עס דעמאלטס געבן פארץ ארימאן.

דומ"ץ טאשנאד: ס'שטייט אז מ'דארף קענען קויפן מיט דעם א סעודה.

רבינו: יא, אבער נישט אויף יעצט. מדארף געבן אפילו ער דארף שוין נישט אויף יעצט.

דומ"ץ טאשנאד: דער עני אליין קען טוהן מיט דעם וואס ער וויל, דאס שטייט בפירוש.

הרח"ש: ביי משלוח מנות שטייט מ'זאל שיקן זאכן פון די סעודה, חלה, פיש אדער מזונות. היינט איז געווארן אז מ'שיקט נאשערייען טשאקאלאד'ן, מ'קען דאס קוים עסן, ס'איז געמאכט פאר שיינקייט....

רבינו: יא, דאס איז אמעריקא...

הגם ס'איז דא וואס זאגן אז זיסע זאכן איז אויך גוט פאר משלוח מנות,[32] אבער די עיקר מצוה איז זיכער מאכלים לצורך סעודת היום.

עכ"פ דאס איז זיכער אז מ'מוז דאס קענען עסן.....

ס'איז גראדע דא אין מהר"ם שיק א תשובה (סי' שמ"א) ווי מ'פרעגט אים אהן אויב איינער שיקט משלוח מנות א מאכל וואס דער מקבל טאר עם נישט עסן, צי מ'איז יוצא.

---

28 עיי' בסידור יעב"ץ שכתב שנותנים אחר המנחה, ובקשו"ע (סי' קמ"א ס"ה) כתב ליתן בערב לפני קריאת המגילה וכן נהג החת"ס.

29 כ"ה באליהו זוטא (סי' תרצב אות ב); ליתן מעות מחצית השקל ליתומים ולעניים.

30 כ"כ המג"א (סי' תרצ"ד סק"ג) ופמ"ג (משי"ז שם סק"א), והביאו בביאור הלכה שם (ד"ה ליתן).

ויש לציין מה שכ' בס' נטעי גבריאל (על פורים עמ' קפ"א): ונראה להעיר דדין זה דוקא לשיטת המג"א והדה"ח הנ"ל (אות ג) דס"ל דמתנות לאביונים אינו יכול לתת מכסף מעשר, אבל מחצית השקל יכול לתת מכסף מעשר מטעם שאינו חיוב גמור, לכן יכול לצאת בזה ידי חובת מתנות לאביונים. אבל לדעת השל"ה (בה"ס סי' תרצ"ד סק"ב) וא"ר (סי' תרפ"ז סק"ד) שגם מחצית השקל אינו בא אלא מן החולין דס"ל דהוי דבר שבחובה, א"כ ה"נ דאין יכול לצאת בזה ידי מתנות לאביונים, כיון שמחויב בזה והוי דומיא שאין יוצא ידי מתנות לאביונים בכסף מעשר. וא"ש דהמג"א ס"ל שיוצאין חובת מחצית השקל בנתינת לאביונים אזיל לשיטתו שמעות מחצית השקל יכול לתת ממעות מעשר ודו"ק.

31 עי' לשון הרמב"ם (סדר הזמנים הלכות מגילה, פרק ב הלכה יז): מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים.

32 כן משמע מדברי הלבוש (סי' תרצה סק"ד) בטעם המצוה, שכתוב בזה"ל: שאין טעם המשלוח אלא כדי שיהיה לכל אדם די סיפוקו ודברים המעניגים והמשמחים את האדם כדי לשמוח בפורים, עי"ש.

א׳ הנוכחים: ער טאר עס נישט עסן וועגן א סכנה?

רבינו: וועגן סיי וועלכע סיבה, ווייל ס׳איז פאר א נזיר, אדער סיי וואס, בקיצור ער וועט דאס נישט קענען עסן פורים.

זאגט דער מהר״ם שיק אז אעפ״כ איז מען יוצא, ווייל ס׳איז נאך אלץ מרבה ריעות, און ער איז אים מחזיק טובה פארן שיקן, במילא האט ער יוצא געווען, אזוי שרייבט ער דארט אין די תשובה.[33]

א׳ הנוכחים: אלא מאי אויב איינער שיקט פאר א גביר וואס האט געגעסן און נאך פאר די סעודה, איז מען יוצא?

ער דארף דאך נישט די משלוח מנות פאר זיין סעודה, ער האט דאך מכל טוב וטוב?

דומ״ץ טאשנאד: אויף להרבות ריעות איז דאך זיכער שייך ביים גביר אויך.

רבינו: דער חתם סופר אין די תשובות (סי׳ קצ״ז) שרייבט אז ס׳איז נישט קיין חילוק אן עושר צו אן ארימאן, דאס איז א מצוה וואס חז״ל האבן געמאכט פאר יעדן, כדי שלא לבייש את מי שאין לו, במילא איז די מצוה שיך ביים עושר אויך, אפילו אלץ דעם טעם פון צרכי הסעודה.[34]

דומ״ץ טאשנאד: וואס שיקט מען טאקע דא, חלה מיט פיש?

רבינו: אדער מזונות, ווייץ וכדו׳. זאכן וואס מ׳קען נוצן פאר די סעודת היום.

*

הרח״ש: דער רבי זאל וויסן אין די גאם איז מען שטארקז פארנומען מיט דעם נייעם ספר.

דומ״ץ טאשנאד: ברוך ה׳.

אז א מחבר איז זוכה צו זעהן ווען זיין ספר קומט ארויס, קען מען אפשר מאכן א שהחיינו.

כ׳ברענג טאקע דא די שאלה פון א שהחיינו אויף א ספר, ווי אזוי פירט זיך די וועלט?

רבינו: דער מונקאטשער רב (בשו״ת מנחת אלעזר ח״ד סי׳ ס״ה) ברענגט אז ער האט געמאכט א ברכה.[35]

דומ״ץ טאשנאד: כ׳ברענגט אן אינטערסאנטע זאך, אז דער חיד״א מיט׳ן יעב״ץ קריגן זיך וועגן שהחיינו ביי א נייע ספר און ביי יו״ט פורים.

רבינו: דער חיד״א זאגט אז מ׳מאכט נישט קיין שהחיינו בשם ומלכות אויף א נייעם ספר.[36]

רבינו המשיך לעיין בהספר

רבינו: כ׳זעה דא איר שרייבט וועגן מ׳זאל איבער ליינען ׳שורר׳ בביתו. ׳שורר אדער שורר׳. ׳שורר׳ איז שררה, ׳שורר׳ איז א לשון פון ׳אשורנו׳ (במדבר כג, ט), א לשון פון זעהן.

וואס איז די שאלה ביי ׳גבוה׳?

דומ״ץ טאשנאד: יא, די מדקדקים זאגן אז מ׳דארף עם זאגן גוט ׳גבוה׳ מיט א פתח ה״א, דער אות ה״א זאל זיין אזוי ווי מ׳זאגט ביי הלל ׳אלוה יעקב׳.

רבינו: מ׳האט נישט געזאגט אזוי ביי ׳אלוה יעקב׳. ס׳איז א כינוי פאר השי״ת. אבער ׳מגביה שפלים׳ האט מען יא געזאגט אזוי (כאילו בפתח אל״ף). און ביי ׳גבוה׳ אויך.

הרח״ש: אזוי ווי ביי ׳נהר׳ און יעדע פתח וואס איז צום סוף.

רבינו: יא, אבער ס׳איז אנדערש ווי ביי ׳אלוה׳.

הרח״ש: ס׳איז דא וואס ווילן זאגן ביי ׳אלוה׳ אויך אזוי, אז ס׳איז נישט שם קודש, נאר אזוי ווי ׳אילי מואב׳ (שמות טו, טו) א לשון פון שטארקייט.

רבינו: דער גאנצער שם ׳אלקים׳ איז א לשון פון שטארקייט, דער שם ׳קל׳.

---

33 עי׳ שם לשון המהר״ם שיק בא״ד: ומה שנראה מדברי מעלתו נ״י דשילוח מתנות תליא, אם מי שנשלח לו אוכל הדבר, דעתי לא כן ידמה, אלא דהעיקר הוא השילוח והחזקת טובו, שחבירו רואה שהוא אוהבו וכמים הפנים לפנים וכמ״ש לעיל. וראיה לזה מדקיימא לן בסימן תרצ״ו דאם מי שנשלח לו מוחל, יצא ידי מצות שילוח מנותף ושם הרי לא אכל ולא נהנה. ואע״ג דבעלמא מחילה כהאי גוונא לא מהני, אלא אם כן אמר הריני כאילו נתקבלתי, אפילו הכי כאן מהני, כי עכ״פ החזקת טובה אית ביה, כיון דשלח לו נתחזקו שרשרות האהבה ביניהם, וזהו תועלת המשלוח מנות.

34 וז״ל שם: וי״ל אפי׳ אית לי׳ טובא מ״מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו כבסוף מס׳ תענית, עי״ש.

35 עי׳ בשערי תשובה (סי׳ רכ״ג סק״י) שהביא כמה שיטות בזה לברך ברכת שהחיינו על ספר חדש, וכ׳ יעב״ץ (מור וקציעה סי׳ רכ״ג) שמברך רק אם כוונתו הוא לשם שמים, וז״ל המנחת אלעזר (בשו״ת ח״ד סי׳ ס״ה): ״ולפענ״ד מכ״ש בגמר חיבור ח״ת בדפוס אשר לאו כל אדם זוכה לזה, והוא דבר חשיבות ביותר וכו׳, על כן נהגתי לברך שהחיינו גם בהוצאת חיבוריי מנח״א ח״א וח״ב בפני אאמו״ר רבן של ישראל זי״ע (ה״ה הדרכי תשובה) בחיים חיותו נהגתי כן״.

אך מאידך יש פוסקים שסוברים דאין לברך שהחיינו, ובפרט בשם ומלכות, עי׳ בתשו׳ יד יצחק (ח״ב סי׳ ת״ט) שמביא דברי החת״ס (או״ח סי׳ קנ״ו) בשם המהרש״ל דכל מצוה שלא קבעו ברכה עליה אין מברכין עליה שהחיינו, וא״כ אין לברך שהחיינו על כתיבת ספרים, וע״ע בשו״ת פני מבין (יו״ד סי׳ קפ״ז), ועי׳ בהקדמת חמדת שלמה (דרשות) שכתב שכשהוציא תשו׳ חמדת שלמה רצה לברך שהחיינו ושלח לקנות פרי חדש וצירפם יחדיו. ועי׳ בהקדמת הספר שו״ת מנחת יצחק.

36 כ״כ החיד״א ז״ל בספרו ׳ברית עולם׳ (על ספר חסידים), וז״ל: וראוי למי שגמר לחבר ספר וכן להדפיס ספר, לתת הודאות לשמו יתברך אשר זיכהו לכך. והרב ׳מור וקציעה׳ [היעב״ץ] כתב דיברך שהחיינו, ולי הדל נראה דיברך בלי שם ומלכות, עי״ש.

והמשיך רבינו: ס׳איז דא ביי ׳וינתן לך׳ אויך, צי מ׳זאגט ׳וינתָן׳ אדער ׳וינתֵן׳.

דומ״ץ טאשנאד: איין פלאץ איז דא צוויי גירסאות ׳לָתֵת׳ צי ׳לָתֶת׳ ביי ׳את שבע הנערות הראיות לתת לה׳.

רבינו: דא אויך, ביי ׳וינתן׳ איז אויך דא צוויי גירסות.

און די זעלבע איז אויך ׳נבעת׳ צי ׳נבעָת׳.

ושאל רבינו: ביי ׳איש צר ואויב׳ איז אויך דא?

דומ״ץ טאשנאד: דער ניגון, ס׳איז דא וואס זאגן דאס מיט א ניגון ׳איש צר ואויב המן הרע הזה׳.

דאס איז אינטערסאנט ׳ויאמר המלך תלוהו עליו׳ שטייט מ׳זאל זאגן דעם ניגון ביז צום סוף, ׳ויתלו את המן על העץ׳ ביז ׳וחמת המלך שככה׳.

אין בעלזא זינגט מען דא. און אין צאנז אויך.

רבינו: יא, אין בעלזא האט מען געזינגן, אין וויזניץ אויך.

הרח״ש: מ׳זינגט ממש?

רבינו: יא, מ׳שטעלט זיך אפ און מ׳זינגט א ניגון, א מארש.

דומ״ץ טאשנאד: ערגעץ האב איך געזעהן אז מ׳האט אויך גזאגט עפעס, ׳כן יאבדו כל אויביך ה׳׳. מ׳האט עפעס גזאגט. עפ״י הלכה אז מ׳רעדט אוים אינמיטן מגילה מענינא איז גארנישט.

רבינו: דער מגן אברהם ברענגט אויך א מנהג אז מ׳זאל זאגן ׳שם רשעים ירקב׳ וועק מ׳זאגט ׳המן׳.[37]

והמשיך רבינו: אויך ביי ׳ותנתן דת׳ איז דא דער זעלבער מדובר.

דער דיין פון טאהש ר׳ יואל הערש מאשקאוויטש האט געמאכט א ספר וועגן דעם,[38] ער ברענגט אסאך אזעלבע זאכן.

דער חתם סופר זאגט ביי ׳ואיש לא עמד לפניהם׳, סיי ׳לפניהם׳ און סיי ׳בפניהם׳.

דומ״ץ טאשנאד: ס׳איז געשטאנען אין זיין מגילה געשריבן ביידע.

רבינו: אזוי?!, כ׳האב געמיינט אז ער האט נאר געליינט אזוי. דאס איז א חידוש.

דומ״ץ טאשנאד: אזוי ברענגען זיי, ס׳איז געשטאנען אויף אזא אופן וואס איז נישט קיין חלק פון די שורה, ס׳איז געהאנגען.[39]

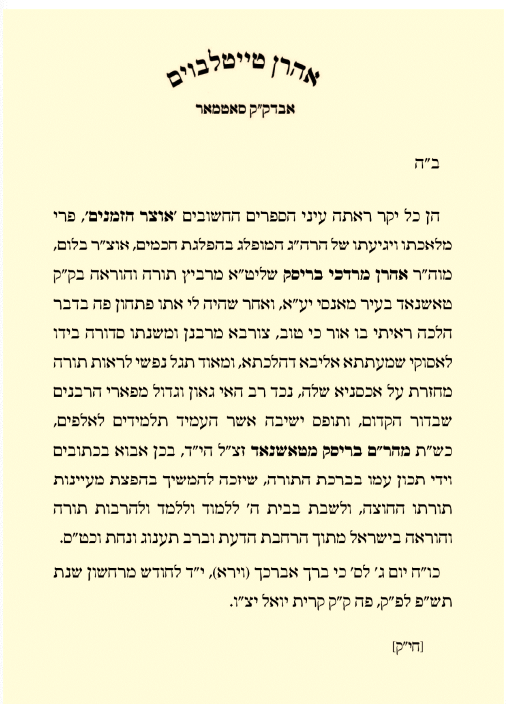
37 עי׳ לשון המ״א או״ח סי׳ תר״צ (סקכ״א): ולבוש כ׳ בשעה שאומרים המן יאמר שם רשעים ירקב.

38 ספר מגילת אסתר כהלכה, אוצר הלכות ומנהגים וכללים לקריאת המגילה, עם תיקון קוראים.

39 עי׳ בספר חוט המשולש (דף לו): במגילה שלו ובקריאתה מתוכה שינה בשני דברים, והוא שציוה לקרות הפסוק אשר נתן המלך וכו׳, שני פעמים, פעם ראשונה קרא להרג בלא וי״ו החיבור, ופעם ב׳ ולהרג, וכן בפסוק נקהלו היהודים, פעם א׳ קרא ואיש לא עמד בפניהם, ופעם שני קרא ואיש לא עמד לפניהם, וי״ו של פסוק א׳ ולמ״ד של פסוק ב׳ הי׳ תולין בין השיטין, עי״ש.

וכן הוא בשו״ת שבט סופר (או״ח , כו) וז״ל: ובמגילה שלו נכתב [בפסוק להשמיד להרוג ולאבד] בין השיטות וי״ו החיבור, וקורין עוד הפעם ולהרוג, וכן בפסוק נקהלו היהודים וכו׳ ואיש לא עמד בפניהם, תלוי ג״כ בין השיטות ב׳, לקרות עוד הפעם כל הפסוק בפניהם... עי״ש

40 ואכן רבינו שליט״א נתן לו מכתב חביבין לכבוד הספר שהו״ל אח״כ בשנת תש״פ על הל׳ ועניני חנוכה:

וביקש דומ״ץ טאשנאד מרבינו שיתן הסכמה על ספריו

דומ״ץ טאשנאד: מ׳זייט עם אי״ה איבער דרוקן מסתמא נאך פאר פורים, ווייל ס׳איז שוין אויסגענאנגען אין די געשעפטן, איז אויב יא וועט עם זיין א מורא׳דיגע חשיבות פאר מיר...[40]

כ׳האב שוין געזאגט פארן רבי׳ן אז א שטיקל תלמיד בין איך, ווייל כ׳האב געלערנט און גענומען שימוש ביי ר׳ אברהם הערש וואזנער (הגה״צ רב דקהלתינו שליט״א במאנסי).

ונפרד רבינו ממנו בברכה: הצלחה רבה, דער אויבערשטער זאל העלפן איר זאלט זין א גוטער ׳חובר חבר׳, ויפוצו מעינותיך חוצה.

דומ״ץ טאשנאד: אויפן גוטן אופן פון ׳חובר חבר׳...

השומר שבת כהלכתו

בעזרת השם יתברך ויתעלה

יום שבתון כיבד. שמעתתא לדינא מעובד. הברכאן דלעיל.תלויין בשביעא בברכת קל
הב כבוד אורייתא. טיול בה כבגן ופרדיסא. לולומדיה יגשג. ומכבדיה ומענגיה יאשש
וזאת ליהוד"ה אות. ינן לשוש אתו משוש. כי מכבדי אכבד שוב. ומבוקשם מקשיב
דרש בה כמחרישה. יורה גלל כל קוץ חיישי. תרי שבתות משתמרת. כתרים חוזרת
השתוממים ומחרישים. גיב שפתי הריפים. את גאולי בא. גלל הלכתא לשבתא

קורין ליהוד"ה חריפ"א, תורתו זכה וזקיפא, ברוב מכמניה דעתו תקיפא, בלי עצלתים
חיש מהר לשאיפה, חכימא יהודא"י שמו הטוב הולך כעוף מעיפה,

ה"ה

הבה"ח **יהודא שטיין** נ"ו

בן הרה"ח **נפתלי הירצקא** הי"ו
משב"ק כ"ק מרן רבינו שליט"א

ישמח האב והמיול"ח דרוחו הניף, שם טצדקיו ינץ יום נכבד

מיול"ח מו"ה **יואל הכהן ווייס** הי"ו
אב"י בעיר ב"פ יצ"ו

שעמד על כור המובחן

על כל 'הלכתא רבתא לשבתא'

והשיב כדת ולחה לא נס, וכנהרא דלא פסיק תשובות המטיר לבוחנו

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

החיה נפש צדיק בחידודי אורייתא, פניו האיר בשומעו דגמר אומר מרישא עד בתרייתא

פתו ולחמו תורתו, יחד עדתו, ענו ואמרו לעומתו, לכבוד התורה ולומדיה ולכבוד השבת
רם וכל פה יחוה הודו, בלי מצרים ירחיב אהלו, כי קיים דת יקרים אני שבת
עזך ישמח מלך, כי הדריך בו דרך, ובסיס לעולמו אשר ברא בששת וביום השבעי שבת
קומו צאו מתוך ההפכה, מחסה וצל מכל צר ומצוק, ערבך ערבא צריך השומר שבת
לן בעומקו של הלכה, ובזה נשוב לעיר הנדחה, בואו בשלום בכי תצא לקראת שבת

כ"ד

החברים הלומדים בישיבה גבוה עסק התורה ד'סאטמאר

שמואל צבי אונגר, ישראל זאב אקקרמאן, יעקב אליעזר בר"י בערקאוויטש, יעקב אליעזר ברא"י בערקאוויטש, שלמה יחזקאל בערקאוויטש, יחיאל שלמה גאדשטיין, יואל גראס, משה אלי' גרין, ישראל ארי' דאוויד‌אוויטש, מרדכי דאוויד‌אוויטש, קלונימוס אליעזר דאנא, יודא ארי' האפפנר, צבי הירש, בנימין זאב הערשקאוויטש, בנימין הערשקאוויטש, יעקב יושע הערשקאוויטש, אברהם יצחק וויינבערגער, יוסף דוד וויים, יחיאל מיכל וועבסטער, אלעזר אלימלך ווערצבערגער, מרדכי יהודה ווערצבערגער, יחיאל טודרהיים, אלימלך אלי' טייטלבוים, יואל בער יאקאבאוויטש, אשר לעמיל לאנדא, מאיר יעקב לאנדא, יוסף לייפער, משה מנחם לייפער, שלמה יעקב לעווי, שמעון מאליק, עקיבא מאשקאוויטש, יחזקאל יחיאל מיכל מעזיני, יוסף פנחס סטרולאוויטש, אלימלך פאלאטשטק, שלמה פאללאק, שלום מנחם פארגעס, שלום פויגעל, יוסף מאיר פייערזוידקער, יעקב אהרן פישער, יעקב יוחנן פישער, מרדכי לייב פערלמוטער, אברהם אלי' פריזדריך, חיים פריזדריך, יואל פרידמאן, קלמן פרידמאן, בנימן יהודה פרענקל, לייב פרענקל, שמואל ישעי' רעטעק, מרדכי שמואל שוואדרץ, אברהם שלמה שוואדץ, אליעזר דוב שעכטער, יעקב שפילמאן.

אהוביך וידידיך הקרובים אליך

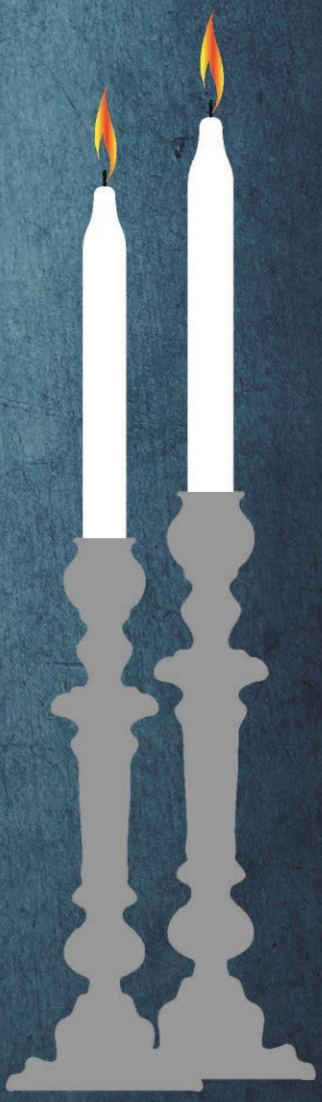
שלמה יעקב גליק, יעקב סופר, יעקב פריעדמאן, רפאל הורוויץ, דוד גאנז, אהרן קרויס, יוסף גרובער, יהוסף פעלדמאן, חיים הערש יאקאב, צבי עהרנפעלד, שמעון קוימאן, חיים ישעי' הורוויץ, אלי שמחה רעטעק, יעקב בערקאוויטש, יעקב מנחם מיטלמאן.

ש"ב

גדלי' אפפעל, אפרים פישל רובינשטיין, שלום אליעזר שטיין, אליעזר שטיין, מרדכי יודא אראן, ברוך מיכאל אראן.

חברותא

ליפא פרענקל, ישראל הירש, אפרים בראך, ישראל הורוויץ, שמעון גוטמאן.

קהל יטב לב
ד'סאטמאר

Cong. Yetev Lev
D'Satmar

Central Office: 58 Lee Ave. Brooklyn NY 11211 | Tel. 718-302-6720 / Fax. 718-486-2473

בעזהשי"ת

ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר

וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה
לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים
וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם

בשמחה ובטוב לבב בעמדינו בימים הקדושים והשמחים
בשמחתן של ישראל ימי הפורים האלה

חננו מזמינים את כל הקהל הקדוש חזה העומדים בעזרה,
חברי קהלתינו הקדושה הסידים ואנשי מעשה זקנים עם נערים,

להתעלס ולשמוח בגילה ורנה בשמחה של מצוה

ובראשינו מלבינו

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

אשר יערוך בעז"ה במקהלות עם קדושים

שלחן הטהור

סעודת שושן פורים

עולו אתו ואתבגשו כולנו בני איש אחד לשמוה לכבוד היום בהדרה עילאה
כטוב לב המלך, להמשיך קדושת הימים האלו לכל השנה

ביום שושן פורים המשולש

יום א' פרשת ויקהל הבעל"ט

בשעה 6:00 לפנות ערב

תפלת מנחה בשעה 5:45

בהיכל בית המדרש הגדול

14 Hooper Street

סעודת שושן פורים כיד המלך, מוכן לכל הקהל

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
ישמיע דברות קודש אמרות טהורות וציצים ופרחים
בתוקפו של נס ובגודל קדושת וסגולת היום

בהמנים מנעימי פה ולשון ישמחו לכבוד היום

שירה שמחה וצהלה בקול גילת ורנן
בתופים ובמחולות לקול תרועת כלי זמר ומזמרים

בברכת שמחת פורים
הנהלת הקהלה